

Brisel, 05.11.2008.

SEC (2008)2693 final

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

IZVJEŠTAJ O NAPRETKU

BOSNE I HERCEGOVINE U 2008. godini

prilog uz

**SAOPŠTENJE KOMISIJE
EVROPSKOM PARLAMENTU I SAVJETU/VIJEĆU**

Strategija proširenja i ključni izazovi 2008.-2009.

{COM(2008)674}

SADRŽAJ

1. Uvod	4
1.1. Predgovor	4
1.2. Kontekst	4
1.3. Odnosi između EU i Bosne i Hercegovine.....	5
2. Politički kriteriji	7
2.1. Demokratija i vladavina prava.....	7
<i>Ustav</i>	<i>7</i>
<i>Parlament.....</i>	<i>8</i>
<i>Vlada</i>	<i>9</i>
<i>Javna uprava.....</i>	<i>11</i>
<i>Civilni nadzor nad sigurnosnim snagama</i>	<i>12</i>
<i>Pravosudni sistem</i>	<i>13</i>
<i>Politika borbe protiv korupcije.....</i>	<i>15</i>
2.2. Ljudska prava i zaštita manjina	16
<i>Poštivanje međunarodnog zakonodavstva o ljudskim pravima</i>	<i>16</i>
<i>Građanska i politička prava</i>	<i>16</i>
<i>Ekonomska i socijalna prava</i>	<i>19</i>
<i>Manjinska prava, kulturna prava i zaštita manjina.....</i>	<i>20</i>
2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze.....	22
3. Ekonomski kriteriji	25
3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije	25
<i>Bitni elementi ekonomske politike.....</i>	<i>25</i>
<i>Makroekonomska stabilnost.....</i>	<i>26</i>
<i>Međusobno djelovanje tržišnih snaga.....</i>	<i>29</i>
<i>Ulazak i izlazak sa tržišta</i>	<i>30</i>
<i>Pravni sistem.....</i>	<i>30</i>
<i>Razvoj finansijskog sektora.....</i>	<i>30</i>
3.2. Spособnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim silama unutar Unije	31
<i>Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....</i>	<i>31</i>
<i>Ljudski i fizički kapital</i>	<i>32</i>
<i>Struktura sektora i preduzeća</i>	<i>32</i>
<i>Utjecaj države na konkurentnost</i>	<i>33</i>
<i>Ekonomska integracija sa EU.....</i>	<i>33</i>
4. Evropski standardi.....	33
4.1. Unutarnje tržište	33
4.1.1. Slobodno kretanje roba	33

4.1.2. <i>Kretanje osoba, usluga i pravo registracije preduzeća</i>	35
4.1.3. <i>Slobodno kretanje kapitala</i>	37
4.1.4. <i>Carine i porezi</i>	37
4.1.5. <i>Konkurencija</i>	39
4.1.6. <i>Javne nabavke</i>	40
4.1.7. <i>Zakon o intelektualnom vlasništvu</i>	40
4.1.8. <i>Zapošljavanje i socijalne politike</i>	41
4.1.9. <i>Obrazovanje i istraživanje</i>	43
4.1.10. <i>Pitanja vezana za Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO)</i>	44
4.2. Sektorske politike	44
4.2.1. <i>Industrija i mala i srednja preduzeća</i>	44
4.2.2. <i>Poljoprivreda i ribarstvo</i>	45
4.2.3. <i>Životna sredina</i>	47
4.2.4. <i>Transportna politika</i>	48
4.2.5. <i>Energija</i>	50
4.2.6. <i>Informaciono društvo i mediji</i>	51
4.2.7. <i>Finansijska kontrola</i>	53
4.2.8. <i>Statistika</i>	53
4.3. Pravda, sloboda i sigurnost	54
4.3.1. <i>Vize, granica, kontrola, azil i migracije</i>	54
4.3.2. <i>Pranje novca</i>	57
4.3.3. <i>Droge</i>	58
4.3.4. <i>Policija</i>	58
4.3.5. <i>Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma</i>	59
4.3.6. <i>Zaštita ličnih podataka</i>	60
STATISTIČKI ANEKS	61

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

Izveštaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2008. godini

1. Uvod

1.1. Predgovor

Od marta 2002. godine, Komisija redovno izvještava Vijeće i Parlament o napretku postignutom u zemljama regije Zapadnog Balkana.

Ovaj izvještaj uglavnom slijedi strukturu izvještaja iz prethodnih godina. Izvještaj:

- kratko opisuje odnose između Bosne i Hercegovine i Unije;
- analizira situaciju u Bosni i Hercegovini u pogledu političkih kriterija za članstvo;
- analizira situaciju u Bosni i Hercegovini u pogledu ekonomskih kriterija za članstvo;
- daje pregled sposobnosti Bosne i Hercegovine da sprovodi evropske standarde, odnosno da postepeno usklađuje svoje zakonodavstvo i politike sa *acquis-em*, u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju i prioritetima Evropskog partnerstva.

Ovaj izvještaj obuhvata period od 1. oktobra 2007. godine do početka oktobra 2008. godine. Napredak se mjeri na osnovu donesenih odluka, usvojenih zakona i provedenih mjera. U pravilu, zakoni ili mjere koje su pripremljene ili su u parlamentarnoj proceduri, nisu uzete u obzir. Ovakav pristup osigurava jednak tretman u svim izvještajima i omogućava objektivnu procjenu.

Izvještaj se zasniva na mnogim izvorima. Kao i obično, oni uključuju doprinose vlasti Bosne i Hercegovine i država članica, izvještaje Evropskog parlamenta¹, te informacije od raznih međunarodnih i nevladinih organizacija. Komisija svoje detaljne zaključke u vezi sa Bosnom i Hercegovinom daje u svom zasebnom saopštenju o proširenju² koje se zasniva na tehničkoj analizi sadržanoj u ovom Izvještaju.

1.2. Kontekst

Bosna i Hercegovina je potencijalni kandidat za članstvo u EU. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) je potpisan u junu 2008. godine. Privremeni sporazum, koji se uglavnom odnosi na trgovinska pitanja na snazi je od jula 2008. godine. Međutim, glavne političke vođe u oba entiteta često osporavaju ustavne elemente uspostavljene Dejtonsko-pariškim mirovnim

¹ Izvjestilac za Bosnu i Hercegovinu je g-đa Doris Pack.

² Strategija proširenja i ključni izazovi 2008.-2009.

sporazumom, te su prethodnih mjeseci reforme vezane za EU stagnirale. Ne postoji dovoljan konsenzus o glavnim reformskim prioritetima. Neophodna je zajednička vizija o pravcu kretanja zemlje kako bi institucije funkcionisale dobro, kako bi se stvorile funkcionalnije i efikasnije strukture u državi i kako bi se o međunarodnim pitanjima i pitanjima Evropske unije govorilo jednim glasom.

Bosna i Hercegovina i dalje koristi autonomne trgovinske mjere koje joj je dodijelila EU.

Od 1995. godine u Bosni i Hercegovini postoji međunarodno prisustvo pod okriljem UN-a. Ono će se okončati kad prestane djelovati Ured visokog predstavnika (OHR). Međutim, zatvaranje Ureda Visokog predstavnika (OHR) zavisi od napretka koji Bosna i Hercegovina postigne u ispunjavanju posebnih zahtijeva, koje utvrđuje Vijeće za provedbu mira. I pored stalne podrške Zajednice, EU nastavlja razvijati značajne resurse u Bosni i Hercegovini u okviru Zajedničke vanjske i sigurnosne politike (CFSP) i Evropske sigurnosne i odbrambene politike (ESDP). EU je izrazila svoju namjeru da nakon zatvaranja OHR-a pojača svoj angažman u Bosni i Hercegovini.

1.3. Odnosi između EU i Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina učestvuje u **Procesu stabilizacije i pridruživanja (PSP)**.

Prateći napredak u četiri ključne oblasti³, koje su 2005. godine Komisija i Vijeće postavili kao uslove za zaključenje **pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP)**, u junu 2008. godine sporazum je potpisan zajedno sa Privremenim sporazumom koji se fokusira na trgovinu i trgovinska pitanja. Privremeni sporazum je stupio na snagu 1. jula 2008. godine. Bosna i Hercegovina je izradila Akcioni plan i uspostavila zajednička tijela za provedbu SSP-a i Privremenog sporazuma u kojima učestvuju institucije na državnom i entitetskom nivou. Sprovođenje propisa vezanih za carine je nakon stupanja na snagu Privremenog sporazuma općenito na zadovoljavajućem nivou.

Putem **Evropskog partnerstva** EU pruža smjernice vlastima Bosne i Hercegovine o reformskim prioritetima. Na prijedlog Komisije, Vijeće je usvojilo i ažuriralo Evropsko partnerstvo sa Bosnom i Hercegovinom u februaru 2008. godine. Napredak u provođenju ovih prioriteta se podstiče i prati putem sastanaka Monitoringa procesa reformi (RPM), a nakon potpisivanja SSP-a takođe i putem tijela uspostavljenih Privremenim sporazumom. Od objavljivanja posljednjeg izvještaja o napretku održano je osam sastanaka RPM-a, uključujući i sastanke Ekonomskog dijaloga. Prvi sastanak Privremenog odbora je održan u oktobru 2008. godine.

³ 1) Provedba reforme policije u skladu sa sporazumom o reformi policije iz oktobra 2005. godine; 2) puna saradnja sa MKSJ-om; 3) usvajanje i provedba zakonodavstva iz oblasti javnog emitovanja; i 4) razvijanje zakonskog okvira i administrativnih kapaciteta kako bi se omogućila puna provedba SSP-a.

Redovni sastanak između članova Evropskog parlamenta i članova Pralamentarne skupštine Bosne i Hercegovine održan je u februaru 2008. godine. Prvi sastanak trojke EU-Bosna i Hercegovina na nivou političkih direktora održan je u februaru 2008. godine. Sastanak političkog dijaloga na nivou ministara vanjskih poslova uslijedio je u septembru 2008. godine.

I pored stalne podrške Zajednice, EU nastavlja razvijati značajne resurse u Bosni i Hercegovini u okviru Zajedničke vanjske i sigurnosne politike i Evropske sigurnosne i odbrambene politike. Mandat Specijalnog predstavnika EU, koji promovise cjelokupnu političku koordinaciju i daje savjete o EU i pomaže Bosni i Hercegovini, produžen je do februara 2009. godine. Mandat Policijske misije EU (EUPM) produžen je za još dvije godine (do kraja 2009. godine). EUPM će nastaviti da daje savjete, nadgleda i vrši inspekciju policijskih snaga u Bosni i Hercegovini. Misija EUFOR/Althea sa 2.500 vojnika na terenu i dalje održava sigurno i bezbjedno okuženje. U junu 2008. godine Vijeće je donijelo zaključak da će vojno prisustvo predvođeno Evropskom unijom u Bosni i Hercegovini ostati koliko to bude potrebno. Monitoring misija EU sa sjedištem u Bosni i Hercegovini zatvorena je do kraja 2007. godine.

Sporazumi o viznim olakšicama i readmisiji između EU i Bosne i Hercegovine stupili su na snagu u januaru 2008. godine. Prvi sastanci Zajedničkog odbora za provođenje Sporazuma o viznim olakšicama i Sporazuma o readmisiji između Evropske komisije i Bosne i Hercegovine održani su u junu 2008. godine. U maju 2008. godine EU je pokrenula dijalog o liberalizaciji viznog režima sa Bosnom i Hercegovinom, koji će postepeno voditi ka ukidanju viza za građane Bosne i Hercegovine koji putuju u EU. Detaljna Mapa puta, u kojoj su postavljena jasna mjerila (*benchmarks*) koje Bosna i Hercegovina treba da ispuni za ukidanje viznog režima, prezentovana je u junu 2008. godine. Bosna i Hercegovina je u avgustu 2008. godine usvojila Akcioni plan za provedbu Mape puta za liberalizaciju viznog režima.

Što se tiče predpristupne **finansijske pomoći**, Višegodišnji indikativni planski dokument za 2008.-2010. godinu (MIPD) za Bosnu i Hercegovinu usvojen je u septembru 2008. godine. Evropska unija je Bosni i Hercegovini dodijelila ukupno 74.8 miliona eura u okviru programa Instrumenta za predpristupnu pomoć (IPA). Glavna područja kojima je pomoć namijenjena su: jačanje vladavine prava i struktura javne uprave, ekonomski i socijalni razvoj, te demokratska stabilizacija, uključujući i podršku civilnom društvu. Dodatno je iz fondova Zajednice obezbijedeno 5.7 miliona eura za podršku budžetu Ureda visokog predstavnika do juna 2009. godine.

Preostala sredstva programa pomoći CARDS, kao pomoć u okviru IPA-e implementira Delegacija Evropske komisije u Sarajevu. Decentralizovano upravljanje sredstvima pomoći je srednjoročni cilj za Bosnu i Hercegovinu. Pripreme za uvođenje decentralizovane implementacije polako napreduju. Nacionalni fond i Centralna jedinica za finansiranje i ugovaranje (CFCU) u Ministarstvu finansija i trezora BiH djelomično su kadrovski popunjeni, a u toku je njihovo dalje popunjavanje. Složeno institucionalno i političko okruženje, uključujući i značajno odgađanje ratifikovanja Okvirnog sporazuma za IPA i Finansijskog sporazuma IPA 2007, kao i poteškoće prilikom imenovanja Nacionalnog koordinatora za IPA, odgodile su početak provedbe IPA-e. U skladu sa Okvirnim sporazumom o IPA, Bosna i Hercegovina treba da osigura da pomoć Zajednice bude izuzeta od PDV-a.

Kada je u pitanju finansijska pomoć **civilnom društvu**, kroz program IPA 2008 odobreno je

3.5. miliona eura kao podrška razvoju civilnog društva.

U januaru 2007. godine stupio je na snagu Okvirni sporazum za učešće Bosne i Hercegovine u Programima Zajednice. Do danas nije zaključen ni jedan memorandum o razumijevanju za učešće u posebnim programima Zajednice.

2. Politički kriteriji

Ovo poglavlje razmatra napredak koji je Bosna i Hercegovina postigla u ispunjavanju Kopenhagenskih političkih kriterija, koji zahtijevaju stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, poštivanje ljudskih prava i zaštitu manjina. Također prati regionalnu saradnju, dobrosusjedske odnose sa zemljama koje su uključene u proces proširenja i državama članicama, te poštivanje međunarodnih obaveza, kao što je saradnja sa UN-ovim Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ).

2.1. Demokracija i vladavina prava

Ustav

Ustav Bosne i Hercegovine, koji je sadržan u Aneksu IV Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma, uspostavio je složenu institucionalnu strukturu. Dejtonsko-pariški mirovni sporazum (DPA) je okončao rat i donio mir i stabilnost Bosni i Hercegovini. Iako je u okviru sadašnje ustavne strukture postignut napredak, ona sprečava brzo odlučivanje i stoga onemogućava reforme i razvijanje kapaciteta za ostvarivanje brzog napretka ka EU.

Otkako je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine u aprilu 2006. godine odbila paket predloženih ustavnih amandmana, nije bilo daljnjih pokušaja da se izmijeni Ustav. Shodno tome, postignut je mali napredak u ispunjavanju ključnih prioriteta iz Evropskog partnerstva, gdje se od Bosne i Hercegovine traži da uspostavi funkcionalnije i održive institucionalne strukture. I dalje postoji veliko neslaganje među političkim strankama o obimu buduće ustavne reforme.

I dalje je prisutna nacionalistička retorika političkih lidera iz svih konstitutivnih naroda, kojom se osporava Dejtonsko-pariški mirovni sporazum, a time i ustavni poredak. Najčešća osporavanja su dolazila od političkog rukovodstva Republike Srpske koje nastavlja da polaže pravo na samoopredjeljenje ovog entiteta. Nakon deklaracije o nezavisnosti Kosova⁴, Narodna skupština Republike Srpske je usvojila rezoluciju koja odbacuje deklaraciju o nezavisnosti Kosova i u kojoj se kaže da vlasti Republike Srpske mogu tražiti referendum o nezavisnosti ukoliko većina država članica EU i UN-a prizna nezavisnost Kosova. Ovu rezoluciju je odbacio veliki dio međunarodne zajednice.

Kao rezultat neuspjeha reforme Ustava, izbori se i dalje provode prema odredbama koje krše Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (ECHR). Izbor tročlanog Predsjedništva Bosne i Hercegovine i dalje je u suprotnosti sa Protokolom 12 ECHR-a, jer ne dozvoljava građanima

⁴ U okviru Rezolucije 1244 Savjeta bezbjednosti UN-a

koji ne pripadaju jednom od tri konstitutivna naroda da se kandiduju i određuje etničku pripadnost svakog kandidata izabranog iz entiteta.

Na osnovu Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma, međunarodna zajednica je i dalje u značajnoj mjeri prisutna u Bosni i Hercegovini. Ured visokog predstavnika (OHR) i specijalnog predstavnika EU tijesno saraduje sa Evropskom komisijom na pitanjima vezanim za evropske integracije. Visoki predstavnik i dalje ima ključnu ulogu u olakšavanju postizanja dogovora oko pitanja koja se odnose na reforme i upravljanje državom. Visoki predstavnik i dalje nije puno koristio svoje izvršne ovlasti, te u periodu koji obuhvata ovaj izvještaj nije nametnuo nove zakone.

U oktobru 2007. godine, Evropski sud za ljudska prava je proglasio neosnovanim veliki broj tužbi protiv odluka Visokog predstavnika o uklanjanju podnosilaca tužbi sa javnih pozicija, kao i zabrane da se kandiduju na izborima. Sud smatra da je Visoki predstavnik zakonito koristio ovlasti koje mu je povjerio Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija.

Usljed zabrinutosti za političku stabilnost u Bosni i Hercegovini i u regionu, ponovo je odgođeno zatvaranje OHR-a. U februaru 2008. godine Vijeće za provedbu mira je odlučilo da će zatvaranje OHR-a zavisiti od napretka koji Bosna i Hercegovina postigne u ispunjavanju pet posebnih ciljeva i dva posebna uslova⁵ (potpisivanje SSP-a i stabilna politička situacija). Od pet ciljeva, malo je napretka postignuto na rješavanju pitanja koje se odnosi na državnu imovinu i konačno rješavanje statusa Distrikta Brčko.

Entiteti još uvijek nisu završili usaglašavanje svojih ustava u skladu sa odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine iz marta 2006. godine, kojom je odlučeno da entitetski grbovi, zastave i himne nisu u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine. Republika Srpska je usvojila privremeni amblem i pokrenula tender za novi grb. Federacija Bosne i Hercegovine još uvijek razmatra prijedloge za nove entitetske simbole.

Sveukupno gledano, preovladava nacionalistička retorika i lideri Bosne i Hercegovine nisu, putem reforme ustavnog okvira, postigli napredak u stvaranju funkcionalnijih i ekonomski rentabilnijih državnih struktura koje podržavaju proces evropskih integracija.

Parlament

Bosna i Hercegovina ima dvodomni državni Parlament, uz parlamente na nivou entiteta (Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske), Brčko Distrikta i kantona.

U skladu sa preporukama Visokog predstavnika Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine da usvoji mjere za poboljšanje svoje efikasnosti, Predstavnički dom i Dom naroda su u

⁵ 1) Prihvatljivo i održivo rješenje pitanja raspodjele imovine između države i drugih nivoa vlasti; 2) Prihvatljivo i održivo rješenje pitanja vojne imovine; 3) Utvrđivanje konačnog statusa Distrikta Brčko; 4) Fiskalna održivost (utvrđena sporazumom o trajnoj metodologiji raspodjele prihoda od indirektnih poreza i uspostavljanje Nacionalnog fiskalnog savjeta); i 5) Uspostavljanje vladavine prava (koje se ogleda kroz usvajanje Strategije za procesuiranje ratnih zločina, Zakona o stancima i azilu i Nacionalne strategije za reformu pravosudnog sektora).

decembru 2007. godine usvojili izmjene i dopune svojih pravilnika. Na ovaj način smanjen je kvorum neophodan za održavanje sjednica u Predstavničkom domu, te je promijenjen mehanizam donošenja odluka u oba doma. Ove odluke su usvojene kako bi Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine bila funkcionalnija i kako bi se smanjila mogućnost bojkota, što podriva efikasnost Parlamentarne skupštine.

Nakon usvajanja novih poslovnika o radu i u svjetlu poboljšane političke klime, koja je uslijedila nakon parafiranja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Parlamentarna skupština je usvojila određeni broj važnih zakona zasnovanih na Evropskom partnerstvu, uključujući i zakone koji se tiču reforme policije. Zajednički kolegij Parlamentarne skupštine je takođe usvojio Strateški plan 2008-2010, koji predviđa povećanje broja zaposlenih.

Međutim, na ukupni zakonodavni rad Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i dalje nepovoljno utiču nepomirljive i etnički orijentisane pozicije političkih lidera zemlje. Članovi Parlamenta općenito i dalje glasaju po etničkom principu, te je rad Parlamentarne skupštine pod uticajem opšteg političkog okruženja. Preporuka Visokog predstavnika Parlamentarnoj skupštini, kako da poveća efikasnost, iz oktobra 2007. godine, dovela je do prijatni predstavnika bosanskih Srba da će obustaviti zakonodavni rad. Shodno tome, Parlamentarna skupština nije zasjedala redovno sve do februara 2008. godine.

Predsjedavanje Parlamentarnom skupštinom nastavlja se rotirati na osmomjesečnoj osnovi, što onemogućava efikasnost. Rad Parlamentarne skupštine i dalje ometaju neadekvatni tehnički i ljudski resursi. Saradnja sa Vijećem ministara i dalje je slaba, malo je koordinacije u pogledu zakonodavnih planova između državnog i entitetskih parlamenata, iako se inicijalne rasprave održavaju u kontekstu evropskih integracija. Usljed još uvijek složenih postupaka donošenja odluka koji garantuju konstitutivnost naroda, parlamentarne aktivnosti i dalje sporo napreduju. Rad u komisijama je također bio pod utjecajem međuetničkih razlika i opšteg nedostatka resursa. Komisija za evropske integracije se još uvijek ne bavi posebnim zakonodavnim pitanjima koja se odnose na evropske integracije.

Sveukupno gledano, postignut je određeni napredak u poboljšanju efikasnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Međutim, na njen rad još uvijek negativno utiču nestabilna politička klima, sistematsko glasanje po etničkom principu i nedovoljni administrativni resursi.

Vlada

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je odgovorno za vanjsku politiku, predlaganje godišnjeg budžeta i zastupanje Bosne i Hercegovine u međunarodnim organizacijama. U skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, članovi Predsjedništva se nastavljaju rotirati na osmomjesečnoj osnovi, što sprečava efikasnost i kontinuitet.

Predsjedništvo se redovno sastajalo. Međutim, pojedini članovi Predsjedništva uglavnom na prvo mjesto stavljaju pripadnost svom entitetu i svom konstitutivnom narodu. Članovi Predsjedništva su pokrenuli "vitalni entitetski interes" u velikom broju slučajeva i uopšte su pokazali malo spremnosti da iznađu zajedničke stavove. Oni i dalje javno pokazuju svoje razlike prilikom predstavljanja Bosne i Hercegovine na međunarodnim sastancima.

U oktobru 2007. godine Visoki predstavnik je donio odluku kojom se mijenja i dopunjuje Zakon o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine. Ovim su uvedene promjene po pitanju obaveznog kvoruma za održavanje sjednica i mehanizma donošenja odluka. Odluka jasno utvrđuje da se sjednice Vijeća ministara moraju održavati jednom sedmično. Ovo je urađeno kako bi Vijeće ministara bilo efikasnije i funkcionalnije. Nakon ovih promjena i povoljne političke klime u prvoj polovini 2008. godine, Vijeće ministara se sastajalo redovno. Usvojen je određeni broj zakona zasnovanih na Evropskom partnerstvu, a održane su i posebne sjednice o pitanjima evropskih integracija.

Nakon odluke Visokog predstavnika o izmjenama i dopunama Zakona o Vijeću ministara, političko rukovodstvo Republike Srpske je nametnute mjere ocijenilo kao neustavne i zaprijetilo bojkotom državnih institucija. Shodno tome, predsjedavajući Vijeća ministara (premijer) je dao ostavku u novembru 2007. godine. Nakon ostavke predsjedavajućeg, Vijeće ministara se sastajalo u tehničkom mandatu do februara 2008. godine, kada je ponovo izabrano sa istim članovima kao i ranije.

Uopšte gledano, u Vijeću ministara i dalje se osjećaju unutarnje tenzije, iako je konsenzus oko evropskih integracija pomogao da se zakonodavni rad unaprijedi. Nedostatak kapaciteta i političke volje, te različiti nacionalni interesi u Vladi i Parlamentu i dalje usporavaju usvajanje zakona. Rad Vijeća ministara također trpi zbog ograničenih ovlasti koje su date predsjedavajućem (premijeru).

Direkcija za evropske integracije (DEI) je direktno vezana za Vijeće ministara. Ona je nastavila igrati važnu ulogu kao ključna tačka Bosne i Hercegovine za programiranje pomoći EU. U svakom ministarstvu Vijeća ministara uspostavljene su jedinice za evropske integracije. Međutim, na Direkciju i dalje negativno utiču ograničeni ljudski resursi i teška politička klima. Usvajanje Akcionog plana za provedbu prioriteta iz Evropskog partnerstva, koji je pripremio DEI, znatno je odgođeno zbog toga što Republika Srpska osporava nadležnost državnog nivoa vlasti u određenom broju područja.

Direkcija za ekonomsko planiranje (DEP), koja je takođe direktno vezana za Vijeće ministara, ojačana je imenovanjem stalnog direktora, kao i jačanjem svoje uloge koordinatora procesa strategije razvoja zemlje, koju joj je dodijelio Koordinacioni odbor za ekonomski razvoj i evropske integracije.

Kadrovsko popunjavanje u Generalnom sekretarijatu Vijeća ministara je poboljšano, ali ovo tijelo još uvijek nema kapaciteta za planiranje i koordinaciju politike. Trenutno, koordinaciju politike, uključujući i proces pripreme godišnjeg programa rada Vijeća ministara, sprovodi Kabinet predsjedavajućeg Vijeća ministara. Raspodjela zadataka između Generalnog sekretarijata i Kabineta predsjedavajućeg nije optimalna. Poboljšano je kadrovsko popunjavanje Ureda za zakonodavstvo, ali je i dalje nezadovoljavajući kvalitet nacrtu zakonskih propisa.

Rascjepkano vođenje politike između države i entiteta i dalje predstavlja glavnu prepreku efikasnom radu državnog nivoa vlasti. Koordinacioni odbor za ekonomski razvoj i evropske integracije, koji je uspostavljen da uskladi državni i entitetske planove, nema djelotvornu ulogu

i rijetko se sastaje. Koordinacija između organa vlasti je minimalna i u velikoj mjeri zavisi od ličnih i partijskih interesa. Zbog svojih ograničenih ovlasti Vijeće ministara je povremeno izostavljano iz pregovora o reformama koje su vodile političke stranke. Drugi ozbiljni nedostatak u planiranju politika u Bosni i Hercegovini u cjelini jeste nedostatak odgovarajuće statistike, uključujući i ažurirani popis stanovništva. Glavne reforme su i dalje zasnovane na popisu iz 1991. godine što ne odražava trenutno stanje na terenu.

Vlada Republike Srpske je i dalje efikasna po pitanju usvajanja zakonodavstva. Međutim, ona je nastavila sa svojom politikom jačanja vlastitog pravnog okvira, često bez koordinacije sa Vijećem ministara ili sa Vladom Federacije. Ona je i dalje generalno protiv prijenosa ovlaštenja na državni nivo i često prijeti vraćanjem ranije prenijetih ovlaštenja. Vlada Federacije je bila manje efikasna u pogledu usvajanja i provedbe zakona, uglavnom zbog teške političke klime i suprotstavljenih partijskih i nacionalnih interesa u vladajućoj koaliciji.

Oba entiteta imaju zakonodavstvo o lokalnoj samoupravi koje je uglavnom u skladu sa Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi. Međutim, ograničen je uticaj na decentralizaciju ovlaštenja na jedinice lokalne samouprave, a problem je nedostatak resursa u opštinama u Federaciji i u Republici Srpskoj. Usklađivanje kantonalnog zakonodavstva sa Federacijom je neujednačeno. Državni nivo vlasti nema nadležnost u lokalnoj samoupravi što komplikuje ispunjavanje obaveza Bosne i Hercegovine u ovoj oblasti.

Opštinski izbori su održani u oktobru 2008. godine. Provedeni su u skladu sa međunarodnim standardima. Imajući u vidu osjetljivost ravnoteže u lokalnoj vlasti Srebrenice, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je izuzetno odlučila da odobri svima koji su tamo imali prebivalište 1991. godine da, ukoliko sami odluče, glasaju na opštinskim izborima u Srebrenici, a ne u mjestu trenutnog prebivališta.

Sveukupno gledano, Bosna i Hercegovina je postigla ograničeni napredak na uspostavljanju funkcionalnijih i djelotvornijih struktura vlasti na državnom nivou u cilju ispunjenja obaveza u pogledu evropskih integracija. Nedostatak resursa, nedostatak koordinacije, nacionalne tenzije i unutrašnji konflikti i dalje odlažu reforme. Rascjepkano vođenje politike između države i entiteta i dalje predstavljaju glavnu prepreku efikasnom radu državnog nivoa vlasti. Kada je u pitanju usvajanje i sprovođenje zakona efikasnost entiteta nije ujednačena.

Javna uprava

Zabilježen je određeni napredak u području reforme javne uprave, što je ključni prioritet Evropskog partnerstva.

Ured za koordinaciju reforme javne uprave (PAR) napravio je značajan napredak u pogledu kadrovske popunjavanja. Broj zaposlenih je 35. Kontinuirano se prati sprovođenje Strategije za reformu javne uprave zajedno sa njenim Akcionim planom, te je stopa sprovođenja do septembra 2008. godine dostigla 28%. Poboľšana je operativna saradnja sa koordinatorima za reformu javne uprave iz Vlade Federacije, Vlade Republike Srpske i Vlade Distrikta Brčko, ali su potrebna dalja nastojanja. Ured koordinatora za reformu javne uprave (PAR) je ojačao svoje kapacitete, uglavnom za upravljanje Fondom za reformu javne uprave i koordinaciju sa raznim

inicijativama donatora. Fond za reformu javne uprave je postao operativan, a usvojeni su i prvi projektni prijedlozi za koje je izdvojena jedna trećina od ukupno raspoloživih finansijskih sredstava. Započelo je provođenje postupaka za raspisivanje tendera i sklapanje ugovora.

Uprkos ovom razvoju, upravne strukture su i dalje glomazne, a u nekim slučajevima rascjepkane i sklone dupliciranju i nejasnoj podjeli nadležnosti kako između institucija na istom nivou tako i vertikalno između različitih nivoa vlasti. Iako se zapošljavanje preko Agencije za državnu službu poboljšalo, potrebno je preduzeti dalje korake kako bi se povećao broj zaposlenih u Agenciji i kako bi procedure zapošljavanja postale efikasnije. Agencija za državnu službu na državnom nivou je i dalje aktivna u organizovanju i obezbjeđivanju obuka o različitim temama za sve državne službenike. Poboljšana je koordinacija između agencija za državnu službu sa državnog i entitetskog nivoa, uz zajednički angažman na nekoliko velikih programa obuke. Međutim, još uvijek nisu usklađena tri zakona o državnoj službi, posebno u smislu omogućavanja prelaska državnih službenika između različitih nivoa vlasti.

Smještaj institucija na državnom nivou i dalje je problem. Premještanje u obnovljenu zgradu Vijeća ministara se desio nakon više odgađanja, ali se u ovu zgradu ne mogu smjestiti svi zaposleni u državnim ministarstvima i stalnim tijelima Vijeća ministara.

Nema napretka u pogledu reguliranja prava vlasništva nad državnom imovinom. Kao rezultat toga, Visoki predstavnik je produžio važenje privremene zabrane raspolaganja državnom imovinom i nakon 30. juna 2008. godine.

Državnoj službi je potrebna profesionalizacija, transparentne i efikasne procedure zapošljavanja i savremen način napredovanja u službi. Neophodno je preduzimati održive napore kako bi se spriječilo političko uplitanje i ograničila uloga koju ima etnički identitet i stranačka pripadnost u javnoj upravi. Uprava bi imala koristiti od modernizacije procedura i procesa, kao i od saradnje sa drugim dijelovima zemlje.

Potrebno je imenovati ombudsmana kako bi započela primjena Zakona o Ombudsmanu za ljudska prava BiH, koji je usvojen u martu 2006. godine i koji predviđa spajanje tri institucije ombudsmana. Proces imenovanja je ponovo pokrenut 2008. godine, a za proces odabira je formirana parlamentarna komisija. Međutim, zbog blokada u procesu imenovanja ombudsmana, dogovor nije postignut. Dalja odlaganja predstavljaju rizik za narušavanje kredibiliteta Ureda državnog Ombudsmana. Sveukupno gledano, bilo je izvjesnog napretka u području javne uprave. Međutim, Bosna i Hercegovina je još uvijek u ranoj fazi reforme javne uprave koju treba ubrzati. Složena i preglomazna institucionalna struktura zemlje i dalje otežava efikasnost. Potrebna su znatna dalja nastojanja ka stvaranju efikasne, profesionalne, stabilne, odgovorne i transparentne državne službe na svim nivoima vlasti.

Civilni nadzor nad sigurnosnim snagama

Zajednička parlamentarna Komisija za odbranu i sigurnost i Sigurnosno-obavještajna komisija nastavile su izvršavati svoje dužnosti na odgovarajući način, s tim što Sigurnosno-obavještajna komisija vrši najavljene i nenajavljene inspekcije Obavještajno-sigurnosne agencije. Kada je u pitanju reforma odbrane, pitanje prenosa nadležnosti sa entiteta na državni nivo za vojno

naoružanje, municiju, eksplozive i određenu drugu pokretnu imovinu riješeno je u martu 2008. godine, kada su Vijeće ministara i entitetske vlade o ovom pitanju potpisale sporazum koji se trenutno sprovodi. Ovaj sporazum takođe predviđa i uništavanje stare i opasne municije. Pitanje prenosa nepokretne vojne imovine na državu ostaje neriješeno. EUFOR je u martu 2008. godine odgovornost za kontrolu pokretne vojne imovine (oružja i municije) predao Bosni i Hercegovini.

Kao rezultat napretka u reformi odbrane, NATO je pozvao Bosnu i Hercegovinu da započnu »Intenzivirani dijalog«. Ovo znači da će se kontakti između Bosne i Hercegovine i NATO-a povećati, kako bi se zemlja pripremila za mogući akcioni plan za članstvo, što predstavlja posljedni korak pristupanja NATO-u.

Pravosudni sistem

Konsolidacija pravosudnog sistema i dalje napreduje, iako u teškom okruženju. Glavni tekući problem je nepostojanje Vrhovnog suda koji bi mogao uskladiti primjenu zakona između četiri unutrašnje sudske nadležnosti: državnog nivoa, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Distrikta Brčko. Drugi stalni strukturalni problem je bilo nepostojanje jedinstvenog budžeta za sudstvo. Činjenica da 14 ministarstava pravde priprema budžete za sudstvo negativno utiče na sudsku nezavisnost i uopšte na provedbu reforme pravosuđa. Političko miješanje u pravosudni sistem i dalje predstavlja razlog za zabrinutost. U parlamentarnim i izvršnim granama vlasti, napravljeni su pokušaji da se već provedena reforma vrati na staro kako bi se omogućio veći politički utjecaj na rad sudija i tužilaca. Republika Srpska je osporavala nadležnosti pravosudnih agencija na državnom nivou da slobodno djeluju u Republici Srpskoj, što izaziva ozbiljnu zabrinutost.

Na državnom nivou, sistem se sastoji od Ministarstva pravde sa ograničenim ovlastima i osobljem, Suda BiH i Ureda državnog tužioca sa zajedničkim međunarodnim registrarom i Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV) koje, iako uz ograničene resurse, u znatnoj mjeri provodi reformu sudstva. VSTV, kao nezavisno i autonomno tijelo, i dalje igra važnu ulogu u poboljšanju stanja u sudstvu. Ono je doprinijelo povećanju profesionalizma, resursa i efikasnosti. Saradnja između VSTV-a i ministarstava je unaprijeđena, te je sada postalo uobičajeno da se nacrti i prijedlozi budžeta upućuju VSTV-u na mišljenje. Međutim, ovaj pozitivan trend se mora nastaviti ukoliko se želi da položaj VSTV-a bude sigurniji. Unutar državnih pravosudnih institucija i dalje su prisutne međunarodne sudije i tužioci. Uprkos određenim poboljšanjima nastalim zahvaljujući donatorskim sredstvima, materijalni uslovi i dalje koče reformu pravosuđa, posebno kada su u pitanju sredstva za odgovarajuće prostore za sudove i adekvatna finansijska sredstva za svakodnevni rad sudova i tužilaštava.

Centri za obuku sudija i tužilaca u entitetima proveli su programe obuke za sudije i tužioce u cijeloj zemlji, te su premješteni u bolje prostorije. Usvojena je strategija obuke za dva centra i povećani su budžeti za obuke. Izgrađena su dva pravosudna dokumentaciona centra. Ipak, potrebno je povećati broj zaposlenih u ovim centrima.

Državna »Strategija za reformu sektora pravde za period 2008.-2012.« usvojena je u junu 2008. godine. Ova Strategija uključuje odredbe koje imaju za cilj dalje jačanje nezavisnosti, odgovornosti, efikasnosti, profesionalizama i usklađenosti pravosudnog sistema, kao i

napredovanje sistema međunarodne pravne pomoći i procesa garantovanja jednakog pristupa pravdi. Zbog nedostatka konsenzusa, u Strategiji nema odredbe koja predviđa uspostavljanje Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, jedinstvenog sudskog budžeta i jedinstvenog krivičnog zakona.

Bosna i Hercegovina je učinila određene korake kako bi se smanjio broj neriješenih predmeta. Projekat smanjenja neriješenih predmeta, koji je formalizovan potpisivanjem memoranduma o razumijevanju u januaru 2008. godine, predstavlja pozitivan korak. Međutim, ukupan broj neriješenih sudskih predmeta prelazi 2 miliona, od čega su 1,2 miliona slučajevi neplaćenih računa za komunalije.

Ostvaren je napredak u restrukturisanju prekršajnih sudova. Konsolidacija prekršajnih sudova u redovne prvostepene sudove je završena u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Smanjen je priliv prekršajnih predmeta pred sudovima. Povećana je stopa naplate novčanih kazni, a ubrzano je i rješavanje prekršajnih predmeta.

I dalje je slaba saradnja između policijskih službenika i tužilaca. Većina tužilaca i policajaca još uvijek ima poteškoća u razumijevanju i primjeni različitih krivičnih zakona koji su na snazi. Postignut je ograničeni napredak na području usklađivanja entitetskih i državnog krivičnog zakonodavstva. Nastavljaju se problemi posebno u pogledu krivičnog gonjenja za ratne zločine i organizovani kriminal.

Ostvaren je izvjestan napredak na području maloljetničke delinkvencije. Strategija protiv maloljetničkih prekršaja, koja je usvojena u julu 2006. godine, počela se provoditi tek u februaru 2008. godine. U maju 2008. godine uspostavljeno je koordinaciono tijelo na državnom nivou za praćenje provedbe Strategije koje je održalo prvi sastanak. Međutim, još uvijek nije počela prava provedba Strategije i Akcionog plana. Nedostatak odgovarajućih, dobro reguliranih kazneno-popravnih institucija za maloljetnike i alternativnih mjera za maloljetne prestupnike i dalje ozbiljno onemogućavaju uspostavljanje efikasnog sistema za rješavanje maloljetničke delinkvencije.

Nastavljeno je krivično gonjenje za ratne zločine pred domaćim sudovima. Na državnom nivou, suđenja se općenito vode u razumnom roku i u skladu sa međunarodno priznatim standardima pravičnog suđenja. Jedan od glavnih izazova sa kojim se suočava Ured državnog tužioca i Sud BiH jeste veliki obim predmeta koji se odnose na ratne zločine. Potrebna je strategija koja bi napravila prikaz i definisala prioritete ovih slučajeva. Nadalje, Sud BiH mora preduzeti veće napore kada su pitanju njegove aktivnosti na terenu. Suđenja se efikasnije provode pred kantonalnim i okružnim sudovima u entitetima, s tim što je potrebno otkloniti još nekoliko većih prepreka. Ovo se posebno odnosi na preduzimanje djelotvornijih akcija kako bi se riješilo pitanje neodostatne zaštite svjedoka i podrške svjedocima, nedovoljna kadrovska popunjenost i nedostatak specijalizacije kantonalnih i okružnih tužilaca, kao i nedovoljno usklađene pravne kodekse koji se koriste na suđenjima za ratne zločine na državnom i entitetskom nivou. Potrebno je usvojiti jasnu i konkretnu nacionalnu strategiju za rješavanje predmeta ratnih zločina.

Sveukupno gledano, pripreme Bosne i Hercegovine za razvijanje djelotvornog i efikasnog

pravosudnog sistema napreduju. Usvajanje Strategije za reformu sektora pravde za period 2008.-2012. godine je pozitivan korak naprijed. Međutim, rascjepkanost pravosudnog sistema i razlike u zakonskim okvirima i dalje ugrožavaju efikasnost pravosuđa. Potrebni su održivi napori kako bi se poboljšala efikasnost te osigurala nezavisnost i odgovornost pravosudnog sistema.

Politika borbe protiv korupcije

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju UN-a o borbi protiv korupcije (Mérida Konvencija), ali još uvijek nije potpisala Protokol uz Krivičnoppravnu konvenciju Vijeća Evrope o korupciji. Potrebno je da Bosna i Hercegovina uskladi svoje zakonodavstvo sa Građanskopravnom konvencijom Vijeća Evrope o korupciji. Nije postignut napredak u smislu osiguravanja propisne provedbe Državne strategije za borbu protiv korupcije iz 2006. godine i pripadajućeg Akcionog plana. Postignut je određeni napredak u ispunjavanju preporuka iz drugog evaluacijskog izvještaja, kojeg je usvojila Grupa država Vijeća Evrope protiv korupcije (GRECO), u decembru 2006. godine, odnosno u vezi sa provedbom pravnog okvira i poboljšanjem koordinacije i obuke agencija uključenih u borbu protiv korupcije i zapljenu sredstava i prihoda od kriminala. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je bila aktivna u sprovođenju Zakona o sukobu interesa. Međutim, određene odluke Komisije još uvijek nisu propisno sprovedene.

Kada je u pitanju zakonodavstvo za borbu protiv korupcije, Zakon o finansiranju političkih partija se nalazi u parlamentarnoj proceduri. Ove izmjene i dopune predivađaju udvostručavanje iznosa koji političke stranke mogu primiti putem grantova i donacija od pravnih i fizičkih lica, a cilj im je da se poveća transparentnost finansiranja političkih stranaka.

Ne postoje zakonske mjere kojima bi se obezbjedila povjerljivost i zaštita državnih službenika koji prijavljuju korupciju. Izmjenama i dopunama Zakona o sukobu interesa, usvojenim u julu 2008. godine, smanjeno je područje primjene zakona u smislu lica na koja se zakon primjenjuje i situacija koje se smatraju kao sukob interesa. Nije uspostavljena nezavisna agencija za borbu protiv korupcije. Broj presuda za korupciju i dalje je veoma ograničen. Nedostaje politička volja kako bi se sprovele aktivnosti za borbu protiv korupcije u skladu sa Strategijom i akcionim planom iz 2006. godine. Pravosuđe se takođe suočava sa poteškoćama u prikupljanju dokaza i ovladavanju svih aspekata pravnog okvira. Centri za obuku sudija i tužilaca trebaju imati specifične programe obuke o sudskim postupcima za krivična djela korupcije, privrednog kriminala i organizovanog kriminala. Transparentnost aktivnosti u javnoj upravi je ugrožena političkim pritiskom na javne institucije za vanjsku reviziju i ograničenom provedbom Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

Medijske optužbe i pritisak vlasti iz Republike Srpske na organe za otkrivanje korupcije, što je dovelo do privremenog obustavljanja rada *Transparency International*-a u Bosni i Hercegovini, izazivaju ozbiljnu zabrinutost.

Sveobuhvatno gledano, Bosna i Hercegovina je postigla mali napredak u poboljšavanju svojih mehanizama za borbu protiv korupcije. Korupcija je široko rasprostranjena i ostaje ozbiljan problem, posebno unutar struktura vlasti. Potrebno je da Bosna i Hercegovina poboljša svoje zakonodavstvo za borbu protiv korupcije. Potrebno je osigurati punu provedbu Državne

strategije za borbu protiv korupcije. Neophodni su intenzivnija istraga i sudski postupci.

2.2. Ljudska prava i zaštita manjina

Poštivanje međunarodnog zakonodavstva o ljudskim pravima

U pogledu **ratifikacije instrumenata o ljudskim pravima**, Bosna i Hercegovina je ratificirala sve važnije UN-ove i međunarodne konvencije o ljudskim pravima, uključujući Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda. Bosna i Hercegovina takođe je u julu 2008. godine ratifikovala revidiranu Evropsku socijalnu povelju. I dalje se odlaže ispunjavanje obaveze podnošenja izvještaja. Ustav sadrži većinu principa iz ovih konvencija o ljudskim pravima, te garantira da će oni biti iznad domaćeg zakonodavstva. Mada su konvencije direktno primjenjive, njihovu provedbu treba poboljšati.

Odluke Komisije za ljudska prava Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u velikom broju slučajeva nisu propisno provedene. Ovo je dovelo do toga da je jedan broj tužbi podnesen **Evropskom sudu za ljudska prava**. U toku ovog izvještajnog perioda, Sud je donio pet presuda u kojima stoji da je Bosna i Hercegovina prekršila Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (ECHR). Evropskom sudu za ljudska prava je podnešeno ukupno 1, 020 novih tužbi u toku ovog izvještajnog perioda. Do avgusta 2008. godine ukupan broj neriješenih slučajeva pred Evropskim sudom za ljudska prava, koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu bio je 800, s tim što se 500 slučajeva odnosilo na nemogućnost podnosilaca tužbe da podignu staru deviznu štednju.

Kada je u pitanju **promocija i provedba ljudskih prava**, primjena odluka Komisije za ljudska prava i dalje nije zadovoljavajuća. U nekoliko slučajeva, pokrenut je krivični postupak zbog toga što nije bilo moguće provesti takve odluke. Primjena odluka koje se odnose na izmjene i dopune zakona i drugih odredbi izuzetno je spora, jer zahtijeva više koordinacije između različitih institucija. Primjena odluka koje se odnose na finansijske nadoknade je tekla puno brže. Nije bilo napretka u rješavanju pitanja državljana i onih koji imaju boravište u Bosni i Hercegovini, a koji su zatvoreni u bazi Guantánamo Bay, što je u suprotnosti sa odlukom Komisije za ljudska prava. Taj slučaj je upućen Evropskom sudu za ljudska prava. Bosna i Hercegovina treba preduzeti odlučne aktivnosti kako bi oslobodila svoje državljane.

Sveukupno gledano, Bosna i Hercegovina je postigla ograničen dodatni napredak u poboljšanju poštivanja međunarodnog zakonodavstva o ljudskim pravima. Provedba međunarodnih konvencija o ljudskim pravima treba biti poboljšana. Neophodno je povećati napore kako bi se osigurala primjena ljudskih prava.

Građanska i politička prava

U pogledu sprečavanja **mučenja i zlostavljanja i borbe protiv nekažnjavanja**, državni i entitetski ustavi zabranjuju mučenje i zlostavljanje. Bosna i Hercegovina je potpisnica Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju mučenja. Međutim, nije uspjela imenovati svog člana u Odbor za borbu protiv mučenja. Nedavna procjena situacije u zatvorima i policijskom

pritužbu otkrila je određeni broj pritužbi na policiju i zatvorske čuvarе zbog mučenja zatvorenika i pritvorenika. U toku 2008. godine Evropski sud za ljudska prava donio je dvije presude protiv Bosne i Hercegovine po ovom pitanju. Prvu u maju, gdje je Sud presudio da su prekršena ljudska prava četvorice podnosilaca tužbe, jer nije spriječeno nasilje i zastrašivanje koje su nad njima provodili drugi zatvorenici. Zatim u julu, kada je Sud donio presudu koja se odnosila na mučenje zatvorenika u psihijatrijskom krilu zatvora Zenica i naredio Bosni i Hercegovini da podnosiocima tužbe isplati nadoknadu. Postoji potreba da se poboljšaju mehanizmi za provođenje istrage kod slučajeva navodnog zlostavljanja i mučenja od strane policije. U praksi, jedinice odgovorne za postupanje po pritužbama uglavnom sačinjavaju isti službenici koji su optuženi da su navodno počinili mučenja. Njihov rad se ne nadzire.

Bosna i Hercegovina takođe treba osigurati odgovarajuće zaštitne mjere kako bi osigurala da se ljudi, koji se trebaju deportovati, nakon što im se oduzme državljanstvo, zaštite od krivičnog gonjenja, uključujući i zlostavljanje i mučenje po povratku. I dalje postoje prepreke u prenosu predmeta i ekstradiciji osumnjičenih u slučaju ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti između Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Srbije. Ovo doprinosi nekažnjavanju.

Ustav Bosne i Hercegovine i Ustav Federacije zabranjuju smrtnu kaznu. Republika Srpska je preduzela korake kako bi ukinula odredbu o smrtnoj kazni iz svog Ustava, ali taj proces još uvijek nije završen.

Pristup pravdi u građanskim i krivičnim suđenjima ostaje pitanje koje izaziva zabrinutost, a jednakost pred zakonom nije uvijek zagarantovana. Potrebna su daljnja nastojanja da se poveća budžet za odbranu optuženih, te utvrdi državna šema pravne pomoći za krivična i građanska suđenja. Pravnu pomoć u građanskim predmetima prvenstveno pružaju na *ad hoc* osnovi nevladine organizacije koje se privatno finansiraju. Pravo na pravično suđenje formalno je uključeno u pet zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini. Međutim, vremenski period od pokretanja postupka do donošenja konačne presude je veoma dug. Razlog tome je uglavnom veliki zaostatak neriješenih predmeta, koji su naslijeđeni od sudova i zbog toga što okružni i kantonalni sudovi bespotrebno prenose predmete žalbenih postupaka na prvostepene sudove. Nadalje, na nižestepenim sudovima sudije imaju tendenciju da zanemaruju princip «presumpcije nevinosti».

Odgovornost za **zatvorski sistem** i dalje je podijeljena između entiteta, a upravljanje kazneno-popravnim ustanovama podijeljeno je između države i entiteta. Nema jednoobrazne prakse izvršavanja krivičnih sankcija. Nedostatak koordinacije između 15 različitih zatvorskih uprava i nepostojanje usklađenog pravnog okvira su glavne prepreke državi da poboljša svoje kapacitete upravljanja zatvoreniciima. Postignut je određeni napredak u izgradnji zatvorskog objekta na državnom nivou. Zakon o osnivanju zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, koji je usvojen u februaru 2008. godine, obezbjeđuje pravni okvir za izgradnju državnog zatvora. Osigurana su finansijska sredstva neophodna za izgradnju zatvora, a otpočelo se pripremnim radovima.

Napredak nije postignut u rješavanju problema pretrpanosti, loših životnih uslova, neadekvatnog medicinskog tretmana i fizičkog zlostavljanja od strane zatvorskih čuvara. Nedostatak zatvorske inspekcije, posebno u Federaciji, predstavlja razlog za zabrinutost. Potrebno je riješiti problem nedostatka posebnih kazneno-popravnih ustanova za žene,

maloljetnike, lica sa mentalnim oboljenjima, invalide i starije osobe. Posebno su zabrinjavajuću uslovi pod kojima kaznu služe lica kojima je potrebno psihijatrijsko liječenje. I dalje se nedovoljno prihvata mogućnost alternativnih kazni u vidu korisnog rada u zajednici.

Svi ustavi osiguravaju **slobodu izražavanja**. Potrebna je propisna provedba odgovarajućeg zakonodavstva. Nakon što je Ustavni sud Federacije odbio žalbu o tome da nacrt zakona o javnom RTV servisu ugrožava vitalni nacionalni interes Hrvata u Federaciji, Federalni parlament je usvojio zakon u julu 2008. godine. Sada je potrebno uskladiti zakonodavstvo na državnom i entitetskom nivou u skladu sa odgovarajućim prioritetom iz Evropskog partnerstva, te osigurati njegovu punu provedbu, uključujući i uspostavljanje Korporacije javnih RTV servisa Bosne i Hercegovine.

Povećan je broj slučajeva fizičkih napada na novinare i urednike. Slučajevi fizičkih napada na novinare i urednike moraju se energično sudski goniti. Ozbiljan razlog za zabrinutost predstavlja što vlasti, zbog političkog pritiska, uskraćuju finansijske resurse određenim medijima, uključujući i javni RTV sistem. Određeni broj političara podstiče narod da ne plaća RTV pretplatu. Povećano je osporavanje nezavisnosti RAK-a, posebno povodom usvajanja novog Zakona o platama i naknadama u institucijama BiH i neriješenim pitanjem imenovanja generalnog direktora ovog organa.

Ustavni okvir Bosne i Hercegovine uključuje pravo na **slobodu okupljanja i udruživanja**. Međutim, povećan je broj slučajeva prijetnji nevladinim i organizacijama civilnog društva. Bilo je i uznemiravanja određenih grupa ljudi zbog njihovog seksualnog opredjeljenja.

Izvjestan napredak je postignut u pogledu **organizacija civilnog društva**. U oktobru 2007. godine je osnovan Odbor za civilno društvo u skladu sa dogovorom o saradnji između nevladinog sektora i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Iako Odbor ne predstavlja cjelokupno civilno društvo, on ima 31 podsektor, što ga čini najjačim NVO forumom u zemlji. Međutim, vlasti treba da preduzmu više napora kako bi se uspostavila redovna i sistematična komunikacija sa civilnim društvom i kako bi se podstaklo njihovo učešće u kreiranju politika.

Ustav Bosne i Hercegovine osigurava **slobodu religije**, a usvojen je Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini. Međutim, u zemlji još uvijek postoji vjerska netolerancija, uključujući i fizičke napade na vjerske objekte. Slučajevi fizičkih napada na svetišta moraju se energično sudski goniti. Vođe vjerskih zajednica i dalje se miješaju u politička pitanja i često imaju ulogu onih koji podrivaju jedinstvo u društvu.

Sveobuhvatno gledano, Bosna i Hercegovina je postigla ograničen napredak u oblasti građanskih i političkih prava. Preduzeti su određeni koraci u znaku podrške razvoju civilnog društva, ali taj sektor je i dalje općenito slab. Postignut je određeni napredak u izgradnji zatvorskog objekta na državnom nivou, ali je upravljanje kazneno-popravnim ustanovama i dalje podijeljeno između države i entiteta. Nije postignut napredak u razvijanju slobode izražavanja i slobode okupljanja.

Ekonomska i socijalna prava

Okvir za **prava žena** je, sveukupno gledano, zadovoljavajući, ali je postignut ograničen dodatni napredak, posebno u vezi sa efikasnom provedbom. Pozitivan korak naprijed je revizija Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u Republici Srpskoj. Ovaj revidirani zakon propisuje da su entitetske i opštinske vlasti odgovorne za finansiranje sigurnih kuća za žrtve nasilja u porodici. Agencija za jednakopravnost polova Bosne i Hercegovine uspostavila je Radnu grupu za rad, zapošljavanje i pristup svim ekonomskim resursima, koja je sačinila preporuke za provedbu Zakona o jednakopravnosti polova. Strukture za podršku jednakopravnosti polova generalno postoje, ali još uvijek postoji opšta potreba da se razjasne njihova ovlaštenja i povećaju ljudski i finansijski resursi kako bi se osiguralo da ove strukture budu djelotvorne. Potrebno je definisati jasne prioritete za djelotvornu provedbu Akcionog plana za jednakopravnost polova u zemlji.

Trgovina ženama i nasilje u porodici ostaju pitanja koja izazivaju zabrinutost. Bosna i Hercegovina i dalje je zemlja polazišta, tranzita i odredišta kada je u pitanju trgovina ženama i djevojkama. Broj slučajeva nasilja u porodici je ostao veliki. Krivična djela nasilja u porodici koja su zabilježile vlasti povećana su za više od 50% u 2007. u odnosu na 2006. godinu. Prihvatištima za žrtve nasilja u porodici nedostaje finansijskih sredstava, a ponekad zavise od stranih donatora. Mnoge žene nisu uključene u zdravstveno osiguranje. Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u politici i u vlasti (*vidjeti takođe odjeljak 4.1.8, Zapošljavanje i socijalne politike*).

Ostvaren je veoma ograničen napredak u području **dječijih prava**. Usvojen je Akcioni plan za djecu, ali i dalje ima problema zbog nedovoljne aktivnosti države u području zdravstva, socijalne zaštite, obrazovanja i izloženosti djece nasilju u porodici. Entitetske vlade su usvojile mjere za djecu bez roditeljskog staranja i za porodice kojima prijeti razdvajanje. Stepenn pohadanja predškolskog obrazovnog programa je još uvijek nizak. Djeca invalidi još uvijek nemaju dovoljno medicinske njege, ni mogućnosti za adekvatno obrazovanje.

Diskriminacija **socijalno ugroženih ljudi i ljudi sa invaliditetom** je zabranjena zakonima oba entiteta. Međutim, iscjepkan pravni i finansijski okvir ne pruža istu socijalnu zaštitu svim građanima u cijeloj zemlji. Zakonodavstvo o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju invalida postoji samo u Republici Srpskoj. Brojne grupe stanovništva su isključene iz socijalne zaštite i pomoći. Privilegirani tretman boraca i dalje ima negativne efekte na druga socijalno ugrožena lica i lica sa invaliditetom, koja često nemaju pristup zdravstvenoj zaštiti i tržištu rada. Zakonodavstvo o fizičkom pristupu se ne primjenjuje, a učinkovite politike tek treba da se usvoje. Bosna i Hercegovina nije potpisala Konvenciju UN-a o pravima lica sa invaliditetom. Neadekvatnosti sistema socijalne zaštite negativno utiču na uslove za lica sa invaliditetom, uključujući i mentalno oboljele. Lica sa mentalnim oboljenjem su posebno osjetljiva na socijalnu isključenost. Otpočela je izrada studija za analizu i procjenu usluga zaštite mentalnog zdravlja u cijeloj zemlji, ali je postignuto malo napretka u smislu deinstitucionalizacije. Još uvijek nije uspostavljen Savjet za lica sa invaliditetom.

Što se tiče **radnih prava i sindikata**, ratifikacija revidirane Evropske socijalne povelje predstavlja napredak, ali složen sistem uprave i rascjepkanost zakonodavstva i dalje ugrožavaju socijalni dijalog u cijeloj zemlji. Nije bilo napretka u pogledu registracije Konfederacije

sindikata na državnom nivou (KSBiH) i zbog toga se sindikati i dalje nalaze u entitetskoj strukturi. Nije uspostavljeno Ekonomsko-socijalno vijeće za cijelu zemlju zbog suprostavljanja Republike Srpske. Nejasnoće u pogledu priznavanja sindikata blokirale su daljnji napredak u pokretanju kolektivnog pregovaranja i pomaku ka dobrovoljnom kolektivnom pregovaranju. Uobičajena je praksa da se zanemaruju prava zaposlenih na socijalnu zaštitu, posebno u toku porodiljskog odsustva za zaposlene majke i porodiljskog za nezaposlene. Nisu preduzimani koraci na usklađivanju zakonodavnih okvira. Nedostatak jedinstvene penzione strukture takođe predstavlja problem, što je potvrdio i Evropski sud za ljudska prava u svojoj presudi u novembru 2007. godine.

Na polju **antidiskriminacijskih politika**, Ustavi države i entiteta garantiraju jednak tretman svim ljudima. Sveobuhvatni antidiskriminacijski zakon još uvijek nije usvojen. Zakonodavstvo o sprečavanju diskriminacije postoji u nekoliko područja, ali je njihova provedba nedovoljna. Socijalna diskriminacija i isključivanje ljudi koji pripadaju lezbijskoj, gej, biseksualnoj, tarnsrodnoj (LGBT) zajednici je veoma rašireno. Bilo je djela zastrašivanja ovih grupa. Ovo se još pogoršava zbog neformalne i formalne podrške države ovakvim opredijeljenjima i zbog nedostatka zakonodavstva za sprečavanje diskriminacije kada je u pitanju seksualna opredijeljenost i polni identitet, kao i mjera za njegovu provedbu.

Nastavljen je napredak u području **imovinskih prava** i reforme zemljišnih knjiga. Mandat Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica je produžen do kraja 2008. godine kako bi se riješili zaostali predmeti povrata imovine. Zabilježena su poboljšanja u pogledu transakcija nakon što su u martu 2008. godine notari započeli sa radom u Republici Srpskoj. Nova tehnička uredba o upravljanju informacijama u vezi sa katastrom nekretnina u Federaciji je stupila na snagu u aprilu 2008. godine. Ipak, zakon o imovinskim pravima još uvijek nije usvojen u Republici Srpskoj.

Općenito, malo je napretka postignuto u području ekonomskih i socijalnih prava. Napredak je nastavljen u pogledu imovinskih prava. Uvođenje i provedba pravnih odredbi o sprečavanju diskriminacije i o zaštiti prava žena, djece, invalida i socijalno ugroženih lica, kao i LGBT ljudi, općenito je slaba. Nije bilo poboljšanja u području radnih prava i sindikata.

Manjinska prava, kulturna prava i zaštita manjina

U pogledu **manjinskih i kulturnih prava i zaštite manjina**, postoji 17 službeno priznatih manjina u Bosni i Hercegovini. Tri konstitutivna naroda – Bošnjaci, Hrvati i Srbi – ne predstavljaju manjine.

Bosna i Hercegovina je potpisala Okvirnu konvenciju o nacionalnim manjinama, ali još uvijek nije ratifikovala Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima. Vijeće za nacionalne manjine na državnom nivou uspostavljeno je u februaru 2008. godine i ima savjetodavnu ulogu Parlamentarnoj skupštini. U Republici Srpskoj radi Savjet za nacionalne manjine, dok u Federaciji još uvijek nije uspostavljen.

Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine omogućava besplatno vrijeme za emitovanje programa za manjine. Međutim, potrebno je staviti veći naglasak na jačanje kapaciteta kako bi se omogućilo

manjinama da uživaju svoje pravo na zastupljenost u medijima. Pristup obrazovanju i zapošljavanju je i dalje otežan za osobe sa oneposobljenjima kao i za marginalizovane grupe, kao što su nacionalne manjine.

Nije postignut napredak u reformi Ustava Bosne i Hercegovine, zbog čega su manjine i dalje isključene iz Doma naroda i tročlanog Predsjedništva.

Uprkos poboljšanju sigurnosne situacije, postignuto je malo dodatnog napretka u poboljšanju socio-ekonomske integracije **izbjeglica i interno raseljenih osoba**. Revizija Strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma predstavlja značajan napor države i entiteta da završe proces povratka. Broj povratnika je tokom prethodnih godina u značajnom padu, ali proces povratka još uvijek nije završen. Oko 125 000 ljudi još uvijek želi da se vrati u mjesta svog ranijeg prebivališta. Međutim, ovom broju ne odgovara broj obnovljenih stambenih jedinica. Povratnici se nastavljaju suočavati sa diskriminacijom u pogledu zapošljavanja, pristupa zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju, pravu na penziju i socijalnu zaštitu – posebno kada se vraćaju u područja gdje predstavljaju manjinu. Ovo i dalje ostaje najveća prepreka održivom povratku.

Proces deminiranja se nastavlja u Bosni i Hercegovini. Vijeće ministara je u aprilu 2008. godine je usvojilo Strategiju za borbu protiv mina za period 2009-2019. Deminiranje je veoma važno u smislu olakšavanja procesa povratka izbjeglica i raseljenih lica, te predstavlja preduslov za razvoj brojnih grana privrede, kao što su saobraćaj, poljoprivreda ili vodoprivreda. Nedostatak finansijskih sredstava predstavlja veliku prepreku za brži napredak u deminiranju. Što se tiče nestalih lica, Institut za nestala lica Bosne i Hercegovine je počeo da radi u decembru 2007. godine. Glavni preduslov za otpočinjanje rada ovog instituta je bio prenos nadležnosti sa entitetskih komisija na državni nivo. Međutim, na rad Instituta i dalje utiče nedostatak podrške vlasti Republike Srpske.

Revizija državljanstava dodijeljenih tokom i nakon rata je nastavljena i u ovom izvještajnom periodu. Državna komisija za reviziju odluka o naturalizaciji stranih državljana u Bosni i Hercegovini predložila je oduzimanje državljanstva za preko 650 lica. Državna Komisija nastavlja svoj rad.

Kada su u pitanju **Romi**, Bosna i Hercegovina se u septembru 2008. godine priključila Deceniji uključenja Roma 2005.-2015. Vijeće ministara je istovremeno usvojilo Akcioni plan za rješavanje pitanja stanovanja, zdravstvenih usluga i obrazovanja za Rome, kao i Odluku o uspostavljanju Koordinacionog odbora za praćenje njegove provedbe. Za provedbu ovog Akcionog plana potrebno je dodijeliti dostatna finansijska sredstva.

Međutim, uprkos ovim naporima, Romi su i dalje najugroženija manjina. Nedostatak registracije Roma u matične knjige i dalje je problematično: veliki broj romskih porodica nema zdravstveno osiguranje i ne može dobiti socijalne usluge. Nema sistematske pomoći za rješavanje stambenih problema Roma. Provedba Akcionog plana o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika drugih nacionalnih manjina iz 2004. godine je veoma slaba zbog nedostatka finansijskih resursa i zbog toga što nisu raspodijeljene nadležnosti za njegovu provedbu. Stopa pohađanja škole i stopa povratka Roma izbjeglica i dalje su puno niže nego kod ostalih

građana, gdje najveći razlog za isključenje iz obrazovanja predstavlja veliko siromaštvo. Uprkos tome što su za školsku 2007/2008 godinu dodijeljena finansijska sredstva za nabavku udžbenika za Rome i druge socijalno ugrožene učenike, neke kantonalne i opštinske vlasti, prema izvještajima, nisu uspjele da podijele udžbenike.

Generalno, napredak Bosne i Hercegovine u području manjinskih prava, kulturnih prava, te zaštite manjina je bio ograničen. Pozitivan korak naprijed predstavlja uspostavljanje Vijeća za nacionalne manjine na državnom nivou. Međutim, primjena odredbi koje se odnose na manjine je slaba. Bosna i Hercegovina treba preduzeti dalje korake kako bi obezbjedila dovoljno finansijskih resursa za Romsku populaciju, koja se i dalje suočava sa veoma teškim životnim uslovima i diskriminacijom. Potrebno je povećati napore za rješavanje problema povratnika i raseljenih lica tako što će im se omogućiti pristup zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti, penzijama i socijalnim pravima.

2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Nastavljena je provedba **Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma**, ali je učestala nacionalistička retorika političkih lidera iz svih konstitutivnih naroda kojom osporavaju taj sporazum i ustavni poredak (*za detalje takođe vidjeti odjeljak 2.1 Ustav*).

Bosna i Hercegovina je i dalje predmetom nadzora Parlamentarne skupštine **Vijeća Evrope** kojim se provjeravaju njene obaveze i opredjeljenosti vezano za članstvo u Vijeću Evrope. Nije bilo značajnog napretka u rješavanju neispunjenih obaveza. Bosna i Hercegovina nije uspjela imenovati članove ili kandidate u nekoliko mehanizama za praćenje i nekoliko savjetodavnih tijela Vijeća Evrope.

Saradnja Bosne i Hercegovine sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), što predstavlja ključni prioret Evropskog partnerstva, nastavlja se poboljšavati i uopšte je dostigla zadovoljavajući nivo. Saradnja između MKSJ-a i vlasti na državnom i entitetskom nivou je adekvatna na operativnom nivou, a dobar je i pristup svjedocima i arhivima. U Republici Srpskoj je u martu 2008. godine sačinjen Akcioni plan za saradnju sa MKSJ-om te je uspostavljen koordinacioni tim za istraživanje ratnih zločina. Hapšenje Radovana Karadžića i Stojana Župljanina u Srbiji, koji su optuženi za ratne zločine počinjene u Bosni i Hercegovini, takođe predstavlja pozitivan korak naprijed. U januaru 2008. godine Vijeće ministara je usvojilo Odluku o privremenim mjerama kojom se zamrzavaju finansijska i ekonomska sredstva bjegunaca optuženih pred MKSJ-om. U 2008. godini, pokrenuto je 38 postupaka protiv 41 pojedinca. U martu 2008. godine, Vijeće ministara je svoje djelovanje uskladilo sa Zajedničkom akcijom EU-a tako što je donijelo odluku o pooštavanju kontrola nad ljudima koji ulaze ili prolaze kroz Bosnu i Hercegovinu.

Međutim, Bosna i Hercegovina treba povećati svoje napore u pogledu borbe protiv mreža pomagača optuženima za ratne zločine. Prema MKSJ-u, Republika Srpska nije uspjela da preduzme odgovarajuću akciju ponovnog hapšenja Radovana Stankovića koji je pobjegao iz zatvora 2007. godine.

Kada su pitanju **ratni zločini**, Sud BiH i dalje dobro izvršava svoje obaveze. Deset optužnica

je prebačeno sa Posebnog odjeljenja za ratne zločine u Hagu na Bosnu i Hercegovinu prema Pravilu 11bis, od čega su završena četiri suđenja. Tužioci u Bosni i Hercegovini su pokrenuli značajan broj suđenja i drugih optužnica za ratne zločine. U septembru 2008. godine, u toku su bila suđenja za 61 optužnicu za ratne zločine, od čega 23 slučaja na državnom nivou, 23 u Federaciji, 13 u Republici Srpskoj i dva u Distriktu Brčko.

Kako bi se osigurao kontinuitet za krivično gonjenje ratnih zločinaca, biće neophodno osigurati još finansijskih sredstava za Odjeljenje za ratne zločine u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine. I dalje je velik broj neprocesuiranih predmeta ratnih zločina, a te procjene variraju između 10 hiljada i 16 hiljada slučajeva. Različiti sudovi u Bosni i Hercegovini i dalje koriste različite krivične zakone za suđenja za ratne zločine. Ovakva praksa dovodi do različitosti u izricanju kazni i ne doprinosi ujednačenosti pravosudnog sistema. Isto tako, ne postoji dovoljna zaštita svjedoka i podrška svjedocima, čemu doprinosi i nedovoljna saradnja između tužilaca i policije.

Bosna i Hercegovina je u julu 2008. godine ratifikovala Evropsku konvenciju o neprimjenjivosti zakonskih ograničenja na predmete ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti.

Što se tiče **Međunarodnog krivičnog suda (ICC)**, Bosna i Hercegovina i dalje ima bilateralni sporazum o imunitetu sa Sjedinjenim Američkim Državama, kojim je SAD dobila izuzeće od jurisdikcije ICC-a, što nije u skladu sa Zajedničkim stavom EU o integritetu Rimskog statuta, kao ni sa ključnim principima EU o bilateralnim sporazumima o imunitetu. To treba da se uskladi sa stavom EU.

Nije postignut zanačajan napredak u zemljama regiona u provedbi **Sarajevske deklaracije**, čiji je cilj bio završetak procesa povratka izbjeglica do kraja 2006. godine. Na sastanku Radne grupe održanom u oktobru 2006. godine, postignut je dogovor o brojnim pitanjima koja se tiču regionalne saradnje i povratka izbjeglica. Međutim, nije bilo napretka u razrješavanju pitanja koja se odnose na zahtjeve za nadoknadu onima koji su izgubili stanarska prava.

Regionalna saradnja i dobrosusjedski odnosi čine suštinski dio procesa približavanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji.

Bosna i Hercegovina je i dalje aktivan učesnik u inicijativama regionalne saradnje, kao što je prelazak Pakta stabilnosti na okvir koji je više u vlasništvu regiona - Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP) i Regionalni savjet za saradnju (RCC), zatim Centralna evropska inicijativa, Jadransko-Jonska inicijativa i Dunavski proces saradnje. RCC, sa sjedištem u Bosni i Hercegovini, zvanično je otvoren u februaru 2008. godine. Bosna i Hercegovina je Sporazum o zemlji-domaćinu ratifikovala u aprilu 2008. godine.

U maju 2008. godine, Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Crna Gora su potpisale Deklaraciju o prekograničnoj saradnji u slučaju prirodnih i drugih katastrofa i u području upravljanja prirodnim resursima. Nadalje je pokrenuta »Neumska inicijativa« između susjednih opština u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Crnoj Gori. Glavni cilj ove inicijative je promovisanje saradnje između lokalnih zajednica u području turizma, zaštite životne sredine i razvoja saobraćajne i infrastrukture za snabdijevanje vodom.

Bosna i Hercegovina primjenjuje Sporazum o slobodnoj trgovini srednjoevropskih zemalja (CEFTA) i Sporazum o zajedničkom evropskom zračnom prostoru (ECAA). Bosna i Hercegovina je potpisala Ugovor o energetskej zajednici, ali zbog protivljenja iz Republike Srpske, zaostaje u ispunjavanju svojih obaveza iz ovog Ugovora, pogotovo u sektoru gasa.

Bosna i Hercegovina je pristupila »Procesu iz Barselone:Unija za Mediteran« u julu 2008. godine.

Kada je u pitanju **mirno rješavanje graničnih sporova**, nije postignut napredak u rješavanju otvorenih graničnih pitanja sa Hrvatskom. Sporazum između Bosne i Hercegovine i Hrvatske iz 2005. godine o utvrđivanju kopnenih i riječnih granica još uvijek nije ratifikovan. Štaviše, spor u vezi sa dva otoka – Veliki Školj i Mali Školj – ostaje neriješen, kao i pitanje granice na rijeci Uni. Još uvijek nije potpisan sporazum o granici između Bosne i Hercegovine i Srbije. Nema otvorenih graničnih pitanja sa Crnom Gorom.

U cjelini su i dalje dobri **bilateralni odnosi sa drugim zemljama iz procesa proširenja**. Međutim, postignuto je veoma malo napretka u rješavanju neriješenih pitanja, što je ključni prioritet Evropskog partnerstva.

Odnosi sa *Hrvatskom* su ostali stabilni. Zaključen je sporazum o policijskoj saradnji. Međutim, nije bilo napretka u rješavanju neriješenih pitanja. Bosna i Hercegovina još uvijek nije ratifikovala sporazum o dvojnomo državljanstvu. Nije bilo daljeg napretka u postizanju sporazuma o upotrebi luke Ploče. Bosna i Hercegovina se protivi planu Hrvatske da izgradi most do poluotoka Pelješac, koji, prema njihovim tvrdnjama, može ugroziti izlazak Bosne i Hercegovine na more. Druga neriješena pitanja se odnose na imovinu i izbjeglice.

Odnosi sa *Srbijom* su ostali stabilni. Međutim, nije održan ni jedan sastanak Međudržavnog savjeta za saradnju i nije bilo napretka u rješavanju pitanja koja se odnose na imovinu. Političko rukovodstvo Srbije je ocijenilo da odluke Visokog predstavnika, o načinu odlučivanja u Vijeću ministara Bosne i Hercegovine i Parlamentarnoj skupštini, predstavljaju kršenje Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma. Ovo je dovelo do razmjene oštrih izjava između Bosne i Hercegovine i Srbije. Uprkos napretku Srbije u poštivanju presude Međunarodnog suda pravde iz 2007. godine u slučaju primjene Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, mišljenja u pogledu provedbe te presude i dalje su različita.

Republika Srpska je nastavila da usko saraduje sa Srbijom na osnovu Sporazuma o specijalnim i paralelnim vezama. U januaru 2008. godine Narodna skupština Republike Srpske i Skupština Srbije su potpisale Protokol o saradnji.

Bosna i Hercegovina nije priznala deklaraciju o nezavisnosti *Kosova*.

Odnosi sa *Crnom Gorom* su dobri i dalje se intenziviraju. Potpisani su sporazumi o saradnji u području odbrane, policijske saradnje, civilne zaštite i prekogranične saradnje.

Odnosi sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom su dobri kako na bilateralnoj

tako i na regionalnoj osnovi. Zaključeni su sporazumi o readmisiji, policijskoj saradnji i civilnoj zaštiti.

Odnosi sa Albanijom su intenzivirani, a Bosna i Hercegovina je odlučila da otvori ambasadu u Tirani.

Odnosi sa *Turskom* su ostali dobri.

Bilateralni odnosi sa državama članicama EU su i dalje dobri. EU je glavni trgovinski partner Bosne i Hercegovine, posebno *Njemačka, Italija, Austrija i Slovenija*.

Generalno, Bosna i Hercegovina je nastavila sa provedbom Dejtonsko-pariškog mirovnog sporazuma, iako je bilo puno više političkih izjava kojima je on osporavan. Zemlja je postigla napredak u saradnji sa MKSJ-om.

Bosna i Hercegovina je nastavila aktivno učestvovati u regionalnoj saradnji. Dobrosusjedski odnosi su napredovali, ali je bilo malo napretka u rješavanju neriješenih pitanja, posebno onih u vezi sa rješavanjem graničnih sporova, imovinom i izbjeglicama.

3. Ekonomski kriteriji

U razmatranju ekonomskog razvoja u Bosni i Hercegovini, pristup Komisije zasniva se na zaključcima Evropskog vijeća u Kopenhagenu iz juna 1993. godine, koji navode da članstvo u Uniji zahtijeva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u Uniji.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Bitni elementi ekonomske politike

U decembru 2007. godine, vlada je dostavila svoj drugi Ekonomski i fiskalni program za period 2008.-2010. godine, čiji je cilj da utvrdi fiskalnu poziciju i da poboljša kvalitet javnih finansija, između ostalog smanjenjem udjela javne potrošnje u BDP-u. Međutim, ciljevi u velikoj mjeri nemaju podršku kroz konkretnih mjera politika, a budžeti usvojeni za 2008. godinu ne odražavaju u potpunosti gore opisani scenario. Postignut je određeni napredak u dostizanju konsenzusa o osnovima ekonomske politike i u međuentitetskoj saradnji u više važnih područja. Posebno je izražena opredjeljenost za poboljšanje fiskalne koordinacije kroz usvajanje Zakona o fiskalnom vijeću BiH i uspostavu Vijeća početkom septembra. Upravni odbor Uprave za indirektno oporezivanje je dogovorio metodologiju za koeficijent po kojem se definiše raspodjela prihoda od indirektnog oporezivanja. Smanjeni su direktni porezi i poduzete su zakonodavne mjere kako bi se izbjeglo dvostruko oporezivanje u Bosni i Hercegovini (BiH), iako je ono i dalje problem zbog Distrikta Brčko. Na drugoj strani, u Federaciji Bosne i Hercegovine (Federaciji), opredjeljenost za provođenje strukturnih reformi je i dalje slaba, a kvalitet javne potrošnje se i pogoršao. Ukupno gledajući, održan je konsenzus o politici tržišne ekonomije. Poboljšan je međuentitetski konsenzus o saradnji u određenim područjima ekonomske politike, ali opredjeljenost za strukturne reforme i čvrste

javne finansije i dalje nije ujednačena u cijeloj državi.

Makroekonomska stabilnost

Stvarni rast BDP-a u 2007. godini je i dalje bio visok na nivou od 6,8%, blizu nivoa od 6,7% zabilježenog u 2006. godini. Na ekonomski rast u 2007. godini utjecalo je veliko povećanje domaće potražnje, što je dokazano, između ostalog, kroz produblјivanje deficita na tekućem računu i povećanje opšte inflacije (neuključujući cijene hrane i energije). Povećanje broja domaćih kredita, zajedno sa smanjenjem fiskalne napetosti je pokretalo ekonomski rast stimulišući i potrošnju i ulaganja. Postignut je dobar nivo ekonomske aktivnosti, uprkos nepovoljnim domaćim i vanjskim uslovima, kao što su: suša koja je utjecala na poljoprivrednu proizvodnju i proizvodnju struje u hidroelektranama, rastuća međunarodna finansijska kriza, povećanje cijena energije i hrane na međunarodnom nivou i promjenjivost cijene aluminijuma. Kao rezultat toga, realna bruto dodana vrijednost je bila skoro jednaka u sektorima poljoprivrede i komunalnih usluga, pod utjecajem dvocifrenih stopa rasta zabilježenih u finansijskom posredovanju, izgradnji i proizvodnji.

Porast industrijske proizvodnje se više nego prepолоvio u 2007. godini u poređenju sa 2006. godinom u cijeloj državi i bio je blizu stagnacije u Republici Srpskoj (RS). Porast industrijske proizvodnje u Federaciji je usporen sa 10,4% u 2006. godini na 8,6%, a u RS se značajno smanjio na 1,4% poslije rekordnog nivoa od 19,1% u 2006. godini. Usporenje u RS je prvenstveno uzrokovano preopterećenjem proizvodnih kapaciteta u rudarstvu i naftnoj industriji i sve manjim rezultatima u sektoru komunalnih usluga, dok je u proizvodnom sektoru zabilježen pomak naprijed za 4,1%. I u Federaciji su komunalne usluge bile na niskom nivou u 2007. godini, ali stope porasta rezultata u proizvodnji i rudarstvu su bile jake, sa 11,7% odnosno 5,6%. U prvih osam mjeseci 2008. godine, godišnji porast obima industrijske proizvodnje se zadržao na 5,4% u Federaciji i 8,4% u RS. Energetska proizvodnja se oporavila u oba entiteta i čak prevazišla prerađivačku industriju, čiji su se rezultati povećali za samo 5,6% u Federaciji i 2,6% u RS. Pomak ka aktivnostima koje imaju veću dodanu vrijednost je i dalje usporen u oba entiteta. Zabilježeno je samo skromno poboljšanje kvaliteta statističkih podataka. Prihod *per capita* u Bosni i Hercegovini, mjereno standardom kupovne moći (PPS), bio je oko 26% prosjeka EU-27 u 2006. godini i povećan je za oko dva posto u 2007. godini. Ukupno, ekonomski rast u 2007. godini je ostao prilično visok.

Nakon što se nakratko smanjio na 8,4% BDP-a u 2006. godini, deficit tekućeg računa se ponovo povećao na 12,7% BDP-a u 2007. godini. To odražava negativan utjecaj globalnih cijena hrane i energije na uvoz u BiH i velike promjene u obrascima uvoza i izvoza poslije uvođenja PDV-a u januaru 2006. godine. Kao rezultat toga, trgovinski deficit se povećao sa 35% BDP-a u 2006. godini na oko 37% BDP-a u 2007. godini, dok je uvoz rastao za oko 19% godišnje, prevazilazeći porast izvoza od 15%. Pozitivni bilansi u uslugama, prihodima i tekućim transakcijama su se smanjili u procentima BDP-a iz 2006. u 2007. godinu, dopunjujući pogoršanje trgovinskog deficita. U prvoj polovini 2008. godine, deficit tekućeg računa se primjetno povećao, za skoro 60% u poređenju sa istim periodom prethodne godine. To pogoršanje je uzrokovano povećanjem trgovinskog deficita za 24,1% godišnje, dok je vrijednost uvezene robe rasla za 19,6% godišnje, nadmašujući odgovarajuće povećanje izvoza za 5,6%. Više grana industrije, kao što su rudarstvo i proizvodnja drvenih proizvoda, prostih metala i motornih vozila, je pokazalo znakove usporavanja. Ostale komponente tekućeg računa su se poboljšale u godišnjem poređenju sa prvom polovinom 2007. godine. Bilans uslužnih

djelatnosti je porastao za 19,9% radi dobrih rezultata u sektoru turizma i transporta, dok je bilans prihoda porastao za 24,3%. U zaključku, uprkos privremenom poboljšanju u 2006. godini, vanjski debalans se opet povećao u 2007. i 2008. godini.

U 2007. godini se deficit tekućeg računa u potpunosti finansirao iz neto FDI (direktnih stranih investicija), pošto je privatizacija Telekomu Srpske i rafinerija RS-a doprinijela porastu u FDI na 13,3% BDP-a, zamjenjujući time, mada privremeno, sektor finansija kao tradicionalnu glavnu odrednicu za FDI. Zajedno sa ostalim jakim finansijskim utjecajima, kao što su doznake u privatnom sektoru koje su činile oko 17% BDP-a, neto FDI su dovele do godišnjeg povećanja od oko 23% u deviznim rezervama na kraju 2007. godine. Ipak, u prvih šest mjeseci 2008. godine su se neto FDI značajno smanjile u poređenju sa istim periodom prethodne godine te su pokrile samo 24% deficita tekućeg računa, naglašavajući njegovu preveliku zavisnost od privatizacije i nedovoljno ulaganje u nove projekte i otkrivajući potencijalne slabosti u kontekstu globalnih finansijskih kolebanja. Radi toga se on uglavnom finansirao kroz ulaganja u portfolio, povlačenje sredstava komercijalnih banaka u inostranstvu, nove devizne kredite i neznatno smanjenje deviznih rezervi Centralne banke. Ukupni vanjski dug se procjenjuje na oko 50% BDP-a. Dosada je međunarodna finansijska kriza imala samo ograničen direktni utjecaj na ekonomiju, mada je mogla doprinijeti smanjenju priliva FDI i vanjskih kredita. Osim toga, sve veći deficit na tekućem računu stvara dodatnu potrebu za vanjskim finansijama, čime ekonomija postaje u većoj mjeri podložna mogućim poremećajima u protoku kapitala. Rizik od naglog prekida ili obrtanja tokova kapitala se čini ograničenim, ali više premije za rizik i troškovi refinansiranja bi mogli stvoriti dodatni pritisak na vanjskoj strani.

Rezultati istraživanja radne snage (po standardima Međunarodne organizacije rada) iz maja 2008. godine su pokazali da je stopa nezaposlenosti u BiH pala na 23,4% radne snage, u poređenju sa 29% u prethodnoj godini. Učešće radne snage je i dalje vrlo nisko, oko 44% ukupnog radno sposobnog stanovništva, a broj neformalno zaposlenih radnika je još uvijek visok. Loš zakonski okvir, neodgovarajuće politike oporezivanja i troškova, te slabosti u sprovođenju zakona, doprinose neformalnim ekonomskim aktivnostima. Pokazatelji stanja na tržištu rada su i dalje donekle povoljniji u RS, gdje je stopa aktivnosti ostala oko 47% nasuprot 42,4% u Federaciji, dok se stopa nezaposlenosti smanjila na 20,5% i 25% u Federaciji. U drugoj polovini 2007. i u 2008. godini podaci o registrovanim zaposlenim osobama pokazuju da zaposlenost brže raste u Federaciji. Ipak, povećanje registrovane nezaposlenosti u 2007. godini, u velikom dijelu zbog Zakona o demobiliziranim borcima i njihovim porodicama, spriječilo je da stopa nezaposlenosti padne i više. Sporo povećanje proizvodnih kapaciteta i nedovoljna strukturna fleksibilnost – visoke stope socijalnih doprinosa, poremećeni mehanizmi za određivanje plata, visoki i loše usmjereni socijalni transferi i niska pokretljivost radne snage – štete otvaranju novih radnih mjesta. Na drugoj strani, struktura penzionog fonda i izrada zakona o dobrovoljnim penzionim fondovima pokreće reformu penzionog sistema u pravcu individualizovanih planova štednje u RS. Ukupno gledajući, stopa nezaposlenosti je i dalje veoma visoka, mada se mogu zabilježiti poboljšanja.

Monetarna politika Centralne banke Bosne i Hercegovine (CBBiH) nastavlja se u okviru aranžmana Valutnog odbora kojim je valuta BiH vezana za euro. Od januara 2008. godine, CBBiH je povećala obavezne rezerve sa 15% na 18%, u cilju usporavanja porasta kredita, koji je ubrzan sa godišnjeg nivoa od 23,4% na kraju 2006. na 28,5% na kraju 2007. godine. Mjera je bila uspješna u smislu da stopa porasta kredita nije nastavila rastući trend, nego se

stabilizovala na oko 29% u prvoj polovini 2008. godine, mada se trend nije mogao obrnuti. Na porast kredita je utjecalo i ublažavanje bankarskih propisa o upravljanju rizikom likvidnosti, sve veće cijene ulaganja koje se uzrokovale povećanje potražnje za kreditima za radni kapital i povećanje ukupne raspoloživosti kredita kroz rad Investiciono-razvojne banke RS. Godišnji rast tzv. monetarnog agregata usporen je sa 25% na kraju 2006. godine na 14% na kraju avgusta 2008.

Njegova pokrivenost deviznim rezervama se malo smanjila, ali je ostala dovoljna i iznosila je oko 84% na kraju juna 2008. godine. Inflacija je u drugoj polovini 2007. godine počela rasti pod utjecajem povećanja cijena hrane, energije i transporta i dostigla je godišnji nivo od 4,9% u decembru. Dodatno je ubrzana na 9,9% u julu 2008. godine, prije nego što se smanjila na 9,5% u avgustu. Prosječna godišnja inflacija u prvih osam mjeseci 2008. godine je bila na 8,0% u BiH, nakon što je u 2007. godini bila 1,5%. U zaključku, aranžman sa Valutnim odborom i dalje je dobro funkcionisao, uprkos relativno ubrzanom porastu domaćih kredita.

Veliki porast javne potrošnje, koji je počeo u 2006. godini u kontekstu fiskalnog prostora stvorenog uvođenjem PDV-a, nastavio se u 2007. i 2008. godini. Od 2005. do 2007. godine, javna potrošnja u BiH se povećala za 4,5% BDP-a a već je bila na visokom nivou. U 2007. godini, dobar nivo budžetskih prihoda, koji su porasli za oko 15% od 2006. godine, nije mogao spriječiti pogoršanje fiskalne pozicije. Osim toga, predviđa se da će se prikupljanje indirektnih prihoda usporiti u 2008. godini, pod utjecajem liberalizacije trgovine po Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) i povećanja povrata PDV-a, iako se za prvu polovinu 2008. godine može zabilježiti povećanje od 8%. Kao rezultat toga, višak od skoro 3% BDP-a zabilježen u 2006. godini, koji je opao na 1,3% BDP-a u 2007. godini, bi se mogao pretvoriti u deficit u 2008. godini. U 2007. godini je javna potrošnja imala snažan porast u oba entiteta i u manjoj mjeri na državnom nivou. U Federaciji je oslabio kvalitet javne potrošnje, pošto je povećanje izdataka uglavnom došlo iz veće potrošnje vlasti i viših socijalnih transfera koji su pokretali privatnu potrošnju. Poslije usvajanja zakona o demobiliziranim borcima i civilnim invalidima, socijalni transferi su skočili na godišnji nivo blizu 30% u 2007. godini. Izdaci su u 2008. godini dodatno porasli i doveli do problema likvidnosti u maju. Predviđa se da će javna potrošnja u Federaciji u 2008. godini porasti za dodatnih 3% BDP-a. U isto vrijeme, došlo je do povećanja javnih ulaganja u oba entiteta, što je neophodno kako bi se nadoknadilo smanjenje broja projekata koje finansiraju donatori. Ipak, to je samo u RS u velikoj mjeri utjecalo na ukupno povećanje potrošnje, koje je doseglo skoro 6% BDP-a prošle godine. Nivo plata u javnom sektoru je naglo porastao u 2007. godini, za oko 19% u RS i 15% u Federaciji. U RS je u 2008. godini postojalo dodatno ubrzanje u porastu plata u javnom sektoru, pa one postepeno dostižu plate na državnom nivou i na nivou Federacije. Općenito gledajući, nepovoljno kretanje plata u javnom sektoru i socijalnih transfera šteti konkurentnosti privatnog sektora i fiskalnoj održivosti.

Reforma direktnog oporezivanja se nastavila kako je Federacija nastavila promjene pokrenute prošle godine u RS i smanjila stopu poreza na dobit sa 30% na 10%, dovodeći je u nivo sa stopama u RS i Distriktu Brčko. Zakonom se takođe izbjegava dvostruko oporezivanje u BiH. Osim toga, sistem poreza na lični dohodak u Federaciji je pojednostavljen uvođenjem stope od 10% poreza na ukupni dohodak od 1. januara 2009. godine. Federacija je uvela promjene i u zakonodavstvu o socijalnom osiguranju, ali smanjenje ukupne stope socijalnih doprinosa nije dovoljno da riješi problem visokog poreza na rad. Usvajanjem Zakona o platama i naknadama u institucijama BiH i reformom plata u javnom sektoru u RS pojednostavljena je struktura plata i konsolidovane neke naknade na plate. U isto vrijeme, očekuje se da će se kroz reforme u

2008. godini dodatno povećati nivo naknada (to se već primijeti u RS) i da će se uspostaviti mehanizam za indeksaciju naknada na državnom nivou, sa efektima negativnog fiskalnog viška poslije 2008. godine. Uspostavljanje Nacionalnog fiskalnog vijeća bi trebalo doprinijeti boljoj fiskalnoj koordinaciji i disciplini u državi. U zaključku, u 2007. i 2008. godini su nastavljena nepovoljna fiskalna kretanja, uz pogoršanje kvaliteta javne potrošnje u Federaciji.

Vanjski javni dug Bosne i Hercegovine se nastavio smanjivati, sa oko 21% BDP-a na kraju 2006. na 18% na kraju 2007. godine, i dodatno se smanjio za 2,1% u prvoj polovini 2008. godine. Sa druge strane, domaći javni dug se dodatno nagomilao pošto oba entiteta sprovode zakone o izmirenju dugova od stare devizne štednje i ratnih odšteta. On se procjenjuje na oko 12% entitetskog BDP-a u 2007. godini u Federaciji i 24% u RS. Procjenjuje se da se ukupni javni dug povećao sa 22% BDP-a u 2006. na 30,5% BDP-a u 2007. godini. Osim toga, nacrt zakona o restituciji, koji još nije usvojen, mogao bi ugroziti fiskalnu održivost ako ne uspije da uskladi fiskalnu kompenzaciju sa dugoročnom platežnom moći budžeta. Na kraju, problem kvazi-fiskalnih deficita koji nastaju iz nagomilanih budžetskih zaostataka i ostalih obaveza preduzeća u državnom vlasništvu (SOE) prema radnicima i dobavljačima još uvijek u velikom dijelu ostaje nedovoljno riješen u Federaciji, što dodatno povećava fiskalne rizike. Upravljanje dugovima se poboljšalo pošto je Federacija usvojila novi zakon o dugovima, kojim se ograničavaju pozajmice Vlade, sličan zakonima usvojenim u RS i na državnom nivou. U zaključku, u zadovoljenju domaćih potraživanja je napravljen određen napredak, što će postepeno povećati sadašnji nivo zaduženosti.

U 2007. i prvoj polovini 2008. godine se pogoršala kombinacija makroekonomskih politika. Fiskalni rizici rastu, posebno u Federaciji, gdje su preuzete velike obaveze u pogledu javne potrošnje u kontekstu usporenja budžetskih prihoda. Osim toga, politika plata u javnom sektoru je oslabljena na svim nivoima vlasti kroz povećanja plata i mehanizme indeksacije koji slabe fiskalnu održivost i vanjsku konkurentnost. Monetarna politika je bila usmjerena ka pooštrenju uslova kreditiranja, ali nije bila u potpunosti koordinirana sa odlukama u području propisa o bankarstvu. Ukupno gledajući, kombinacija makroekonomskih politika se pogoršala pošto je fiskalna politika ušla u jaku ekspanziju, potičući inflacijske pritiske i povećanje deficita na tekućim računima.

Međusobno djelovanje tržišnih snaga

Nakon velikih operacija privatizacije u 2007. godini, RS je nastavila napredak u privatizaciji, te je dosad prodano 68% početne mase kapitala u državnom vlasništvu predviđenog za privatizaciju, a 15% te mase je prebačeno u javne fondove za penzijsko osiguranje i restituciju. Osim uspješne prodaje strateških preduzeća, proces su donekle usporile promjene u zakonskom okviru, kojima je nadležnost za privatizacijsku prodaju i upravljanje prebačena na Investicijsko-razvojnu banku RS. U 2007. godini je privatizovano oko 18 preduzeća, dok je u periodu od januara do septembra 2008. godine prodano još 13 preduzeća. U julu je u RS stupio na snagu novi Zakon o preuzimanju dioničkih društava. U procesu privatizacije u Federaciji je skoro došlo do zastoja u 2007. i prvoj polovini 2008. godine, uglavnom zbog sukobljenih interesa, komplikovane strukture odlučivanja i velikih socijalnih i finansijskih obaveza za SOE. Između oktobra 2007. i juna 2008. godine Federacija je prodala dionice u samo pet preduzeća i privatizovani kapital je ostao na oko 41% početne mase predviđene za privatizaciju. Otkazani tenderi za neka strateška preduzeća (npr. Energoinvest i Hidrogradnju) nisu ponovo raspisani, a prodaja Aluminijska d.d. Mostar je i dalje neriješena zbog pregovora o

cijeni subvencionirane energije. Vlada Federacije je podnijela Parlamentu novu strategiju privatizacije, koja – ako bude odobrena – treba deblokirati proces privatizacije i kroz definisanje opcija za prodaju telekom operatora. Nijedan entitet još uvijek nema konkretne planove za privatizaciju komunalnog sektora. Udio privatnog sektora kao procenat BDP-a je u 2007. godini porastao na otprilike 60%. U zaključku, napredak u privatizaciji i dalje nije ujednačen u cijeloj državi.

Ulazak i izlazak sa tržišta

Primjena jedinstvenog sistema za registrovanje preduzeća je u velikom dijelu dovršena i smanjen je broj dana i proceduralnih uslova za registrovanje preduzeća. Umreženi su sudovi u BiH, uredi za fiskalnu upravu i agencije za statistiku. Analiza utjecaja propisa usmjerena na smanjenje birokratije, poznata kao »proces giljotine«, je dovršena u RS, dok ju je Federacija otpočela. Stečajne procedure su poboljšane, a broj predmeta pokrenutih i zaključenih na sudovima postepeno raste. RS je usvojila izmjene i dopune Zakona o stečajnom postupku, koje uključuju ograničenje stečajnog postupka na najviše godinu dana. Preko stotinu neodrživih preduzeća u državnom vlasništvu u RS je u stečajnom postupku. Sada je takođe brže i lakše dobijanje građevinskih dozvola i registrovanje vlasništva. U isto vrijeme je postignut samo mali napredak u poboljšanju postupaka za dobijanje dozvola, provedbu ugovora, zapošljavanje radnika ili plaćanje poreza – što sve uveliko otežava poslovne aktivnosti. Sveukupno gledajući, registracija preduzeća i vlasništva i postupci vezani za građevinske dozvole i stečajnih postupaka su se poboljšali, ali izlazak sa tržišta je i dalje nedjelotvoran, posebno za nesolventne SOE. Potrebni su dodatni naponi na poboljšanju poslovnog okruženja.

Pravni sistem

Funkcionisanje sudstva se sporo popravljalo i sudovi su procesuirali veći broj slučajeva nego u 2007. godini. Uprkos tome, na kraju 2007. godine je zabilježen ukupni zaostatak od 1,9 miliona slučajeva (uključujući otprilike 1,2 miliona slučajeva neplaćenih računa za komunalije). Pokrenut je projekat za smanjenje zaostatka i očekuju se konkretni rezultati, posebno u pogledu računa za komunalije i prekršaje. U sudove je postepeno uveden Sistem upravljanja slučajevima, što je dovelo do poboljšanja u upravljanju. Vlasti još uvijek nisu osnovale trgovinske sudove. Poboljšanja u stečajnom zakonodavstvu su donekle olakšala zatvaranje preduzeća i sprovođenje ugovora. Široko rasprostranjena korupcija, kao i kriminal, utječu na poslovno okruženje i imaju negativan utjecaj na kvalitet javnih usluga. Sveukupno gledajući, sudstvo se sporo poboljšavalo. Ipak, postojeći broj nagomilanih neriješenih slučajeva i sporo procesuiranje šteti primjeni prava kreditora i prava na vlasništvo.

Razvoj finansijskog sektora

Banke su i dalje dominantne u sektoru finansija i njihova aktiva se popela na oko 93% BDP-a u 2007. godini, sa oko 77% u 2006. godini, pod utjecajem ubrzanja u porastu domaćih kredita i značajnog porasta kratkoročnih sredstava iz inostranstva na bazi sredstava od privatizacije Telekoma RS. Ukupno je 31 banka djelovala krajem 2007. godine (u poređenju sa 55 u 2000. godini), sa stranim kapitalom koji kontroliše oko 83% ukupnog bankovnog kapitala. Samo tri banke su i dalje u javnom vlasništvu i sve tri su pod privremenom upravom. Pet najvećih banaka drže oko 57% ukupne aktive bankovnog sistema krajem 2007. godine, malo manje nego u 2006. godini. Zajedno sa smanjenjem raspona kamata, ovo pokazuje da konsolidacija

banaka ne sprečava tržišnu konkurenciju.

Nebankarski sektor finansija se ubrzano širi. Prošle godine su počela raditi četiri nova leasing društva, čime je ukupni broj tih društava dostigao broj deset. U 2007. godini su zaključeni ugovori o leasingu vrijedni otprilike 380 miliona eura (3,6% BDP-a), što je za 62% više nego u 2006. godine. Na kraju 2007. godine, u Federaciji je bilo 12, a u RS šest aktivnih mikrokreditnih organizacija. Ovaj sektor je proizveo oko 500 miliona eura u novim kreditima (4,6% BDP-a) – 61% više nego u 2006. godini. U sektoru osiguranja, 25 aktivnih društava je prikupilo oko 200 miliona eura u premijama osiguranja (1,9% BDP-a) u 2007., što je 12% više nego u 2006. godini. Očekuje se da će se usvajanjem novih podzakonskih akata o finansijskom izvještavanju i marginama solventnosti u 2007. godini omogućiti jedinstveno funkcionisanje sektora osiguranja u državi. Tržišta dionica su od druge polovine 2007. godine prošla veliku korekciju i glavni indikatori su izgubili oko 60% vrijednosti od oktobra 2007. Ipak, ukupni promet i na sarajevskoj i na banjalučkoj berzi u 2007. godini se povećao za više od 90% u odnosu na 2006. godinu. Njihova zajednička kapitalizacija tržišta se povećala na 111% BDP-a u 2007. sa 99% BDP-a u 2006. godini, ali se smanjila u 2008. godini. Tržište obveznica se počelo razvijati kroz izdavanje vladinih vrijednosnih papira, opštinskih i poslovnih obveznica. U zaključku, finansijski sektor se brzo razvija.

Pokazatelji finansijske stabilnosti su u 2007. godini nastavili jačati, pošto su i oni bili pod pozitivnim kratkoročnim utjecajem visoke stope porasta kreditiranja. Udio neotplaćenih kredita u ukupnom broju kredita je pao na 1,8% u 2007. sa 2,5% u 2006. godini. Koeficijent adekvatnosti kapitala je na kraju 2007. godine bio 17,1%, tj. neznatno viši nego prethodne godine i visoko iznad zakonskog minimuma od 12%. Na kraju 2007. godine se prosječni povrat kapitala dodatno povećao na 8,9%, pokazujući poboljšanu profitabilnost. Međutim, u prvom kvartalu 2008. godine su se indikatori profitabilnosti znatno pogoršali u poređenju sa prvim kvartalom 2007. godine. Situacija sa likvidnošću banaka je takođe postala napetija, iako se još uvijek mogla smatrati jednako dobrom, pošto je sektor finansija bio u mogućnosti ispuniti svoje obaveze. Vlasti su pojačale finansijski nadzor u nekim oblastima u cilju povećanja stabilnosti sistema finansija. Ukupno gledajući, uprkos nestabilnosti međunarodnih finansijskih tržišta i brzom širenju sektora finansija, finansijska stabilnost je uglavnom održana i sektor finansija je do sada ostao relativno imun na neposredne efekte globalne finansijske krize.

3.2. Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim silama unutar Unije

Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Makroekonomska stabilnost je oslabila i privredni subjekti moraju biti u mogućnosti da se nose sa povećanim rizikom koji proizilazi iz fiskalnih politika u ekspanziji, više inflacije i sve većih vanjskih debalansa. Strukturne reforme u nekim oblastima su napredovale i konsenzus o ekonomskim reformama i koordinaciji politika je povećan. Ipak, stalni pretjerani utjecaj javnog sektora u ekonomiji, posebno usporena privatizacija i restrukturisanje ili likvidacija nesolventnih SOE u Federaciji, koči efikasnu raspodjelu resursa kroz tržišne mehanizme.

Ljudski i fizički kapital

Stope upisa u srednje i visoko obrazovanje, uključujući stope završavanja, su i dalje prilično niske. Usvojen je Zakon o stručnom obrazovanju, ali provedba Zakona o višem obrazovanju je spora. Koordinacija između 14 ministarstava obrazovanja se donekle poboljšala. Općenito, reforma obrazovanja je u zaostatku. Učešće na tržištu rada je i dalje veoma slabo. Provode se aktivni programi tržišta rada, od kojih su neki usmjereni na obuku i poboljšanje vještina osoba koje traže posao. Ipak, u otklanjanju strukturnih rigidnosti i nadogradnji proizvodnih kapaciteta nije postignuto puno napretka. Ukupno gledajući, slabi rezultati sistema obrazovanja doprinose nepostojanju odgovarajućih vještina, što šteti ispravnom funkcionisanju tržišta rada.

U 2007. godini je ulaganje poraslo na oko 26% BDP-a, od čega je gotovo polovina raspodijeljena na mašine i opremu, a nekih 45% na građevinske radove u Federaciji. Povećanje priliva FDI u Bosnu i Hercegovinu u 2007. godini dovelo je do ukupne mase FDI *per capita* na oko 1.150 eura. Unapređenje telekomunikacija i transportne infrastrukture je nastavljeno, posebno u izgradnji lokalnih puteva. Raširenost fiksne telefonije, mobilne veze i korištenje interneta je dodatno povećano. Ipak, porast lokalnog informatičkog tržišta od 13,4% u 2007. godini je umjeren imajući u vidu veoma nisku osnovu. Potpisani su ugovori za više velikih investicija u oblasti energije i infrastrukture. U 2007. godini zabilježeno je veliko ubrzanje javnih ulaganja, prvenstveno u RS, gdje su se ona više nego udvostručila u nominalnim veličinama u poređenju sa prethodnom godinom. U zaključku, povećanje fizičkog kapitala je ubrzano, zasnovano na prilivu FDI i većoj javnoj potrošnji.

Struktura sektora i preduzeća

Restrukturisanje i likvidacija SOE (preduzeća u državnom vlasništvu) je napredovala veoma sporo. Ovaj proces koče nagomilana neizmirena dugovanja SOE-a prema budžetu, zaposlenima, pružaocima komunalnih usluga i dobavljačima, te prikriveni interesi rukovodilaca preduzeća, sindikata i ljudi koji odlučuju. U RS-u je više od stotinu SOE u procesu likvidacije, a Investicijsko-razvojna banka RS provodi programe finansijskog restrukturisanja za preduzeća koja su u procesu privatizacije. U Federaciji postoje slični zakoni koji to omogućavaju, ali su umjesto njih predstavljeni planovi da se finansijski konsoliduju rudnici koji proizvode gubitke i da im se ponudi namirenje dugova iz budžeta i od preduzeća za proizvodnju električne energije, sa kojima se oni na kraju trebaju spojiti. To ima značajne fiskalne posljedice i moglo bi usporiti proces restrukturisanja preduzeća. Liberalizacija mrežnih industrija se nastavila sporim tempom. Od 1. januara 2008. godine, tržište električne energije je liberalizovano za sve kupce, osim za domaćinstva. Osim toga, oslobađanje energetske sektora je dodatno zakomplikovano planom Federacije da spoji rudnike sa preduzećima za proizvodnju električne energije. U pogledu sektora gasa je postignuto malo napretka. Trenutni planovi da se privatizuju dva telekom preduzeća u Federaciji bi mogli olakšati daljnju liberalizaciju sektora telekomunikacija. U zaključku, napredak u restrukturisanju i likvidaciji SOE-a je spor i nije ujednačen u cijeloj državi. Liberalizacija mrežnih industrija se nastavila sporim tempom.

Nastavljen je pomak sektorske strukture privrede prema uslugama, tj. prema maloprodaji i veleprodaji, finansijskom posredovanju i nekretninama. U isto vrijeme, doprinos javne uprave, obrazovanja i zdravstva bruto dodanoj vrijednosti u privredi je i dalje prilično visok, ako se zna da ove oblasti nisu pokazale dovoljno poboljšanje. Izvoz i industrijska proizvodnja

pokazuju postepen, ali spor pomak prema robama sa višom dodanom vrijednošću. Sektor malih i srednjih preduzeća (SME) raste i ima veći pristup finansiranju iz privatnih, javnih i sredstava EU. U 2007. godini su krediti mikrokreditnih i leasing organizacija porasli za oko 60%. Osim toga, u RS se dio dobiti od privatizacije usmjerava u SME kroz Investicijsko-razvojnu banku RS, a i Federacija slijedi taj primjer osnivajući svoju razvojnu banku kroz transformaciju bivše Investicijske banke. Poboljšanja u poslovnom okruženju prvenstveno pogoduju sektoru SME, uglavnom u obliku poboljšanog pristupa finansijama. Neformalni sektor je i dalje velik. Ukupno gledajući, strukturne promjene u privredi su spore i SME i dalje rade u složenom poslovnom okruženju.

Utjecaj države na konkurentnost

Nakon što je inicijalna inventura državne pomoći za period 2004.–2006. završena u 2007. godini, nije ostvaren nikakav daljnji napredak u poboljšanju transparentnosti državne pomoći. Inventura je pokazala da se državna pomoć povećava. U 2007. godini se povećao udio budžetskih subvencija u BDP-u i one su se većinom raspodjeljivale za SOE koje proizvode gubitke i to na *ad-hoc* osnovi i netransparentno. Osim toga, kvazi-fiskalni deficiti se i dalje gomilaju kroz nagomilavanje zaostataka prema budžetu, državnim komunalnim uslugama ili zaposlenima. Ukupno gledajući, uplitanje države u privredu je još uvijek previsoko.

Ekonomska integracija sa EU

Bosna i Hercegovina je otvorena ekonomija sa ukupnom trgovinom koja iznosi oko 95% BDP-a u 2007. godini, u odnosu na oko 87% BDP-a u 2006. godini. EU je i dalje najvažniji trgovinski partner sa udjelom od oko 57% u ukupnom izvozu Bosne i Hercegovine i 48% ukupnog uvoza u 2007. godini, mada se taj udio polako smanjuje. To smanjenje bi se trebalo posmatrati u kontekstu povećanja cijena energije, roba široke potrošnje i hrane i u kontekstu dublje regionalne trgovinske povezanosti kroz sporazum CEFTA. U isto vrijeme, potpisivanjem SSP-a i stupanjem na snagu Privremenog sporazuma ta veza će se vjerovatno produbiti i proširiti se trgovinska povezanost sa EU. U 2007. godini je privremeno smanjen udio priliva FDI iz EU, nakon velikih operacija privatizacije u RS sa kupcima izvan EU. Ukupno, nivo povezanosti trgovine i ulaganja sa EU je i dalje prilično visok.

4. Evropski standardi

Ovo poglavlje razmatra sposobnosti Bosne i Hercegovine da postepeno približi *acquis*-u svoje zakonodavstvo i politike u vezi sa unutarnjim tržištem, sektorskim politikama i pravdom, slobodom i sigurnošću, u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, te prioritetima iz Evropskog partnerstva. Također analizira administrativne kapacitete Bosne i Hercegovine. U svakom sektoru, ocjena Komisije pokriva postignuti napredak u toku perioda nadzora, te sumira ukupni napredak države u pripremama.

4.1. Unutarnje tržište

4.1.1. Slobodno kretanje roba

U području slobodnog kretanja roba nije postignut veliki napredak.

Došlo je do određenih promjena u području **standardizacije**. Institut za standardizaciju (BAS) je povećao svoje ljudske resurse i trenutno ima 27 zaposlenih. Nastavljen je napredak u usvajanju evropskih standarda (EN). Institut je usvojio otprilike 13.000 nacionalnih standarda, od čega je oko 8.000 evropskih standarda. BAS je postao pridruženi član Evropskog odbora za standardizaciju (CEN). U sklopu regionalne saradnje, u novembru 2007. godine je BAS potpisao Sporazum o profesionalnoj i tehničkoj saradnji sa Institutom za standardizaciju Crne Gore.

Nije bilo napretka u pogledu aktivnosti **ocjenjivanja usklađenosti**. Uz nekoliko izuzetaka, postupci ocjenjivanja usklađenosti se ne provode na proizvodima iz BiH ni na uvezenim proizvodima prije njihovog plasiranja na tržište. Nema jasnog i koherentnog sistema za provjeru usklađenosti proizvoda. Provođenje postojećih propisa je slabo. Nisu usvojeni nikakvi propisi zasnovani na *acquis*-u o proizvodima, uključujući relevantne postupke ocjenjivanja usklađenosti. Nedostaje prikladna infrastruktura za ocjenjivanje usklađenosti (laboratorije za testiranje i kalibraciju, tijela za certifikaciju i inspeksijska tijela).

Izvjestan napredak je postignut u pogledu **akreditacije**. Institut za akreditaciju (BATA) je do sada izdao 32 akreditacije. Do sada je akreditirano četrnaest laboratorija za testiranje, pet laboratorija za kalibraciju, dva tijela za certifikaciju i jedanaest inspeksijskih tijela. Trenutno BATA pored stalnog osoblja od 11 članova, ima 40 ocjenjivača i tehničkih stručnjaka. Potrebni su dodatni ljudski resursi kako bi se omogućilo da BATA odgovori na buduće potrebe, npr. za uspostavu tehničkih odbora, za ažuriranje dokumentacije i politika o sistemu kvaliteta i za razvijanje šema akreditacije u područjima gdje BATA još uvijek ne djeluje. Potrebne su i aktivnosti na pripremi Instituta za buduće međunarodno priznavanje rezultata ocjenjivanja usklađenosti u Bosni i Hercegovini i za potpisivanje multilateralnih sporazuma sa Evropskom saradnjom na akreditaciji (EA).

Na polju **mjeriteljstva** ostvareno je vrlo malo napretka. U Institutu za mjeriteljstvo (IMBiH) su zaposlena još tri državna službenika, što je povećalo broj osoblja na 38 od ukupno planiranih 72. U julu 2008. godine je Vijeće ministara imenovalo 15 članova Vijeća za mjeriteljstvo Bosne i Hercegovine. U maju 2008. godine je potpisan memorandum o razumijevanju između IMBiH i Mjeriteljskog ureda Republike Slovenije koji treba podržati naučnu i tehničku saradnju. Nastavljeni su naponi na uspostavljanju neophodne infrastrukture za mjeriteljstvo, uključujući laboratorije. Ipak, zakonodavstvo o mjeriteljstvu nije usklađeno sa zahtjevima EU. Nedostaje podjela na zakonsko, naučno i industrijsko mjeriteljstvo, a zakonski okvir nije usklađen u cijeloj državi. Potrebna je saradnja i koordinacija između IMBiH i entitetskih mjeriteljskih instituta, kako bi se izbjegao dvostruki rad i stvorio usklađen pristup kriterijima za određivanje nadležnosti laboratorija koje rade verifikaciju.

Zabilježen je i određeni napredak u oblasti **nadzora nad tržištem**. Sistem nadzora nad tržištem se sastoji od državne Agencije za nadzor nad tržištem kao krovne i koordinirajuće organizacije i organa za nadzor nad tržištem entiteta i Distrikta Brčko, koji vrše aktivnosti nadzora. Administrativni kapaciteti Agencije su ojačani sa 8 dodatnih članova osoblja, čime je broj zaposlenih povećan na 11. Odluka Evropske komisije kojom se utvrđuju smjernice za prijavljivanje proizvoda opasnih za korisnike od strane proizvođača i distributera je preuzeta, ali tek treba da bude primijenjena. U martu 2008. godine je Agencija potpisala memorandum o razumijevanju sa Upravom za indirektno oporezivanje, kojim su se utvrdile metode za razmjenu podataka o opasnim proizvodima. Ipak, bosansko-hercegovački sistem nadzora nad tržištem ostaje u velikoj mjeri zasnovan na obaveznim standardima i predtržišnoj kontroli.

Potrebno je daljnje razvijanje sistema zasnovano na adekvatnom horizontalnom zakonodavstvu i odgovarajućem zakonodavstvu o proizvodima, kako bi se efikasno provelo zakonodavstvo o slobodnom kretanju roba.

Na usvajanju tehničkih propisa kojima se prenose direktive starog i novog pristupa u domaće zakonodavstvo nije postignut veliki napredak. Vijeće ministara je usvojilo odluku kojom se uspostavlja koordinacija odlučivanja u oblasti infrastrukture kvaliteta. Još nisu usvojeni tehnički propisi kojima se prenosi *acquis* i još uvijek nisu uspostavljeni mehanizmi interne konsultacije i obavještanja. Nije postignut nikakav napredak po pitanju direktiva starog pristupa. Potrebno je jačanje upravnih kapaciteta.

U junu 2008. godine je usvojen Zakon o farmaceutskim proizvodima i medicinskim pomagalicama, što će doprinijeti uspostavljanju jedinstvenog unutrašnjeg tržišta u Bosni i Hercegovini u tom sektoru. Još uvijek je za pravilno provođenje ovog zakona potreban set podzakonskih akata. U skladu sa ovim zakonom, Vijeće ministara je usvojilo odluku o početku rada Agencije za lijekove i medicinska sredstva, čije je zvanično sjedište u Banja Luci.

U vezi sa **zaštitom potrošača** postignut je izvjestan napredak. Vijeće za zaštitu potrošača je u februaru 2008. godine održalo svoju konstituirajuću sjednicu. Po prvi put je udruženjima za zaštitu potrošača u BiH pružena mogućnost da apliciraju za sredstva iz državnog budžeta. Ipak, još uvijek nije usvojen Državni godišnji program zaštite potrošača u Bosni i Hercegovini za period od 2008. do 2011. godine.

Sveukupno gledano, pripreme Bosne i Hercegovine na polju standardizacije, akreditacije, ocjenjivanja usklađenosti, mjeriteljstva, nadzora nad tržištem i zaštite potrošača su još uvijek u ranoj fazi. Potrebni su kontinuirani naponi kako bi se zakonski okvir dodatno uskladio sa zakonodavstvom Zajednice o slobodnom kretanju roba i kako bi se ono provelo. Potrebno je osigurati postepeno preuzimanje *acquis*-a o proizvodima. Potrebno je dodatno jačanje institucionalnih i upravnih kapaciteta i povećana saradnja među relevantnim institucijama kako bi se stvorili povoljni uslovi za unutrašnje tržište i trgovinu.

4.1.2. Kretanje osoba, usluga i pravo registracije preduzeća

Nije postignut veliki napredak u pogledu **kretanja osoba**. Sa Mađarskom i Crnom Gorom su potpisani bilateralni sporazumi o socijalnom osiguranju i socijalnoj sigurnosti. Bosna i Hercegovina je takođe zaključila sporazume sa agencijama za zapošljavanje Hrvatske i Slovenije. Ipak, kretanje osoba unutar države je i dalje ograničeno podijeljenim unutrašnjim zakonodavstvom o radu i sistemima socijalne sigurnosti. Nema mogućnosti za prenos penzija unutar države. U novembru 2007. godine je Evropski sud za ljudska prava o ovom predmetu donio presudu protiv Bosne i Hercegovine. Nisu preduzeti koraci ka davanju beneficija socijalne sigurnosti za članove porodica stranih državljana zaposlenih u Bosni i Hercegovini koji imaju boravište u Bosni i Hercegovini.

Bosna i Hercegovina zaostaje u pripremama na polju kretanja osoba.

Po pitanju **slobode pružanja usluga** je postignuto malo napretka. Pravila o subjektima iz zemalja članica EU koji pružaju prekogranične usluge i onima koji imaju sjedište u BiH nisu transparentna. Sektor bankarstva se nastavlja razvijati i doprinositi ekonomskom razvoju. Može se reći da je postignut određen napredak u pogledu razmjena informacija između

Centralne banke i agencija za nadzor nad bankarstvom, pošto je u junu 2008. godine potpisan memorandum o razumijevanju. Ipak, nema napretka u usklađivanju sa *acquis*-em EU o bankarstvu niti u uspostavljanju jedinstvene državne nadzorne agencije za bankarstvo. Zasebno entitetsko zakonodavstvo iz oblasti bankarstva i dalje prevladava, a banke i dalje dobivaju licencu i pod nadzorom su dvije zasebne entitetske agencije. Potrebno je ojačati kapacitet bankovnih regulatora i supervizora. Za Agenciju za bankarstvo Republike Srpske nije uveden imunitet od krivičnog gonjenja, u skladu sa »Bazelskim principima«. Saradnja sa supervizorima iz domaćeg sektora bankarstva za strane banke koje rade u BiH još uvijek nije zadovoljavajuća.

Izvjestan napredak je postignut u pogledu osiguranja. U oba entiteta su usvojeni svi obavezni provedbeni zakoni koji utječu na pristup tržištu, uključujući i one o marginama solventnosti. To je otvorilo mogućnost za preduzeća iz jednog entiteta da rade u drugom entitetu, iako su upravni postupci i dalje komplikovani. Državna agencija za osiguranje je dobila status posmatrača u Međunarodnom udruženju supervizora osiguranja (IASA) i članica Međunarodne fondacije osiguranja (IIF). Ipak, agencija i dalje ima ograničenu ulogu, jer izdavanje dozvola i nadzor ostaje u nadležnosti entitetskih agencija. Malo je urađeno na nadogradnji kapaciteta za provedbu nadzora u ovom sektoru. Osnovana je radna grupa za usklađivanje entitetskih i zakona Distrikta Brčko o osiguranju. Pripremljene su sektorske strategije. Imenovan je Ombudsmen za osiguranje, ali još uvijek nije finaliziran zakonski okvir za njegove aktivnosti.

Nije postignut napredak po pitanju usvajanja državnih zakona o lizingu i obligacijama, posebno zbog protivljenja Republike Srpske. Umjesto toga, entiteti su se jednostrano založili da razviju svoje zakonske okvire za lizing, u čemu je Republika Srpska usvojila zakonodavstvo i uvela nadzor nad lizingom pod okriljem svoje Agencije za nadzor nad bankarstvom. Postignut je napredak u nadzoru nad sektorom mikrokreditiranja, gdje su svi subjekti uvezani pod nadzorom postojećih agencija za nadzor nad bankarstvom.

Za entitetska tržišta vrijednosnih papira još uvijek nema koherentnog zakonskog i regulatornog okvira. Nadzor je i dalje podijeljen između dvije entitetske komisije za vrijednosne papire. Institucionalni okvir za koordinaciju politika i regulacije tržišta kapitala između dva entiteta nije uspostavljen.

Po pitanju poštanskih usluga je postignuto malo napretka. Poštanska agencija Bosne i Hercegovine je osnovana 2006. godine i sada radi. Ipak ima prepreka ispravnom funkcionisanju ovog sektora. I dalje ima nedosljednosti između države i entiteta u zakonodavstvu kojim se uređuju ove usluge.

Po pitanju **prava osnivanja** preduzeća, ostvaren je napredak u uspostavljanju pojednostavljenog i efikasnijeg sistema registracije preduzeća. Skraćeno je vrijeme sudske registracije. Međutim, ukupno vrijeme potrebno za registraciju preduzeća je još uvijek iznad prosjeka. Bosna i Hercegovina je i dalje jedno od najtežih i najskupljih mjesta u regionu za osnivanje preduzeća. Potrebno je kontinuirano djelovanje kako bi se dodatno olakšala registracija preduzeća i pojednostavili administrativni postupci za preduzeća i samostalne privrednike. Ne može se reći da je postignut ikakav napredak u području uzajamnog priznavanja stručnih kvalifikacija.

Nije postignut napredak u izradi državnog **zakona o preduzećima**.

Pripreme Bosne i Hercegovine na planu usluga, registracije i zakonodavstva o preduzećima i dalje su u ranoj fazi.

4.1.3. Slobodno kretanje kapitala

Nije bilo značajnih promjena u području **kretanja kapitala**.

Bosna i Hercegovina nastavlja primjenjivati relativno liberalna pravila o tokovima kapitala prema unutra. Ali nisu poduzeti nikakvi koraci prema otklanjanju postojećih ograničenja transakcija prema vani od rezidentnih i nerezidentnih pojedinaca. I dalje ostaju određena ograničenja vezana za posjedovanje stranih računa od strane rezidentnih subjekata. Postoji potreba da se osigura da zakonodavstvo koje se tiče poslovanja sa devizama bude usklađeno u cijeloj državi u skladu sa zakonodavstvom EU.

Ograničenja na direktne strane investicije primjenjuju se samo na sektore naoružanja i medija, gdje je udio stranog kapitala ograničen na 49%. Liberalizirani su transferi i repatrijacija profita i doznaka, kao i transferi deviza koje obavljaju domaće i strane kompanije. Zakon o Centralnoj banci Bosne i Hercegovine predviđa da vlasti ne smiju postavljati nikakva ograničenja na uplate ili međunarodne transakcije osim ako je to neophodno u svjetlu mogućih međunarodnih obaveza.

Bosna i Hercegovina ima moderan **platni sistem** za žiro-kliring i bruto poravnanja u realnom vremenu. U februaru 2008. godine je u upotrebu ušla kliring platforma za međunarodne uplate između Bosne i Hercegovine i Srbije, što je učinilo transakcije kroz platni sistem između ove dvije države jeftinijim i bržim. Komercijalne banke će koristiti tu platformu za izvršenje platnih naloga za svoje klijente.

Sveukupno gledano, pripreme Bosne i Hercegovine u ovom području su na dobrom putu. Ipak, potrebne su dodatne zakonodavne inicijative po pitanju kretanja kapitala, kako bi se zakonski okvir uskladio sa *acquis*-em, osiguralo usklađivanje u cijeloj državi i postigla puna liberalizacija.

4.1.4. Carine i porezi

Bosna i Hercegovina je ostvarila dobar napredak u oblasti **carina** i radi na prioritetima. Sprovođenje propisa vezanih za carine je nakon stupanja na snagu Privremenog sporazuma 1. jula 2008. godine na zadovoljavajućem nivou. Po pitanju verifikacije porijekla roba, Uprava za indirektno oporezivanje (UIO) je sada jedini organ u Bosni i Hercegovini ovlašten da zahtijeva i verifikuje certifikate o kretanju EUR 1 za trgovinu sa EU i zemljama CEFTA-e. Za osoblje UIO, za poslovnu zajednicu i za Privredne komore je organizovano više obuka o primjeni pravila o porijeklu. Ipak postoji potreba za specijalizovanom obukom o pravilima o porijeklu (dijagonalna kumulacija). Bosanskohercegovačka nomenklatura za svrstavanje robe je usklađena sa Kombinovanom nomenkulaturom EU. Sada je potrebno redovno ažuriranje.

Orijentaciona lista vrijednosti roba u carinskom postupku je ukinuta i izdata su uputstva za procjenu vrijednosti u skladu sa GATT. Ali i dalje su potrebni dodatni naponi, uključujući jasnija uputstva za obuku carinika, kako bi se osigurala usklađena primjena pravila o određivanju vrijednosti u cijeloj državi.

U Bosni i Hercegovini postoji pet zona slobodne trgovine i operativni nadzor tih zona je u

nadležnosti Odjela za carine UIO. Važno je da zakonodavstvo koje važi u zonama slobodne trgovine bude usklađeno sa *acquis*-em i da se u tim područjima vrši odgovarajući nadzor.

Treba se odrediti nivo usklađenosti bosanskohercegovačkog režima za uvoz polovnih vozila sa Privremenim sporazumom.

U skladu sa SSP-om, Bosna i Hercegovina od 1. jula 2008. godine ne naplaćuje nikakve dažbine ekvivalentne carinama za proizvode porijeklom iz EU.

Sektor za provođenje i poštovanje carinskih i poreznih propisa pri UIO je postigao značajne rezultate. U poređenju sa 2006. godinom, vrijednost privremeno zaplijenjene robe se u 2007. godini povećala za 146% i njena ukupna vrijednost je otprilike 7,0 miliona eura. Broj izvještaja podnesenih Tužilaštvu je povećan za 17%. Memorandum o razumijevanju i saradnji između UIO i granične policije je u primjeni. UIO je uključena u zajedničke operacije protiv organizovanog kriminala, što je na primjer dovelo do otkrivanja nezakonite fabrike cigareta i konfiskovanja mašina za proizvodnju cigareta, uključujući više tona duhana i falsifikovanih akciznih markica.

UIO provodi ocjenjivanje potreba i formuliše dugoročnu strategiju na osnovu EU nacrtu za carine. U 2008. godini je UIO postala članica Svjetske carinske organizacije (WCO).

Ukupno gledano, pripreme u oblasti carina, po pitanju usklađivanja zakonodavstva i administrativnih kapaciteta, napreduju. Ipak, Bosna i Hercegovina treba da nastavi napore na usklađivanju svog zakonodavstva u oblasti carina sa *acquis*-em. I dalje su prisutni problemi sprovođenja zakona; trebaju se sastaviti i dogovoriti operativna uputstva. Potrebni su posebni naponi na provedbi prava na intelektualno, industrijsko i trgovačko vlasništvo. Osim toga, treba sastaviti carinsku strategiju o poslovanju, upravljanju ljudskim resursima, informatičkim tehnologijama i obukama.

Po pitanju **oporezivanja** je zabilježen određeni napredak. U januaru 2008. godine je UIO uvela Jedinstveni registar obveznika indirektnog oporezivanja. On pokriva obveznike PDV-a, akcizne proizvode, registraciju vanjskotrgovinske razmjene i registraciju međunarodnih otpremnika (špeditera).

Prikupljanje PDV-a se poboljšalo u 2008. godini kao rezultat sve veće ekonomske aktivnosti i rastućeg broja registrovanih obveznika PDV-a. Zakonodavstvo u oblasti PDV-a je uglavnom u skladu sa *acquis*-em. Pokušaji uvođenja nulte ili smanjene stope PDV-a za neke robe su bili neuspješni. Bosna i Hercegovina treba da osigura da amandmani u ovoj oblasti ne štete dosadašnjim postignućima po pitanju približavanja zakonodavstvu EU. Ona takođe treba da razvije kompjuterizovane mehanizme upravljanja i analize, zajedno sa sistemom upravljanja rizikom, kako bi se osigurala pravilna primjena PDV-a.

Zakon o akcizama se provodi, ali još uvijek nije potpuno u skladu sa *acquis*-em. Novo zakonodavstvo o akcizama ne smije uvoditi elemente diskriminacije protiv uvoza, jer bi to bilo protivno pravilima WTO-a i SSP-u.

U julu 2008. godine je usvojen Zakon o Fiskalnom vijeću BiH. Vijeće, kao stalno tijelo nadležno za koordinaciju ukupne fiskalne politike u državi, je uvedeno početkom septembra. U junu 2008. godine je dogovorena raspodjela prihoda od indirektnog oporezivanja na državu, entitete i Brčko Distrikt. Sada je od ključne važnosti neometana primjena ove metodologije.

Državni Ministar finansija i trezora je takođe preuzeo funkciju predsjedavajućeg Upravnog odbora UIO.

U vezi sa direktnim oporezivanjem, Federacija je u decembru 2007. godine usvojila novi Zakon o porezu na dobit, koji je stupio na snagu u januaru 2008. godine. Taj zakon je uskladio važeću stopu poreza od 10% sa onima u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu. Usvojen je i Zakon o porezu na dohodak, što je značajno pojednostavilo oporezivanje ličnih prihoda. Ovaj zakon će stupiti na snagu 1. Januara 2009. godine.

Izvršena je analiza jaza u oblasti oporezivanja preduzeća kako bi se pronašle postojeće mjere koje su možda u suprotnosti sa Kodeksom ponašanja za oporezivanje preduzeća. Međutim, vlasti nisu poduzele nikakve popratne aktivnosti po izvještaju i predloženim mjerama. Preduzeća u Federaciji koja imaju više od 30% zarade od izvoza su i dalje izuzeta od poreza na dobit, što nije u skladu sa Kodeksom ponašanja. I dalje ima razlika između zakona o oporezivanju u Republici Srpskoj i Federaciji na jednoj strani i Brčko Distrikta na drugoj po pitanju dvostrukog oporezivanja.

Po pitanju **administrativnih i operativnih kapaciteta**, osoblje UIO nije ojačano, ali njegov ukupni rad je dobar. U 2007. godini je ona prikupila oko 2,7 milijardi eura od PDV-a, carina i akciza, što je povećanje od 18% u odnosu na 2006. godinu. Treba nastaviti napore na poboljšanju administrativnih kapaciteta UIO za provođenje zakonodavstva o carinama i porezima i, zajedno sa drugim tijelima za provođenje zakona, kako bi UIO bila efikasnija u borbi protiv korupcije, prekograničnog kriminala i fiskalnih utaja. Postoji potreba za naprednom obukom po pitanju komplikovanih oblasti PDV-a analiza rizika. Treba predstaviti ukupnu strategiju obuke i definisati strategiju informatičkih tehnologija.

UIO je postala članica Inter-evropske organizacije poreskih uprava (IOTA).

Ukupno gledajući, pripreme BiH u oblasti oporezivanja napreduju. Poresko zakonodavstvo je u velikoj mjeri usklađeno sa *acquis*-em, posebno u oblasti PDV-a. Potrebno je osigurati da i amandmani na postojeće zakonodavstvo budu u skladu sa propisima EU. Značajni naponi su potrebni i na jačanju administrativnih kapaciteta i borbi protiv korupcije, kako bi se poboljšalo prikupljanje poreza i smanjila neformalna ekonomija.

4.1.5. Konkurencija

Nastavljen je napredak u oblasti **antitrustovske** kontrole, iako nije poduzeto ništa na približavanju Zakona o konkurenciji *acquis*-u. Osoblje Konkurencijskog vijeća je povećano na 26 članova. Njegove aktivnosti su uglavnom bile fokusirane na spajanja i zloupotrebe dominantnog položaja. U toku perioda izvještavanja, Konkurencijsko vijeće je otpočelo 42 postupka i dovršilo 28. Izdalo je devet mišljenja. Prikupilo je oko 350.000 eura kazni od ekonomskih subjekata koji nisu radili u skladu sa Zakonom o konkurenciji. Potpisalo je memorandum o razumijevanju o politici konkurencije i relevantnom tržišnom zakonodavstvu sa odgovarajućim tijelima u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji i Bugarskoj.

Ukupno gledajući, pripreme Bosne i Hercegovine na polju anti-trusta su umjereno napredovale. Nije postignut napredak u pogledu državne pomoći. Pripreme u ovoj oblasti su još uvijek u početnoj fazi.

4.1.6. Javne nabavke

Na polju javnih nabavki ostvareno je vrlo malo napretka.

U Agenciji za javne nabavke radi 15 ljudi. U aprilu 2008. godine je usvojen novi pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Agencije. On predviđa popunjavanje 31 radnog mjesta u sljedeće četiri godine. Poduzet je veliki broj aktivnosti obuke. Otvorena je nova web stranica Agencije i Odbora za razmatranje žalbi u vezi sa javnim nabavkama.

Nije bilo velikog napretka u usklađivanju zakonodavstva. Početkom 2008. godine je Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine odbacila pokušaj modernizacije osnovnog zakona i Agencija za javne nabavke je zadužena da sastavi nacrt novog zakona do ljeta 2008. godine. To nije urađeno. Preferencijalni tretman domaćih subjekata ostaje na snazi, osim za elektroenergetski sektor. Postojeće zakonodavstvo omogućava uklanjanje takvog preferencijalnog tretmana do 2011. godine.

Napori potrebni za poboljšanje administrativnih kapaciteta Agencije za javne nabavke i Odbora za razmatranje žalbi u vezi sa javnim nabavkama nisu na zadovoljavajućem nivou. Nedovoljan broj osoblja i dalje koči rad Odbora za razmatranje žalbi u vezi sa javnim nabavkama (PRB). Ipak, PRB je bio u mogućnosti da radi na svim pritužbama primljenim u 2007. godini, kao i na nekim zaostalim slučajevima iz 2006. godine, koji su se nagomilali zbog nedostatka kvoruma za donošenje odluka.

Još uvijek nije osigurana provedba postupaka javne nabavke u cijeloj državi. Mada je pružena određena obuka, ukupni administrativni kapaciteti nadležnih organa i njihovo poznavanje zakonodavstva o javnim nabavkama je slabo, što ima negativne efekte u primjeni i provođenju zakona.

Ukupno gledano, pripreme Bosne i Hercegovine u oblasti javnih nabavki su počele, ali i dalje su potrebni dodatni napori. Potrebno je dodatno ojačati javnu svijest i više upoznati javnost sa javnim rashodima.

4.1.7. Zakon o intelektualnom vlasništvu

Po pitanju **prava intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva (IPR)** je postignuto malo napretka. Nisu poduzeti nikakvi koraci na pravljenu sveobuhvatne strategije za poboljšanje zakonskog okvira, administrativnih kapaciteta i provođenja IPR.

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Vašingtonski sporazum o intelektualnom vlasništvu i integrisanim sklopovima, Haški sporazum o međunarodnom prikupljanju industrijskih projekata, Strasburški sporazum o međunarodnom svrstavanju patenta, Konvenciju o zaštiti proizvođača fonograma od neovlaštene duplikacije njihovih fonograma, Protokol Madridskog sporazuma o međunarodnoj registraciji zaštitnih znakova i Međunarodnu konvenciju o zaštiti izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za emitovanje. Sada bi trebala početi provedba ovih konvencija i sporazuma.

Institut za intelektualno vlasništvo ima 32 zaposlena, koji rade u sjedištu u Mostaru ili u ogranku u Sarajevu. Obezbijeđen je poslovni prostor za banjalučki ogranak, ali osoblje tek treba zaposliti. Poduzeto je više mjera ka poboljšanju rada Instituta, uključujući poboljšanje postojećih baza podataka (o patentima, zaštitnim znakovima i industrijskim projektima).

Uspostavljene su nove baze podataka o geografskim odrednicama. Osnovana je Komisija za žalbe. Novi Zakon o vinu, alkoholnim pićima i drugim proizvodima od grožđa i vina ima za cilj ispunjenje obaveza koje je nametnuo Sporazum TRIPS i *acquis*. Ipak, sveukupna usklađenost sa Sporazumom TRIPS i *acquis*-em je još uvijek u ranoj fazi.

Nema napretka u vezi sa upravnim postupcima o autorskim pravima i povezanim pravima. Pravni okvir za organizacije za kolektivno upravljanje koje rade u BiH je neadekvatan i treba ga poboljšati u skladu sa iskustvom i najboljom praksom u regionu i u EU. Takođe je potrebno podizanje svijesti među nosiocima prava i korisnicima zaštićenih stvari.

Nije postignut napredak u vezi s **pravima industrijskog vlasništva**. Po sadašnjem zakonodavstvu, Institut izdaje patente bez prethodnog detaljnog pregleda prijave, prebacujući dokazivanje valjanosti patenta na njihove vlasnike. Primjenu ovog modela za dodjelu patenta koče nedostaci u zakonodavstvu i nedostatak kapaciteta u Institutu. Usljed toga ukupno 1.660 prijava za patente tek treba obraditi. Vrijeme čekanja za prijave je skoro pet godina.

Zaštitni znakovi i projekti se izdaju na osnovu prethodnog detaljnog pregleda prijave. Stalno povećanje broja prijava za zaštitne znakove i ograničeni kapaciteti u Institutu su uzrokovali izuzetno dugo vrijeme čekanja – u prosjeku četiri godine. Vrijeme čekanja za prijave za projekte je u prosjeku jedna godina, ali to je zbog relativno malog broja prijava za projekte i ograničene baze dokumentacije koja treba da bude pregledana (samo prethodne domaće prijave i dodijeljena prava). Kod Instituta još uvijek nema prijava za zaštitu geografskih odrednica i topografije integrisanih krugova.

Administrativna provedba IPR putem različitih inspekcija je odgovornost entiteta, kantona i Brčko Distrikta, dok je na državnom nivou odgovornost za provedbu krivičnog zakona. Provedba IPR-a je i dalje slaba. Bosna i Hercegovina još nije u stanju provesti svoje nacionalno zakonodavstvo, ni međunarodne obaveze u ovoj oblasti. Rad Uprave za indirektno oporezivanje, odgovorne za primjenu pograničnih mjera za zaštitu IPR, koče nedostatak stručnosti i manjkavosti u zakonodavstvu u ovoj oblasti. Nivo svijesti među vlasnicima i korisnicima prava je vrlo nizak. Ne vodi se jedinstveno bilježenje mjera provedbe. I dalje je prisutan visok nivo krivotvorenja i piratstva i država je i dalje mjesto distribucije ka ostatku Evrope.

Pripreme Bosne i Hercegovine u području zakonodavstva o intelektualnom vlasništvu i dalje su u ranoj fazi. Kako bi se ubrzale pripreme, potrebno je brzo djelovanje na izradi sveobuhvatne strategije o IPR, koja bi ojačala kapacitete Instituta i agencija za provođenje zakona, kako bi se pružila dodatna obuka različitim zainteresovanim stranama i provele kampanje podizanja nivoa svijesti.

4.1.8. Zapošljavanje i socijalne politike

U ovom području je postignut ograničen napredak.

Činjenica da na državnom nivou nema ovlaštenih institucija u oblasti **zapošljavanja** i socijalnih politika je i dalje prepreka razvoju državne strategije za zapošljavanje. Na osnovu ustavnih argumenata, Republika Srpska se sistematski protivi prepuštanju državi uloge u rješavanju pitanja vezanih za unutrašnje tržište rada. Strategije i projekti zapošljavanja za aktivne mjere na zapošljavanju su izrađene u entitetima i Brčko Distriktu. Ipak, među njima je

malo koordinacije.

Ima određenog napretka po pitanju tržišta rada. Prema Istraživanju radne snage (LFS), stopa zaposlenosti se povećala za 1,7% (sa 35% 2006. na 36,7% 2007. godine). Ipak, otvaranje radnih mjesta je nedovoljno da pokrije sve veću radnu snagu i neregistrovano zapošljavanje je i dalje visoko.

Uzroci stalne visoke nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini, koja je procijenjena na oko 30%, se nisu promijenili. Tržište rada i dalje trpi zbog značajne strukturne rigidnosti u obliku mehanizama za određivanje naknada za rad i visokih poreza na rad. Složena institucionalna i upravna struktura i velika rascjepkanost tržišta su glavne prepreke poboljšanju njegovog funkcionisanja. Značajni, stalni nedostaci u administraciji u oblasti zapošljavanja, u pravnom okviru i u institucijama tržišta rada ne dozvoljavaju djelotvornu izradu politika zapošljavanja.

Provode se programi aktivnog tržišta rada, od kojih su neki usmjereni na obuku i poboljšanje umijeća onih koji traže posao, ali nedostaju resursi kako bi se ovo drugo razvilo u jednom širem obimu. Izrada i primjena ovih programa je i dalje podijeljena.

U Federaciji isplate za nezaposlenost demobilisanim borcima opterećuju budžet za usluge nezaposlenima i otežavaju daljnje finansiranje programa na aktivnom tržištu rada.

Što se tiče **socijalnih politika**, nije bilo napretka ni u izradi ni u primjeni politika. *Radno zakonodavstvo* nije usklađeno u cijeloj državi. Malo je urađeno na poštovanju propisa EU o *zdravlju i sigurnosti na radu*. Revidirana Evropska socijalna povelja je ratifikovana, ali je osim toga malo postignuto u oblasti *socijalnog dijaloga*. Konfederacija sindikata (KSBiH) nije se mogla registrovati na državnom nivou i nisu poduzete precizne mjere na pojašnjenju pravila o priznavanju sindikata. Složena socijalna organizacija u državi i dalje utječe na dijalog između socijalnih partnera i rješenja se ne čine bliskim. Nije osnovano državno Ekonomsko i socijalno vijeće.

U oblasti *socijalne inkluzije i nediskriminacije* ostvaren je ograničen napredak. Socijalna inkluzija ugroženih kategorija, uključujući povrtnike, je i dalje otežana. Nadzor, posebno ekstremnog siromaštva, mora biti prioritet u cilju promovisanja socijalne kohezije i pomirenja u državi. Potrebni su pokazatelji siromaštva i društvene izolovanosti i analize u skladu sa standardima EU. Diskriminacija romskog stanovništva je i dalje problem, kao i diskriminacija u zapošljavanju na osnovu etničke pripadnosti i seksualne orijentacije.

Nema značajnog napretka u oblasti *socijalne zaštite*. Postojeći sistem ne pruža jednak pristup uslugama socijalne zaštite. Ključni nedostaci u reformi socijalne zaštite su povezani sa nedostatkom jasne vizije opsega i sadržaja reforme i nepostojanjem politike na državnom nivou. Razlike u sistemima socijalne zaštite su prepreka kretanju radnika u državi.

Što se tiče *jednakih mogućnosti*, nisu poduzete ozbiljne mjere na rješavanju problema pristupa žena tržištu rada. Kao posljedica toga, i dalje je široko rasprostranjena diskriminacija radnika po osnovu spola, žene su i dalje nedovoljno predstavljene u poslovnim aktivnostima i politici, a njihove plate su uglavnom niže nego plate muškaraca.

Različiti sistemi **socijalne zaštite** u Bosni i Hercegovini i dalje imaju negativan efekat na radnike i građane uopšte. Prava na zdravstveno osiguranje i druge vidove *socijalne zaštite*, uključujući naknade za nezaposlene, i dalje ovise o tome u kojem entitetu, te u izvjesnoj mjeri, u kojem kantonu žive. Nema političkog konsenzusa o uspostavljanju usklađenog sistema

socijalne sigurnosti, pošto entiteti i kantoni još uvijek imaju ustavna prava da prave politike i pružaju usluge.

Odlučivanje i koordinacija u sektoru **javnog zdravstva** su poboljšani. Uspostavljena je Konferencija ministara zdravstva koja se redovno održava. Vijeće ministara je usvojilo Strateški plan za razvoj sektora zdravstva za period 2008.-2013. godine.

Napravljen je određeni napredak u strateškom izvještavanju. Relevantni zainteresovani faktori su obučeni i za 2005., 2006. i 2007. godinu su napravljeni izvještaji o nacionalnim zdravstvenim računima. Republika Srpska je usvojila strategiju sistema informacija o zdravstvu, ali u Federaciji nije izrađen takav dokument. Osnovan je Stručni odbor za dodatne aktivnosti imunizacije (SIA), koji je zadužen za pripremu analize situacije, strategije SIA (koja uključuje plan socijalne mobilizacije), detaljnog operativnog plana i programa obuke. Godišnja informacija Bosne i Hercegovine o dječijoj paralizi za Evropsku regionalnu komisiju za certifikaciju (ERCC) za 2007. godinu još uvijek nije finalizovana, ali se provode aktivnosti na sprečavanju dječije paralize. Poduzeti su određeni koraci u smjeru primjene Okvirne konvencije WHO o kontroli upotrebe duhana (FCTC) i međunarodnih propisa o zdravstvu (IHR). Ipak, u cilju njene primjene su potrebni dodatni naponi. Politike mentalnog zdravlja su usvojene na entitetskom nivou, na osnovu principa zaštite članova zajednica koji ovise od tuđe pomoći, te principa nediskriminacije. Izvršavaju se Akcioni planovi, koji slijede te principe. U deinstitucionalizaciji na državnom nivou nije postignut skoro nikakav napredak; samo je otpočeta analiza situacije i procjena usluga na zaštiti mentalnog zdravlja u Bosni i Hercegovini u cjelini, kao preliminarna faza za izradu koherentnog Akcionog plana za cijelu državu.

Ukupne pripreme Bosne i Hercegovine po pitanju zapošljavanja i socijalnih politika su u vrlo ranoj fazi i otežava ih velika rascjepkanost relevantnih institucionalnih i zakonodavnih okvira.

4.1.9. Obrazovanje i istraživanje

Izvjestan napredak ostvaren je na području **obrazovanja**.

Poboljšana je koordinacija između četrnaest ministarstava obrazovanja, kao rezultat uspostavljanja Ministarske konferencije, kojom predsjedava ministar civilnih poslova. Usvojen je Zakon o stručnom obrazovanju i obuci. Usvojen je strateški dokument o reformi sektora obrazovanja, pod naslovom »Uputstva za razvoj obrazovanja u Bosni i Hercegovini 2008.-2015. godine«. Kada se radi o visokom obrazovanju, usvojen je set dokumenata relevantnih za primjenu Bolonjskog procesa. Vijeće ministara je donijelo odluku da se priključi Evropskom registru za osiguravanje kvaliteta visokog obrazovanja. U junu 2008. godine je imenovan vršilac dužnosti direktora Agencije za razvoj visokog obrazovanja. Ostvaren je dodatni napredak u uklanjanju simbolike podjela i diskriminacije iz škola.

Ipak je tu i dalje veliki broj nedostataka. Usklađivanje zakonodavstva na entitetskom i kantonalnom nivou nije završeno do kraja aprila 2008. godine, kao što je bilo predviđeno u Zakonu o visokom obrazovanju, a nije osigurana ni jednaka provedba u cijeloj državi. Planirana integracija univerziteta sporo napreduje. Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju iz 2003. godine, koji sadrži obavezu uvođenja devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja u školama, još se u potpunosti ne primjenjuje u određenim kantonima. Treba se dovršiti osnivanje državnih agencija odgovornih za standarde i ocjenjivanje, osiguranje kvaliteta, ocjenjivanje nastavnog plana i programa i akreditaciju obrazovanja. Razdvajanje

učenika u školama («dvije škole pod jednim krovom») je i dalje ozbiljan problem u Federaciji, uprkos prijavljenim poboljšanjima u Zeničko-dobojskom kantonu.

Nisu poduzete nikakve mjere na poboljšanju efikasnosti javne potrošnje u oblasti obrazovanja. Nema sistematskog pristupa poboljšanju rezultata obrazovanja.

Što se tiče kulture, Bosna i Hercegovina je ratifikovala UNESCO-vu Konvenciju za zaštitu nematerijalne kulturne baštine, kao i UNESCO-vu Konvenciju o zaštiti i promociji različitosti kulturnog izražavanja. Vijeće ministara je donijelo odluku da uspostavi državnu Agenciju za borbu protiv dopinga u sportu.

Po pitanju **istraživanja**, Bosna i Hercegovina je zatražila status pridružene učesnice Sedmog okvirnog programa za istraživanje (FP7) i očekuje puno učešće od 2009. godine. Dotada će Bosna i Hercegovina učestvovati kao treća država partner. U poređenju sa prošlom godinom, ima malih poboljšanja u uspješnosti saradnje sa EU partnerima u sklopu FP7.

Ima napretka u radu, organizaciji i rezultatima Nacionalnih kontaktnih tačaka. Ipak, nema zajedničke politike istraživanja i budžetska sredstva za podršku obrazovanju su uveliko ograničena. Politika istraživanja se još uvijek pravi i primjenjuje na entitetskom nivou, bez prave koordinacije. Nije ostvaren napredak na pripremi državne politike. Infrastruktura za istraživanje je i dalje slaba.

Počele su pripreme u oblasti obrazovanja i istraživanja. Stalni naponi su, međutim, i dalje potrebni.

4.1.10. Pitanja vezana za Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO)

Izvjestan napredak je postignut u pregovorima o pristupanju WTO-u. Kako bi ispunila cilj pristupanja, Bosna i Hercegovina će morati pojačati svoje pregovore o pristupu tržištu, nastavljajući usklađivanje svog zakonodavstva sa zahtjevima WTO-a.

4.2. Sektorske politike

4.2.1. Industrija i mala i srednja preduzeća

Ograničen napredak je postignut na polju industrije i malih i srednjih preduzeća.

Što se tiče **industrije**, nije uspostavljena strategija industrijske politike za cijelu zemlju. Na lokalnom nivou, veliki broj opština je usvojio sopstvenu strategiju ekonomskog razvoja. Po pitanju usklađivanja entitetskih propisa je urađeno malo, a okruženje za upravljanje preduzećima je i dalje nekoherentno. Nema kodeksa za upravljanje preduzećima koji bi se primjenjivao u cijeloj zemlji.

Ojačan je institucionalni okvir za promociju izvoza i Vijeće za promociju izvoza je i dalje aktivno. Vijeće ministara je osvojilo preporuke Vijeća, između ostalog o inicijativama za izvoznike i o procesu za pripremanje strategije promovisanja izvoza. Agencija za promovisanje izvoza je poboljšala svoj korporativni imidž i organizovala veliki broj promotivnih događanja. Ipak, nije usvojena državna strategija za promovisanje izvoza. Za izvoznike bi bilo korisno da imaju bolje kanale za protok informacija. Institucionalni okvir za razvoj i promovisanje izvoza je relativno mlad i potrebno je daljnje razvijanje i ljudskih

resursa i infrastrukture kvaliteta.

Na polju **malih i srednjih preduzeća** ostvareno je malo napretka. Sektor je imao veći pristup finansiranju.

Bosna i Hercegovina je nastavila primjenu Evropske povelje za mala preduzeća, iako neusklađeni zakonski i institucionalni okvir za SME, u kombinaciji sa manjkom kapaciteta na državnom nivou, i dalje šteti kapacitetu države da ispuni zahtjeve Povelje i pruži bolju podršku razvoju sektora. I dalje je potrebna državna strategija za razvoj SME.

Ukupno gledajući, pripreme na polju industrije i malih i srednjih preduzeća i dalje su u ranoj fazi. Usvajanje državnih strategija za industriju i SME, zajedno sa stvaranjem jakih državnih kapaciteta za provođenje i koordinaciju politika o SME, industriji, konkurentnosti i inovacijama bi bilo značajan korak naprijed. Daljnja poboljšanja poslovnog okruženja su i dalje ključna za olakšanje poslovnih aktivnosti i trgovine.

4.2.2. *Poljoprivreda i ribarstvo*

Određeni napredak je postignut u oblasti *poljoprivrede i ruralnog razvoja*. Državni Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina usvojen je u februaru 2008. godine, a važan okvirni Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju, kojim se utvrđuju nadležnosti i odgovornosti institucija ovog sektora usvojen je u maju 2008. godine. I pored usvajanja ovog zakona, nije ostvaren napredak u uspostavi državnog ministarstva poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja. Nije postignut napredak u usvajanju državne strategije za poljoprivredu. Vijeće ministara još uvijek nije usvojilo Strateški plan za harmonizaciju sektora poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja za period 2008-2010, niti njegov operativni program.

Povećano je zapošljavanje kadra u Sektoru za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa. Nakon preporuka iz funkcionalnog pregleda sektora poljoprivrede, došlo je do značajnog kadrovskog popunjavanja entitetskih ministarstava sa ciljem unapređenja kapaciteta za definisanje politika i provođenje. U skladu sa odlukom o registrima farmi i klijenata, donesenoj na državnom nivou, usklađeni su entitetski propisi o registru farmi kako bi se osigurala primjena jedinstvenih postupaka registracije farmi u Bosni i Hercegovini.

U cilju poboljšanja koordinacije svih aspekata poljoprivrede, u martu 2008. godine je na ministarskom nivou uspostavljena radna grupa za poljoprivredu u okviru koordinacijskog tijela za infrastrukturu kvaliteta.

Pomoć dodijeljena poljoprivredi i ruralnom razvoju u 2008. godini iznosila je 73 miliona eura, što u odnosu na 2007. godinu predstavlja porast od 35%. Dok struktura pomoći od pomoći za proizvodnju postepeno prerasta u kapitalna ulaganja, kapaciteti za praćenje i ocjenjivanja rezultata te pomoći još uvijek su ograničeni. Još uvijek su prisutne slabosti u pogledu vlasništva nad zemljom, korištenja zemlje, pristupa tržištu i restrukturiranja tržišta, što ugrožava produktivnost i ekonomski potencijal sektora.

Prikupljanje i obrada podataka o poljoprivredi i dalje je slaba. Iako je usvojen prvi Izvještaj o poljoprivredi (za 2007.), u odsustvu tačnog i standardizovanog procesa prikupljanja podataka, ovaj izvještaj predstavlja samo naznaku glavnih trendova i mogućnosti razvoja poljoprivredno-

prehrambenog sektora u Bosni i Hercegovini. Sveukupno gledano, nedostatak pouzdane i sveobuhvatne statistike onemogućava razvoj poljoprivredne politike.

Određeni napredak je postignut na području **sigurnosti hrane**. Agencija za sigurnost hrane povećala je broj zaposlenih.

Kako bi se osiguralo sprovođenje Zakona o sigurnosti hrane iz 2004. godine, usvojeno je provedbeno zakonodavstvo u devet područja (alkoholna pića, označavanje pakovane hrane, označavanje nutritivnih vrijednosti, upotreba prehrambenih aditiva, upotreba boje u hrani, zaslađivača, ostalih prehrambenih aditiva, voćni sokovi i bezalkoholna pića). Ipak, sveobuhvatni akcioni plan potreban za provođenje Zakona o sigurnosti hrane još uvijek nije usvojen. U odsustvu provedbenog zakonodavstva o higijeni hrane i zvaničnoj kontroli, kapaciteti za provođenje i dalje su slabi. Potrebno je tačno utvrditi odgovornosti svih koji su uključeni u lanac kontrole sigurnosti hrane, posebno kada se radi o službama inspekcije i autorizovanim testnim i referentnim laboratorijama. Nije bilo napretka u usavršavanju poljoprivredno-prehrambenih pogona. Bosna i Hercegovina se nalazi na listi trećih zemalja za izvoz proizvoda od ribe u EU, ali nijedno preduzeće koje želi izvoziti proizvode od ribe u EU do sada nije dobilo dozvolu. Ostvaren je napredak u međunarodnoj saradnji, a Bosna i Hercegovina je sada član Komisije Codex Alimentarius.

Postignut je ograničen napredak u oblasti **veterinarske i fitosanitarne politike**. Kadrovske popunjavanje državnog Ureda za veterinarstvo je pod novim rukovodstvom značajno povećano. Nije postignut napredak u pogledu revizije zakonodavstva na državnom nivou. Entetsko zakonodavstvo je revidirano, ali je potrebno dalje pravno usklađivanje u obliku novog državnog zakona o veterinarstvu. Kvalitet provođenja zakonodavstva je poboljšana, a Institut za akreditaciju (BATA) akreditovalo je dvije veterinarske dijagnostičke laboratorije u skladu sa standardom ISO 17025.

Nije bilo napretka u području zdravlja životinja. Ne postoji strategija za kontrolu bolesti životinja. To onemogućava djelotvorno provođenje postojećeg programa za bolesti životinja. Uloženi su određeni naponi, ali Plan za označavanje životinja i kontrolu njihovog kretanja još uvijek nije operativan. Određeni napredak postignut je u pogledu kontrole rezidua, budući da je EU odobrila plan monitoringa rezidua za riblje proizvode. Sveukupno gledano, inspekcijiski kapaciteti i dalje su slabi.

Nije bilo napretka u fitosanitarnom području. Državna Agencija za zaštitu zdravlja bilja nije u potpunosti operativna, iako je osnovana 2006. godine. Zaključeni su samo ugovori o radu, dok je proces odabira i zapošljavanja državnih službenika još uvijek u početnoj fazi. Nije usvojeno provedbeno zakonodavstvo. Zbog nedostatka standarda iz veterinarske i fitosanitarne oblasti, Bosna i Hercegovina nije u mogućnosti da koristi izvozni potencijal koji joj nudi EU, uključujući onaj koji proizilazi iz Privremenog sporazuma SSP-a.

Sve u svemu, pripreme Bosne i Hercegovine u oblasti poljoprivrede sporo napreduju, mada će usvajanje pravnog regulatornog okvira na državnom nivou olakšati postepeno približavanje *acquis*-u. Usvajanje strateškog plana za razvoj poljoprivrednog i ruralnog sektora na nivou države i dalje ostaje prioritetni zadatak. Napredak u oblasti veterinarske i fitosanitarne politike je bio spor, a sveukupne pripreme i dalje se nalaze u ranoj fazi.

4.2.3. Životna sredina

Ograničen napredak je ostvaren u pogledu životne sredine.

Ograničeni napredak je postignut u pogledu **horizontalnog zakonodavstva**. Transpozicija i provođenje *acquis*-a u ovoj oblasti zahtijeva dalje poboljšanje, a nedostatke treba rješavati. Procjena uticaja na životnu sredinu zahtijeva posebnu pažnju, a posebno projekti sa mogućim prekograničnim efektima. Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju Aarhus u julu 2008. godine. Međutim, potrebni su dodatni naponi kako bi se ratifikovale i provele ostale relevantne međunarodne konvencije, posebno Konvencija Espoo.

Nije bilo razvoja u pogledu **kvaliteta zraka**.

U pogledu **upravljanja otpadom**, postignut je ograničen napredak u izgradnji regionalnih sanitarnih deponija i u pogledu obnove i zatvaranja nereguliranih deponija. Određeni napredak postignut je u pogledu usvajanja provedbenih propisa o otpadu kojeg više nije moguće odlagati na deponijama ukoliko nije prethodno obrađen, kao što je slučaj sa medicinskim otpadom. Potrebni su dalji naponi za otpočinjanje procesa upravljanja otpadom životinjskog porijekla. Nije postignut napredak u pogledu zakonodavne podrške za reciklažu i preradu prioritarnog otpada kao što su ambalaža, motorna ulja i gume.

Postignut je određeni napredak u vezi sa **kvalitetom voda**. Bosna i Hercegovina počela je provođenje zahtjeva Okvirne direktive o vodama kroz entitetske zakone o vodama. Agencije za vode su počele sa radom u januaru 2008. godine u Federaciji. Osnivanje agencija za vode u Republici Srpskoj je u toku. Dalji naponi su potrebni kako bi se osiguralo jednoobrazno planiranje riječnog sliva, javne konsultacije i monitoring između entiteta. Nije usvojeno provedbeno zakonodavstvo koje se tiče zakona o vodama, cijena vode, te štetnih i opasnih materija i njihovih maksimalno dozvoljenih nivoa na površini vode. Uopšteno gledano, još uvijek je potrebno usvojiti znatan dio provedbenog zakonodavstva kako bi se osiguralo dalje usklađivanje sa *acquis*-em. Neprerađeni ispusti otpadnih voda i dalje su ključno pitanje životne sredine.

Ostvaren je ograničeni napredak u pogledu **zaštite prirode**. Bosna i Hercegovina je izradila nacrt strategije i akcionog plana za biodiverzitet, kako nalaže Konvencija o biološkoj raznovrsnosti. Konvencija o očuvanju evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa ratifikovana je u avgustu 2008. godine. U pogledu deklaracije o zaštićenim područjima, u Federaciji je usvojen Zakon o nacionalnom parku Una, koji je prvi nacionalni park u Federaciji. Transpozicija direktiva o prirodnim staništima i pticama, uključujući aspekte na koje obavezuje Ugovor o Energetskoj zajednici je u ranoj fazi.

Na polju **kontrole industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom**, učinjen je određeni napredak. Transpozicija Direktive o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja relativno je napredovala. Postoji provedbeno zakonodavstvo o uspostavi registra zagađivača i materija koje zagađuju i o usvajanju najboljih raspoloživih tehnika i eko-oznaka. U Federaciji je inicirana javna kampanja za izdavanje dozvola u oblasti životne sredine kako bi se podigla svijest kod relevantnih operatora.

Nije bilo napretka u oblasti približavanja *acquis*-u u pogledu **hemikalija, genetski modifikovanih organizama (GMO) i buke**.

Bosna i Hercegovina trpi posljedice slabih **administrativnih kapaciteta** u sektoru životne sredine. Nije usvojen zakon o životnoj sredini na državnom nivou koji bi osigurao usklađenu zaštitu životne sredine u cijeloj zemlji, niti je uspostavljena državna agencija za životnu sredinu. U nedostatku agencije na državnom nivou otežan je sveobuhvatan monitoring. Administrativni kapaciteti Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa u svojstvu državnog tijela nadležnog za ovu oblast su u međuvremenu takođe oslabljeni usljed nepostojanja adekvatnog pravnog i institucionalnog okvira. Provođenje zakonodavstva o životnoj sredini i dalje izaziva zabrinutost. Ljudski i tehnički kapaciteti inspekcija koji trebaju osigurati usklađenost zakonodavstva iz oblasti životne sredine na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou su nedovoljni. Briga za životnu sredinu u drugim sektorima i dalje je slaba.

Bosna i Hercegovina nalazi se u ranom stadiju u pogledu ulaganja u upravljanje čvrstim otpadom, vodu za piće i infrastrukturu za otpadne vode. Dodatni naponi su potrebni kako bi se izvršila prioritizacija i koordinacija programa ulaganja, budući da su finansijska sredstva ograničena. Postignut je određeni napredak u pogledu uspostavljanja entitetskih fondova za životnu sredinu. Fond za životnu sredinu Republike Srpske je operativan, ali su zabilježena odlaganja u pogledu osnivanja fonda u Federaciji.

Uopšteno gledano, pripreme koje Bosna i Hercegovina vrši na planu životne sredine su i dalje u početnoj fazi. Bosna i Hercegovina treba osnažiti institucije za zaštitu životne sredine, pogotovo one na državnom nivou. Takođe je potrebno podići svijest o životnoj sredini u drugim sektorima. Uspostava usklađenog pravnog okvira za zaštitu životne sredine, uspostava državne agencije za životnu sredinu, te funkcionalnog sistema monitoringa životne sredine predstavljala bi značajan korak naprijed. Bosna i Hercegovina također treba pojačati svoje napore u pogledu obaveza koje proizlaze iz međunarodnih konvencija.

4.2.4. *Transportna politika*

Dobar napredak je postignut u razvoju **transevropske mreže transporta**. Bosna i Hercegovina je nastavila aktivno učestvovati u provođenju Memoranduma o razumijevanju iz 2004. godine o razvoju osnovne regionalne transportne mreže. Takođe je bila aktivna u pogledu Transportne opservatorije za jugoistočnu Evropu (SEETO), posebno kroz ažuriranje i provođenje višegodišnjeg plana 2008-2012.

Nastavlja se gradnja Panevropskog koridora Vc. U 2008. godini otvoreno je novih 10 km dijela autoputa od Sarajeva ka sjeveru. Počeli su radovi na sarajevskoj zaobilaznici, a osigurana su finansijska sredstva za još 30 km puta. Raspisani su tenderi za obnovu dodatnih 170 km prioritetne željezničke mreže u sklopu Osnovne mreže SEETO. Bosna i Hercegovina i Crna Gora potpisale su Memorandum o razumijevanju o pripremnim aktivnostima za izgradnju željezničke pruge između dvije zemlje. Osigurana su finansijska sredstva za elektrifikaciju dionica Doboj-Tuzla Zvornik i Brčko-Banovići, čime se doprinosi većoj efikasnosti i zaštiti životne sredine. Ukupna količina teretnog transporta značajno je povećana (2 biliona etkm u 2007. godini, 1,2 biliona etkm u prvoj polovini 2008. godine).

Bilježi se određen napredak kada je u pitanju **putni transport**. Nakon stupanja na snagu Privremenog sporazuma SSP-a 1. jula 2008. godine, Bosna i Hercegovina kroz svoju teritoriju osigurava neograničen pristup tranzitnom prometu Zajednice. Usvojen je državni Zakon o javnim putevima i zakonodavstvo o digitalnim tahografima. Međutim, zbog slabe putne infrastrukture efekti Zakona o osnovama sigurnosti prometa na cestama su ograničeni.

Potrebna su značajna ulaganja kako bi se postigli zadovoljavajući nivoi sigurnosti i efikasnosti.

Zabilježen je i ograničeni napredak u oblasti **željezničkog transporta**. Pripremljene su mrežne izjave koje operatorima za vozove obezbjeđuju jedinstven izvor informacija o željezničkoj infrastrukturi. U Republici Srpskoj su preduzeti određeni koraci u pogledu donošenja zakonodavstva. Ipak, željezničke kompanije još uvijek ne ispunjavaju preduslove kako bi funkcionisale kao vertikalno integrisane – u skladu sa *acquis*-em, budući da još uvijek nije izvršena nezavisna revizija za djelotvorno razdvajanje upravljanja infrastrukturom od željezničkih preduzeća. Regulatorni odbor za željeznice (RBB) tek treba da izvrši zapošljavanje i obuku. Kako bi RBB djelovao u svom punom kapacitetu, tehnički i sigurnosni propisi o željeznicama moraju se uskladiti sa *acquis*-em, a potrebno je provesti II željeznički paket direktiva. Pored toga, potrebno je ubrzati koordinisano usklađivanje zakonodavstva na državnom nivou kako bi se postigla puna međuoperativnost u skladu sa »Dodatkom Memorandumu o razumijevanju o razvoju Osnovne regionalne transportne mreže jugoistočne Evrope za područje željezničkog transporta jugoistočne Evrope«.

Izvjestan napredak ostvaren je na području **unutrašnjih plovnih puteva**. Komisija za rijeku Savu predstavila je studiju izvodljivosti za obnovu i ponovno uspostavljanje navigacije na rijeci Savi. Pored toga, pod okriljem ove Komisije usvojen je određeni broj pravila o vodenom transportu koji su usklađeni sa *acquis*-em, uključujući pravila o navigaciji i transportnoj/saobraćajnoj sigurnosti, te pravila o označavanju navigacijske rute na rijeci Savi. Primjena ovih pravila je obavezna za sve zemlje duž rijeke Save. Napravljena je studija o tržištu i potrebama za unutrašnjim vodenim transportom, gdje je posebna pažnja posvećena ruti na rijeci Savi.

Što se tiče **pomorskog transporta**, Bosna i Hercegovina još uvijek nije potpisnica Konvencije SOLAS (Međunarodne konvencije o sigurnosti života na moru) niti Kodeksa ISPS (Međunarodnog kodeksa za sigurnost brodova i lučkih objekata).

Izvjestan napredak ostvaren je na području **kombinovanog transporta**. Bosna i Hercegovina je finalizirala studiju o međumodalnom transportu, koja je potvrdila potencijal ovog oblika transporta i identifikovala način na koji bi se mogla zadovoljiti eventualna potražnja za kapacitetima i kvalitetom usluga.

Dobar napredak postignut je u području **vazdušnog transporta**. Tržište komercijalnih vazdušnih prevoznika otvoreno je nakon ratifikacije Sporazuma o zajedničkom evropskom vazdušnom prostoru (ECAA), iako administrativne poteškoće i nepotrebna odgađanja još uvijek ograničavaju efikasnost i efektivnost njegove primjene. Uspostavljena je konačna organizaciona struktura organa za pružanje usluga vazdušne navigacije i organa civilnog vazduhoplovstva i utvrđena su njihova sjedišta. Izrađen je akcioni plan za transpoziciju i provođenje Sporazuma ECAA. Počelo je provođenje strategije upravljanja vazdušnim transportom i zaključeni su ugovori sa dobavljačem opreme. U toku je privatizacija B&H Airlines, čiji je vlasnik Federacija. U međuvremenu, Republika Srpska je osnovala kompaniju SkySrpska. U okviru Sporazuma ECAA još uvijek je potrebno usklađivanje sa *acquis*-em u području vazdušne sigurnosti, bezbjednosti i upravljanja vazdušnim prometom, kao i u pogledu obuke kadrova.

Uopšteno gledano, pripreme Bosne i Hercegovine u području sektora transporta napreduju.

Bosna i Hercegovina je ostvarila stabilan napredak u pogledu jačanja institucionalne strukture i prilagođavanja regulatornog okvira. Ipak, potrebni su dalji napor kako bi se okončale izmjene institucionalne strukture zemlje i osigurali uslovi za otvaranje svih sektora tržišta transporta.

4.2.5. Energija

Uopšteno gledno, napredak u reformama energetskog sektora je stagnirao.

Nije bilo razvoja u pogledu **skladišta nafte i sigurnosti snabdijevanja**. Bosna i Hercegovina i dalje ne raspolaže zalihama nafte za 90 dana.

Bosna i Hercegovina je članica Ugovora o osnivanju Energetske zajednice u jugoistočnoj Evropi. Kao članica ovog ugovora, zemlja je od 1. jula 2007. godine bila obavezna primjenjivati relevantni *acquis* iz oblasti energije, osim odredbi o otvaranju tržišta na koje se primjenjuju specifični vremenski rokovi. Ovaj rok produžen je do jula 2008. godine, ali još uvijek nije ispoštovan. Kao rezultat toga, Bosna i Hercegovina značajno kasni sa reformama u velikom broju područja koja se tiču energije.

Tokom proteklih godina, zabilježen je dobar napredak u pogledu Mape puta za električnu energiju, ali nije bilo napretka u pogledu Mape puta za sektor gasa. Budući da je još uvijek potrebno izraditi pravni okvir za gas na nivou zemlje (državni zakon još uvijek ne postoji), nije uspostavljen državni regulator.

Umjesto toga, na snazi je entitetsko zakonodavstvo za uspostavu operatora i regulatornih funkcija u entitetima. U Republici Srpskoj regulatorne ovlasti u sektoru gasa date su regulatoru za električnu energiju, dok u Federaciji ove ovlasti ima ministarstvo. Pripreme u ovom području zaostaju.

U pogledu **unutrašnjeg tržišta energije**, Nezavisni operator sistema (NOS) i Prenosna kompanija (Transco) za sektor električne energije su operativni u skladu sa pravnim okvirom. Potrebno je unaprijediti saradnju između Transco-a i NOS-a. Prijedlog Republike Srpske o razdvajanju kompanije prema entitetskim linijama mogao je ugroziti napredak postignut u sektoru električne energije. Umjesto toga, napor se moraju usmjeriti na identifikaciju i otklanjanje mogućih nedostataka u kompaniji.

Nije bilo napretka po pitanju plana proizvodnje. Nije poboljšana koordinacija između entiteta u pogledu planiranja ulaganja, te još uvijek postoji manjak podataka za finalizaciju plana. Postupak za dostavljanje potrebnih podataka NSO-u još uvijek nije riješen, kao ni postupak za rangiranje predloženih investicionih projekata. Planiranje investicija Transco-a za razvoj prenosne mreže zavisi od tog konačnog plana proizvodnje.

U pogledu otvaranja tržišta električne energije, od januara 2008. godine svi potrošači (osim domaćinstava) mogu postati povlašteni potrošači. Ipak, systemske, tehnološke i mjerne prepreke i dalje ugrožavaju koristi otvorenog tržišta. Potrošači nisu dovoljno podstaknuti da promijene dobavljača zbog trajnih razlika između regulisanih i tržišnih cijena (regulisane tarife su i dalje niže od troškova proizvodnje). Potpuno otvaranje za krupne industrijske potrošače je odgođeno do 2009. godine.

Što se tiče regulative tržišta električne energije, državna Regulatorna komisija za električnu

energiju (DERK) i dva entitetska regulatorna tijela usvojili su nove tarife za tekuću godinu, kao i ključne pravilnike o otvaranju tržišta. U pogledu povezivanja na mrežu, jedino je regulator iz Republike Srpske objavio opšte uslove snabdijevanja električnom energijom (kojim se uređuje priključivanje na distributivnu mrežu), dok regulator iz Federacije još uvijek finalizira ovo provedbeno zakonodavstvo. Nacrt novog zakona u Federaciji izlaže riziku nezavisnost regulatora. Vlasti su kontinuirano pokušavale da utiču na regulatore, posebno u vezi sa formiranjem tarifa. Pored toga, novi Zakon o platama i naknadama u institucijama BiH potencijalno predstavlja dodatnu prijetnju nezavisnosti regulatora.

Bosna i Hercegovina još nije izradila nijednu sveobuhvatnu energetska strategiju. Studija o energetskom sektoru u Bosni i Hercegovini, koja je trebala poslužiti kao osnova za pripremu strategije, završena je u maju 2008. godine. Malo napretka je postignuto u pogledu diversifikacije energetskih izvora. Nije ostvaren napredak u pogledu **energetske efikasnosti i energije iz obnovljivih izvora**.

Što se tiče **nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja**, u novembru 2007. godine usvojen je novi Zakon o radijacijskoj i nuklearnoj sigurnosti. Potrebna je brza uspostava efikasne državne regulatorne agencije (NRA). Sjedište NRA će biti u Sarajevu. Vijeće ministara je u junu 2008. godine imenovalo vršioca dužnosti direktora NRA, a planirano je da zamjenici direktora budu smješteni u regionalnim kancelarijama NRA u Banja Luci i Mostaru.

U pogledu pitanja koja se tiču zračenja, u Bosni i Hercegovini dominiraju ona koja se odnose na upravljanje zatvorenim radioaktivnim izvorima. U odsustvu posebnog zakonodavstva, potrebno je uložiti specijalne napore kako bi se osiguralo da ovi izvori budu pod ispravnom regulatornom kontrolom. Vrlo je važno pitanje sprečavanja nedozvoljene trgovine nuklearnim i drugim radioaktivnim materijalom. U tom pogledu, na nekima od glavnih graničnih prelaza u zemlji instalirani su portalni monitori.

Uopšteno gledano, pripreme koje Bosna i Hercegovina vrši kako bi ispunila standarde EU na području energije su počele, ali su i dalje u početnoj fazi.

4.2.6. Informaciono društvo i mediji

Uopšteno gledano, Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak u ovoj oblasti.

Međutim, ostvareni napredak u oblasti **elektronskih komunikacija i informacionih tehnologija** je ograničen. Otkada je došlo do liberalizacije sektora samo nekoliko novih učesnika je počelo sa radom, a u periodu koje pokriva izvještaj nije došlo do dodjele novih licenci za usluge fiksne telefonije. Do sada je zaključeno 13 sporazuma o interkonekciji između novih i postojećih operatora. Četiri operatora nude usluge izbora prenosnika. Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) je 2008. godine usvojila pravila o prenosivosti broja i razdvajanju lokalne petlje, ali Vijeće ministara još uvijek nije donijelo odluku o vremenskom roku za njihovo provođenje, zbog nepostojanja nove sektorske politike. Rebalans tarifa, kao ključni elemenat za kreiranje konkurentnog tržišta, je u toku, ali se još uvijek nalazi u ranoj fazi.

RAK je unaprijedio svoje administrativne kapacitete nabavkom novog spektra opreme za monitoring. Ipak, i dalje je potrebno unaprijediti ljudske, finansijske i tehničke resurse kako bi RAK mogao pružiti podršku razvoju sektora, uključujući regulisanje tržišta i stvaranje

konkurentskog tržišta.

U toku perioda kojeg pokriva ovaj izvještaj, povećane su prijetnje nezavisnosti RAK-a zbog usvajanja novog Zakona o platama i naknadama u institucijama BiH i neriješenim pitanjem imenovanja generalnog direktora RAK-a. Svi akteri u Bosni i Hercegovini moraju konstruktivno raditi kako bi se riješila neriješena pitanja i garantovala nezavisnost RAK-a. U međuvremenu, potrebno je da Vijeće ministara pravilno postupa po pitanjima odluka koje podnosi RAK.

Malo napretka je postignuto na području **usluga informacionog društva**. Bosna i Hercegovina je ratifikovala Agendu Plus e-SEE-a (Elektronska jugoistočna Evropa) za razvoj informacionog društva u jugoistočnoj Evropi 2007-2012., koja se provodi u okviru Vijeća za regionalnu saradnju (RCC). U pogledu sistema zaštite identiteta građana (CIPS), u julu 2008. godine na snagu je stupio Zakon o Agenciji za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka BiH. Ovaj zakon predviđa uspostavu agencije koja će preuzeti zadatke Direkcije CIPS. Pravila koja omogućavaju provođenje Zakona o elektronskom potpisu iz novembra 2006. godine još uvijek nisu donesena. Zakonodavstvo o uslugama uslovljenog pristupa još nije usvojeno. Još uvijek nije usvojeno zakonodavstvo kojim se osniva državna Agencija za informaciono društvo zadužena za provođenje strategije informacionog društva u cijeloj zemlji.

Ostvaren je napredak u oblasti **audiovizuelne politike i medija**. RAK je usvojio nekoliko kodeksa i odluka: Kodeks za emitovanje radijskog i televizijskog programa, pravila o dodjeli licenci pružaocima audiovizuelnih medijskih usluga i osnivanje foruma Digitalne zemaljske televizije (DTT). Kodeks za emitovanje radijskog i televizijskog programa je posebno važan korak za harmonizaciju zakonodavstva sa evropskom Konvencijom o prekograničnoj televiziji i Direktivom o audiovizuelnim medijskim uslugama. Kodeks je usvojen nakon širih konsultacija sa javnošću i uključuje odredbe o promovisanju evropskih djela, zaštiti manjina, zaštiti privatnosti, izvještavanju o krivičnim suđenjima, suđenjima koja uključuju maloljetnike, opasnom ponašanju, erotskim i pornografskim programima, obavezi informisanja gledalaca o sadržaju programa i strožija pravila za tzv. *watershed* (ograničeno emitovanje programa koji nije podoban za maloljetnike u noćnom terminu).

Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine odbacio je optužbe o tome da je prijedlog Zakona o javnom RTV servisu u suprotnosti sa nacionalnim interesom jednog konstitutivnog naroda u zemlji. Kao rezultat toga, Parlamentarna skupština Federacije usvojila je Zakon o javnom radio-televizijskom servisu Federacije Bosne i Hercegovine, koji je formalno zaokružio pravni okvir za javno emitovanje u Bosni i Hercegovini. Još uvijek je potrebno u potpunosti uskladiti Zakon o javnom radio-televizijskom servisu Federacije Bosne i Hercegovine sa Zakonom o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine. Kako bi se ispunili ključni relevantni prioriteti Evropskog partnerstva, biće potrebno pravilno provesti cjelokupan pravni okvir o javnom emitovanju.

Pripreme koje Bosna i Hercegovina vrši na planu informacionog društva i medija napreduju. Posebne napore je potrebno usmjeriti na provođenje pravnog okvira u području javnog emitovanja, nastavak reformi u ovom sektoru i osiguranje funkcionalne nezavisnosti Regulatorne agencije za komunikacije.

4.2.7. *Finansijska kontrola*

Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničeni napredak u oblasti *finansijske kontrole*.

Zabilježen je određeni uspjeh u oblasti **javne interne finansijske kontrole (PIFC)**. Zakoni o internoj reviziji su usvojeni na državnom i entitetskom nivou. Formirana je radna grupa za izradu nacrtu sveobuhvatne politike PIFC-a kojim se garantuje izbalansirani razvoj kontrole i sistema revizije. Ipak, do sada nije bilo vidljivih rezultata. Nije uspostavljena centralna jedinica za usklađivanje za PIFC.

Kada se radi o **vanjskoj reviziji**, tri institucije glavnog revizora u zemlji nastavljaju sa provođenjem svog zajedničkog strateškog plana razvoja 2007-2012. na osnovu tri zakona o vanjskoj reviziji. Tri institucije glavnog revizora sarađuju kroz Tijelo za koordinaciju. Nakon odgode u trajanju od dvije godine, glavni državni revizor imenovan je u junu 2008. godine. Institucija državnog revizora ima 34 zaposlena. Postupanje prema izvještajima i preporukama institucija glavnog revizora i dalje je nezadovoljavajuće. Postojanje i nezavisnost institucija glavnog revizora još uvijek nisu zagarantovane ustavima Bosne i Hercegovine.

Sve u svemu, pripreme Bosne i Hercegovine u oblasti finansijske kontrole ostaju u početnoj fazi. Uvođenje sveobuhvatnih politika PIFC-a još uvijek čeka na rezultate Radne grupe za politiku PIFC-a. I dalje je potrebno raditi na statusu institucija glavnog revizora i kvalitetu vanjske revizije.

4.2.8. *Statistika*

Izvjestan napredak ostvaren je na području *statistike*.

U pogledu statističke infrastrukture, značajno je unaprijeđena saradnja između državne Agencije za statistiku (BHAS) i Zavoda za statistiku Federacije. Ipak, potrebni su dalji napor na poboljšanju koordinacije sa Zavodom za statistiku Republike Srpske. BHAS je izradio novu šemu organizacione strukture kojom se predviđa značajno povećanje broja zaposlenih i obuhvatanje većeg broja sektora. Slične šeme organizacione strukture izrađene su za entitetske zavode za statistiku. Izgradnja kapaciteta sektora za statistiku u Bosni i Hercegovini je od velikog značaja i treba ostati prioritet.

Zakon o statistici i Sporazum iz 2005. godine čiji je cilj da ojača koordinacijsku ulogu BHAS-a u usklađivanju metodologija i diseminaciji podataka na državnom nivou, nije pravilno proveden. Potpisan je protokol između BHAS-a i Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) o razmjeni podataka o vanjskoj trgovini, ali se još uvijek ne provodi.

Određeni napredak je postignut na području **klasifikacije** i registara. Klasifikacija proizvoda po aktivnostima (CPA) usklađena je sa Evropskom klasifikacijom CPA 2002. Klasifikacija lične potrošnje prema namjeni (COICOP) je finalizirana i postignut je visoki stepen usklađenosti sa međunarodnim standardima. Napreduje izrada statističkog poslovnog registra.

Izvjestan napredak ostvaren je na području sektorske statistike, uključujući statistička istraživanja. Na području demografije i socijalne statistike, preduzeti su početni koraci na pripremi popisa stanovništva i domaćinstava. Ipak, politička odluka kojom se potvrđuje da će popis stanovništva biti izvršen 2011. godine još uvijek nije donesena. BHAS je izradio publikaciju o ravnopravnosti polova za cijelu zemlju.

U pogledu statistike rada, prva anketa koju je proveo BHAS u saradnji sa dva entitetska zavoda za statistiku je Anketa o radnoj snazi (LFS) iz 2007. godine. U toku su pripreme za provođenje ankete o radnoj snazi za 2008. godinu. Anketa o potrošnji domaćinstava (HBS) je takođe izvršena u 2007. godini na uzorku od 7600 domaćinstava. Objavljivanje kvartalnih i polugodišnjih podataka o platama, zaposlenosti i nezaposlenosti počelo je u avgustu 2008. godine.

BHAS je počeo sa izradom redovnih mjesečnih statistika turizma. Metodologija izrade još uvijek se treba u potpunosti uskladiti sa preporukama EU.

Izvjestan napredak ostvaren je na području makro-ekonomske *statistike*. Pripremljen je nacrt master plana za izradu nacionalnih računa, iako ga Zavod za statistiku Republike Srpske još nije odobrio. Po prvi put su objavljene vrijednosti BDP-a prema rashodovnom pristupu u tekućim i stalnim cijenama za 2006. godinu. Još uvijek ne postoje kvartalni nacionalni računi.

Preduzete su određene aktivnosti na poboljšanju kvaliteta poslovne statistike, posebno industrijske statistike, statistike građevinske industrije i strukturne poslovne statistike. BHAS je počeo objavljivati mjesečne podatke o vanjskoj trgovini koji se zasnivaju na podacima Uprave za indirektno oporezivanje. U pogledu poljoprivredne statistike, provedeno je nekoliko pilot istraživanja o poljoprivrednim cijenama. Međutim, još uvijek su potrebni trajni napori: strukturna poslovna statistika još uvijek nije zasnovana na poslovnom registru, a na državnom nivou gotovo da nema statističkih podataka o transportu i energiji.

Pripreme Bosne i Hercegovine na polju statistike napreduju, ali su i dalje u početnoj fazi. Prema tome, jačanje administrativnih kapaciteta BHAS-a i saradnja sa zavodima u entitetima od ključne je važnosti.

4.3. Pravda, sloboda i sigurnost

4.3.1. Vize, granica, kontrola, azil i migracije

Nastavljen je napredak u području upravljanja **vizama**. Sporazum o viznim olakšicama između EK i Bosne i Hercegovine stupio je na snagu u januaru 2008. godine. Prvi sastanak Zajedničkog odbora za provođenje sporazuma održan je u junu 2008. godine. U julu 2008. godine, potpisani su bilateralni sporazumi o viznim olakšicama sa Danskom i Norveškom. Dijalog o liberalizaciji viznog režima pokrenut je u maju 2008. godine, a Mapa puta za liberalizaciju viznog režima za Bosnu i Hercegovinu predstavljena je vlastima u junu 2008. godine. U maju 2008. godine, Vijeće ministara je imenovalo međuresornu radnu grupu za dijalog o liberalizaciji viznog režima.

Preduzeti su dalji koraci na uvođenju biometrijskih pasoša. Nakon usvajanja izmjena i dopuna Zakona o putnim dokumentima, u maju 2007. godine Vijeće ministara je usvojilo odluku o uvođenju biometrijskih pasoša u toku 2009. godine. Kreiranje poboljšanog pravnog okvira pod okriljem organa na državnom nivou koristilo bi sigurnom i djelotvornom upravljanju CIPS-om.

Broj viza izdatih na granici dodatno je smanjen sa 927 u 2006. godini na 735 u 2007. godini. Novi zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu, koji je usvojen u aprilu 2008. godine, uključuje prelaz ka i uvođenje četiri nove kategorije viza predviđenih šengenskim *acquis*-em.

Vizne liste Bosne i Hercegovine još uvijek nisu usklađena sa viznim listama EU.

Informacioni sistem o migracijama, uključujući vizni modul za elektronsko pohranjivanje podataka i prenos između konzularnih predstavništava i centralne uprave u Bosni i Hercegovini počeo je sa radom u septembru 2007. godine. Ipak, vlasti adekvatno ne podržavaju široku upotrebu ovog novog sistema. Potrebno je da sve relevantne institucije u potpunosti i pravilno koriste sistem kako bi on bio u potpunosti iskorišten.

Sveukupno gledano, napredak na području upravljanja vizama je nastavljen, ali Bosna i Hercegovina mora uložiti dodatne napore na polju usklađivanja sa standardima EU i pune primjene informacionog sistema o migracijama.

Bosna i Hercegovina je nastavila da napreduje u oblasti **kontrole granica**. Poboljšana je saradnja i razmjena informacija između granične policije i Uprave za indirektno oporezivanje. Povećan je broj zajedničkih obuka i zajedničkih operativnih aktivnosti na granici. Granična policija i Uprava za indirektno oporezivanje preduzele su korake na usklađivanju postupaka prikupljanja i registracije podataka na graničnim prelazima kako bi se izbjeglo dupliranje. Uspostavljeni su kontakti sa Frontex-om sa ciljem zaključivanja radnih dogovora.

Potrebno je preduzeti dodatne aktivnosti na unapređenju koordinacije sa državnim Uredom za veterinarstvo i državnim Upravom za zaštitu zdravlja bilja. Agencije uključene u upravljanje granicama su usaglasile dokument o zajedničkoj analizi rizika i modelu kontrole granice. Potrebno je da Granična policija efikasno riješi pitanje velikog broja upražnjenih radnih mjesta.

Revidirana Strategija o integrisanom upravljanju granicama (IBM) usvojena je u julu 2008. godine. Strategija i akcioni plan koji čini sastavni dio strategije definišu uloge centralne koordinacije u vezi sa pitanjima upravljanja granicama i uključuju finansijski okvir za provođenje. Odluka o osnivanju Komisije za integrisano upravljanje granicama, koja je zadužena za koordinaciju IBM-a i provođenje strategije i akcionog plana, te za provođenje sporazuma o graničnim prelazima, usvojena je u julu 2008. godine. Još uvijek nije usvojen nacrt zakona o graničnoj kontroli, koji bi, između ostalog, definisao odgovornosti kod upravljanja graničnim punktovima.

Bosna i Hercegovina još uvijek ima određeni broj neriješenih pitanja obilježavanja granice koji i dalje negativno utiču na kontrolu tzv. zelene granice. Odluka o uspostavljanju državne Komisije za granice, odgovorne za identifikaciju i obilježavanje linije razgraničenja, usvojena je u junu 2008. godine, čime je ispunjen vakum nastao nakon isteka mandata prethodne državne Komisije za granice u julu 2007. godine. U junu 2008. godine potpisana su četiri protokola o provođenju sporazuma iz 2007. godine o kontroli granice između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, koji pokrivaju sljedeće oblasti: saradnja i zvanični prelaz preko državne teritorije, uspostava zajedničkih udarnih grupa za sprečavanje kriminala, mješovite patrole i oficiri za vezu.

Odgode u usvajanju strategije IBM-a, nepostojanje definicija zadataka i odgovornosti glavnih aktera za upravljanje granicama, nepotpuna eksproprijacija zemljišta, ponovna klasifikacija graničnih prelaza (BCP) kao i nedovoljna politička pažnja predstavljaju prepreke održivom unapređenju graničnih prelaza u zemlji. Ovi faktori su smanjili efikasnost finansijske pomoći EU i doveli do otkazivanja određenog broja projekata.

Uopšteno gledano, Bosna i Hercegovina je postigla napredak u oblasti upravljanja granicama. Potrebni su dalji napori, posebno kada je riječ o rješavanju neriješenih pitanja obilježavanja granica i poboljšanju graničnih prelaza.

Postupci vezani za **azil** u Bosni i Hercegovini su u velikoj mjeri usklađeni sa međunarodnim standardima. Broj zahtjeva za azilom značajno je porastao u odnosu na 2006. godinu, uglavnom kao rezultat toga što su izbjeglice sa Kosova u septembru 2007. godine izgubile status privremenog prihvata.

Novi Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu stupio je na snagu u maju 2008. godine. Potrebno je usvojiti provedbeno zakonodavstvo. Razjašnjene su uloge i zadaci Ministarstva sigurnosti i Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, koji su oboje nadležni za rješavanje pitanja osoba koje su podnijele zahtjev za azil i izbjeglica. U pogledu unapređenja kapaciteta za vođenje evidencije o osobama sa priznatim izbjegličkim statusom ili nekim drugim vidom međunarodne zaštite, potrebno je uložiti veće napore na izradi specifikacije softvera za bazu podataka koja će biti dio projekta upravljanja migracijama. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice će biti uvezano u informacijski sistem o migracijama. Potrebno je povećati korištenje modula za azil u sistemu za upravljanje migracijama. Potrebno je ojačati kapacitete Ministarstva kako bi se adekvatno mogao provesti novi zakonodavni okvir.

Bosni i Hercegovini i dalje nedostaje odgovarajući stalni centar za prihvatanje azilantata. Privremeni centar je otvoren u maju 2008. godine. Idejno rješenje novog stalnog centra je završeno, a projekat za izgradnju je u završnoj fazi. Očekuje se da će centar postati u potpunosti operativan 2011. godine. Ipak, Bosna i Hercegovina još uvijek nije preuzela punu odgovornost za upravljanje i finansiranje postojećih centara za azilante.

Uopšteno gledano, ostvaren je određeni napredak u oblasti azila.

Određeni napredak postignut je na području **migracija**. Izgradnja i opremanje centra za privremeni smještaj nelegalnih migranata je završen, a centar je otvoren u maju 2008. godine. Cjelokupno osoblje zaposleno u centru za privremeni smještaj prošlo je potrebnu obuku.

Sporazum o readmisiji između EK i Bosne i Hercegovine stupio je na snagu u januaru 2008. godine. Prvi sastanak Zajedničkog odbora za provođenje sporazuma održan je u junu 2008. godine. Bosna i Hercegovina je nastavila ulagati napore kako bi potpisala sporazume o readmisiji sa zemljama koje nisu članice EU. Nisu zabilježene poteškoće u rješavanju predmeta koji se tiču readmisije državljana trećih zemalja, uglavnom iz Hrvatske i Albanije. Bosna i Hercegovina je nastavila sa ponovnim prihvatom svojih državljana, čak iako sporazum o readmisiji nije na snazi. Broj ponovo prihvaćenih osoba je porastao (240 u 2007. godini u odnosu na 174 u 2006. godini).

Došlo je do značajnog pada broja presretanja ljudi u pokušaju nezakonitog prelaska granice. U 2007. godini, 851 osoba je presretnuta u pokušaju ulaska ili napuštanja teritorije Bosne i Hercegovine (1289 u 2006. godini), dok je u prvoj polovini 2008. godine na granicama presretnuta 231 osoba. Broj državljana Bosne i Hercegovine koji su deportovani nazad u zemlju je povećan (na 1117 u 2007. godini u odnosu na 1350 u 2006. godini). Potrebno je ubrzati aktivnosti granične kontrole na borbi protiv ilegalnih migracija.

Od približno 3000 izbjeglica porijeklom sa Kosova kojima je status privremenog prihvata oduzet u septembru 2007. godine, 870 osoba je podnijelo zahtjev za azil. Služba za poslove sa

strancima Bosne i Hercegovine preduzela je mjere na konačnom rješavanju statusa osoba koje još uvijek borave na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Služba za poslove sa strancima u okviru državnog Ministarstva sigurnosti ostvarila je dobar napredak. Usvojena je pravna osnova za rad Službe i preuzeto osoblje iz bivšeg Odjela za strance. Ipak, potrebno je povećati broj osoblja i održati još obuka. Potrebna su određena pojašnjenja pravne osnove.

Nacionalna strategija za migracije nije usvojena. Kadrovsko popunjavanje Sektora za migracije Ministarstva sigurnosti je poboljšano, ali su potrebni dodatni naporu u ovom pogledu. Još uvijek je potrebno usvojiti zakonodavstvo iz područja migracija u cilju provođenja novog Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu. Potrebno je povećati korištenje modula za migracije u informacionom sistemu o migracijama.

Uopšteno gledano, ostvaren je određeni napredak u oblasti migracija.

4.3.2. *Pranje novca*

Zabilježen je ograničen dodatni napredak u provođenju mjera borbe protiv pranja novca. Finansijska obavještajna jedinica (FIU) u okviru državne Agencije za istrage i zaštitu (SIPA) nije značajno osnažena u pogledu broja osoblja. Zabilježena su ograničena poboljšanja u pogledu saradnje između FIU-a i drugih agencija za provedbu zakona i tužilaštva kroz zajedničke obuke i istrage. Nedavno je uspostavljena radna grupa za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma u čijem se sastavu nalazi više agencija, u cilju bolje koordinacije rada istražnih i regulatornih tijela koji se bave pitanjima pranja novca i terorizma. Međutim, strategija i akcioni plan ove radne grupe još uvijek nisu usvojeni. Poboljšana je saradnja na međunarodnom nivou uz pomoć EGMONT-a, ali i relevantnih odredaba bilateralnih konvencija sa državama članicama. Konvencija Vijeća Evrope o pranju novca, pretresu, pljenidbi i oduzimanju prihoda od kriminalnih aktivnosti i finansiranju terorizma stupila je na snagu u maju 2008. godine. Potrebno je da Bosna i Hercegovina uskladi svoje zakonodavstvo sa ovom konvencijom.

I dalje su prisutna politička razilaženja između državnog nivoa i entiteta o zakonskim rješenjima u pogledu oduzimanja nelegalno stečene imovine. Zakon o konfiskaciji nelegalno stečene imovine još uvijek nije usvojen. Kao rezultat toga, konfiskacija se i dalje na neusklađen način reguliše zakonima o krivičnom postupku na državnom i entitetskom nivou. Pranje novca i utaja poreza i dalje predstavljaju najčešća krivična djela koja rješava Sud BiH. Nedovoljne preventivne mjere za nadzor nad nebankovnim finansijskim institucijama i posrednicima olakšava vršenje ovakvih krivičnih djela.

Potrebno je uložiti dodatne napore na jačanju administrativnih kapaciteta za sprečavanje pranja novca. Bosna i Hercegovina mora poboljšati svoje zakonodavstvo protiv pranja novca, uključujući njegovu primjenu i izvršavanje. Prema analizi postojećeg okvira, to bi se trebalo izvršiti u okviru državne strategije za sprečavanje i borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Sveukupno gledano, Bosna i Hercegovina je preduzela određeni broj koraka u ovoj oblasti, ali su potrebni dodatni naporu. *Pranje novca* i dalje predstavlja ozbiljan problem.

4.3.3. Droge

Bosna i Hercegovina je i dalje prvenstveno zemlja tranzita za nezakonitu trgovinu drogom, sa sve većom domaćom konzumacijom. Ovaj trend doveo je do povećanja kriminalnih djela povezanih sa drogama, posebno u urbanim centrima iako su ovakvi incidenti i dalje relativno rijetki.

Ostvaren je određeni napredak u *borbi protiv droga*. Komisija za opojne droge osnovana je u oktobru 2007. godine. Ministarstvo civilnih poslova imenovano je kao nacionalna kontakt tačka za Evropsku informacionu mrežu o drogama i zavisnosti o drogama. Zajednička kampanja Ministarstva sigurnosti i Policijske misije EU ima za cilj podizanje svijesti javnosti o opasnosti od droga. Štaviše, otvaranje telefonskih linija i pisanje štampe usmjerili su pažnju javnosti na pitanja vezana za krijumčarenje droge.

Ipak, nije usvojena državna strategiju niti akcioni plan o nedozvoljenim drogama. Bosna i Hercegovina mora primjeniti standarde za prikupljanje podataka koje je utvrdio Evropski centar za monitoring droga i zavisnost o drogama. Strukture za koordinaciju borbe protiv droga na državnom nivou i dalje su slabe i nemaju dovoljan broj zaposlenih.

Što se tiče **provođenja**, organi za provođenje zakona u Bosni i Hercegovini nisu adekvatno opremljeni za borbu protiv nezakonite trgovine. Potrebno je unaprijediti međuagencijsku i međunarodnu saradnju. Poboľjšana je granična kontrola, ali ukupne mjere protiv trgovine narkoticima često su ispod standarda EU.

Sveukupno gledano, Bosna i Hercegovina je ostvarila određeni napredak u oblasti borbe protiv droga, uglavnom u pogledu podizanja javne svijesti o ovom problemu, ali trgovina drogom i dalje predstavlja ozbiljan problem. Trajni napori su potrebni.

4.3.4. Policija

Postignut je određeni napredak u reformi policije u Bosni i Hercegovini, iako pitanje rascjepkanosti policije još uvijek nije riješeno. Saradnja i razmjena informacija između organa za provođenje zakona i dalje je slaba. Nakon dogovora političkih lidera u novembru 2007. godine (Mostarska deklaracija), te u skladu sa relevantnim ključnim prioritetom Evropskog partnerstva, u aprilu 2008. godine usvojen je Zakon o nezavisnim i nadzornim tijelima policijske strukture Bosne i Hercegovine i Zakon o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine.

Ovi zakoni predviđaju uspostavu sedam novih agencija na državnom nivou. Budući da nije postignut sporazum o prenosu policijskih ovlaštenja, nova tijela nemaju koordinacijsku ulogu u pogledu entitetskih, kanonalnih i policijskih snaga Distrikta Brčko. Ipak, uspostava novih institucija dala je zamah bližoj saradnji u policijskim stvarima i možda postane platforma za usmjeravanje rada ukupne policijske strukture u godinama koje dolaze. U tom kontekstu, prema prelaznim odredbama zakona, nakon reforme Ustava razmatraće se dalji koraci. Ovakav pristup je od ključnog značaja za osiguranje punog poštivanja principa Evropske unije o policiji. Sada je potrebno provesti ove zakone i imenovati direktore novih agencija.

U pogledu rada policije, preduzeti su određeni koraci kako bi se olakšao rad Državne agencije za istrage i zaštitu. Imenovan je direktor agencije, a grade se nove adekvatne prostorije. Ipak,

bilo je određenih pokušaja vlasti Republike Srpske da ugroze pravilan rad Državne agencije za istrage i zaštitu. Zakon o reformi policije nije riješio pitanja rascjepkanosti telekomunikacijskog sistema, baza podataka, kompjuterskih istraga, te sistem kriminalističke analize i forenzike.

U februaru 2008. godine ratifikovani su sporazumi o policijskoj saradnji sa Bugarskom, Crnom Gorom i Rumunijom. Zabilježena su poboljšanja u pogledu kadrovskog popunjavanja državne Agencije za istrage i zaštitu. Bosna i Hercegovina počela je provođenje strateškog sporazuma sa Europol-om i preduzela korake ka zaključivanju operativnog sporazuma.

I pored određenog napretka, oružje malog kalibra i lako naoružanje kao i zaostale eksplozivne naprave iz rata i dalje predstavljaju ozbiljan problem u Bosni i Hercegovini. Posebno je često nedozvoljeno posjedovanje oružja, što dovodi do porasta kriminala i nasilja u porodici, a zakonodavstvo u ovoj oblasti još uvijek nije dovoljno razvijeno.

Suprotno mišljenju Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i Vijeća Evrope, desertifikovanim policajcima i dalje nije omogućeno da se prijave na radna mjesta u policiji Bosne i Hercegovine.

Uopšteno gledano, pripreme Bosne i Hercegovine u oblasti policije napreduju. Sada je potrebno uložiti posebne napore u cilju punog provođenja novog zakonodavstva o policiji i nastaviti reformu policije.

4.3.5. Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma

Postignut je ograničen napredak na području borbe protiv **organizovanog kriminala**. U aprilu 2008. godine Bosna i Hercegovina je pristupila Protokolu UN-a protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem. Ministarstvo sigurnosti počelo je doprinositi zajedničkom ispitivanju prijetnji za region jugoistočne Evrope.

Osim akcionog plana za borbu protiv kriminala vezanog za vozila, nisu izrađeni dodatni akcioni planovi niti je provedena državna strategija za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije. Nadležni sektor u okviru Ministarstva sigurnosti ocjenjuje i revidira strategiju. U Republici Srpskoj je otkriveno i procesirano nekoliko slučajeva korupcije u oblasti privrednog kriminala, utaje poreza i drugih obaveza, ali je mali broj njih okončan.

Nisu usvojene izmjene i dopune Krivičnog zakona. I dalje postoje poteškoće u primjeni krivičnih postupaka zasnovanih na sistemu optuživanja, što za rezultat ima neadekvatnu saradnju između policije i tužilaca, te nedosljednosti u provođenju zakona.

Bosna i Hercegovina još uvijek nije potpisala Dodatni protokol Konvenciji Vijeća Evrope o međusobnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima. Bosna i Hercegovina takođe još uvijek nije članica Konvencije Vijeća Evrope o međunarodnoj važnosti krivičnih presuda niti Dodatnog protokola Konvencije Vijeća Evrope o transferu osuđenih osoba.

Državna agencija za istrage i zaštitu je uspješno vodila istrage koje su stale u kraj aktivnostima nekoliko organizovanih kriminalnih grupa koje su djelovale u zemlji. Najviše slučajeva organizovanog kriminala zabilježeno je kod umanjivanja poreza, krijumčarenja ljudima i pranja novca. Međutim, potrebno je poboljšati državne statističke instrumente za mjerenje stope kriminaliteta.

Određeni napredak postignut je i u oblasti **trgovine ljudima**. Konvencija Vijeća Evrope protiv trgovine ljudima stupila je na snagu u maju 2008. godine. Bosna i Hercegovina preduzela je dodatne napore na provođenju državnog Akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima za 2005-2007. Vijeće ministara je u maju 2008. godine usvojilo Akcioni plan za 2008-2012. Povećan je broj predmetnih istraga, optužbi i osuda. Riješen je jedan krupan slučaj prostitucije i podvođenja maloljetnika. Potrebno je osigurati dovoljna finansijska sredstva za ured nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima.

Što se tiče zaštite svjedoka i žrtava trgovine ljudima, još uvijek nisu usvojene neophodne izmjene i dopune Zakona o zaštiti svjedoka. Objavljen je priručnik o opštim postupcima za različite profesije u oblasti zaštite i postupanja sa žrtvama trgovine ljudima. Ministarstvo sigurnosti zaključilo je protokole o saradnji o pružanju pomoći žrtvama trgovine ljudima sa nekoliko nevladinih organizacija koje upravljaju sigurnim kućama. Ministarstvo sigurnosti finansira ove sigurne kuće iz svog budžeta. Saradnja se zasniva na mehanizmu upućivanja, kojim se predviđa da organi za provođenje zakona smještaju žrtve u sigurne kuće.

Ostvaren je određeni napredak u **borbi protiv terorizma**. Bosna i Hercegovina je ratifikovala Konvenciju Vijeća Evrope o sprečavanju terorizma koja je stupila na snagu u maju 2008. godine. Unaprijeđeni su kapaciteti državne Agencije za istrage i zaštitu za prikupljanje i analizu podataka, vođenje istraga i procjenjivanje mogućih ciljeva. Takođe su zabilježena određena poboljšanja u oblasti razmjene informacija između policijskih tijela entiteta. Ipak, potrebno je dalje kadrovsko jačanje Jedinice za krivične istrage SIPA-e.

Malo je urađeno kada je u pitanju nastavak provođenja Strategije borbe protiv terorizma iz 2006. godine. Još uvijek je potrebno usvojiti određeni broj akcionih planova, uključujući one o zaštiti civilnog vazduhoplovstva i o civilno-vojnoj saradnji u slučaju terorističkih napada.

Sveukupno gledano, određeni napredak je ostvaren u pogledu borbe protiv organizovanog kriminala, trgovine ljudima i terorizma.

4.3.6. Zaštita ličnih podataka

U ovom području je postignut ograničen napredak. Direktor buduće Agencije za zaštitu podataka Bosne i Hercegovine imenovan je u junu 2008. godine. Uprkos određenom napretku, potrebno dovršiti administrativni okvir za uspostavu agencije, te zaposliti adekvatno osoblje. Potrebno je da agencija počne sa radom, te da se osigura pravilna provedba pravila za zaštitu ličnih podataka.

STATISTIČKI ANEKS

STATISTIČKI PODACI (na dan 29. septembar 2008.) Bosna i Hercegovina

Osnovni podaci	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Broj stanovnika (u hiljadama)	1)	3 550	3 689	3 753	3 790	3 813	3 830	3 837	3 843	3 843	3 844
Ukupna površina zemlje (u km ²)		51 209	51 209	51 209	51 209	51 209	51 209	51 209	51 209	51 209	51 209

Nacionalni računi	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima domaće valute)	2)	:	:	10 713	11 599	12 829	14505b	15 786	16 927	19 121	21 641p
BDP (u milionima eura)	2)	:	:	5 477	5 930	6 559	7416b	8 071	8 655	9 777	11 065p
BDP (euro po glavi stanovnika)	2)	:	:	1 449	1 561	1 714	1935b	2 103	2 252	2 544	2 880p
BDP (u Standardima kupovne moći (PPS) po glavi stanovnika)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: BDP (u PPS po glavi stanovnika, EU-25=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Stopa rasta BDP (nacionalna valuta, po stalnim cijenama, % promjene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	6.3	3.9	6.7	6.8p
SI: Rast zaposlenosti (nacionalni računi, % promjene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Rast produktivnosti rada: rast BDP-a po zaposlenoj osobi (% promjene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Rast troškova po jedinici rada (nacionalni računi, % promjene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Produktivnost rada (BDP u PPS po zaposlenoj osobi, EU-25=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto dodana vrijednost po glavnim sektorima (%)											
Poljoprivreda		:	:	11.8	11.5	10.8	9.7	10.5	10.3	10.2	9.5p
Industrija		:	:	20.3	20.0	18.7	19.2	19.4	19.3	19.2	19.6p
Građevinarstvo		:	:	5.2	4.7	4.6	5.2	4.9	5.0	5.0	5.8p
Usluge		:	:	62.8	63.8	65.9	65.9	65.2	65.4	65.6	65.2p
Potrošnja kod krajnjih potrošača kao udio BDP-a (%)		:	:	:	:	:	:	113.7	113.4	107.8	:
Domaćinstva i NPISH, kao udio BDP-a (%)		:	:	:	:	:	:	92.2	93.0	88.2	:
Opšta vlada, kao udio BDP-a (%)		:	:	:	:	:	:	21.5	20.4	19.6	:
Bruto stvaranje fiksnog kapitala, kao udio BDP-a (%)		:	:	:	:	:	:	24.6	25.4	23.0	:
Promjene inventara, kao dio BDP-a (%)		:	:	:	:	:	:	2.9	0.1	-0.9	:

Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:	29.4	30.7	36.6	:
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:	70.7	69.6	66.4	:

Industrija	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Indeks obima industrijske proizvodnje (2000=100)		:	:	100.0	105.3e	112.4e	118.0e	132.8e	144.7e	159.3e	170.4e

Stopa inflacije	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SI: Indeks potrošačkih cijena (CPI), (ukupno, % promjene u odnosu na prethodnu godinu)	3)	:	:	4.8	3.1	0.4	0.6	0.4	3.8	6.1b	1.5

Platni bilans	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Platni bilans: tekući račun ukupno (u milionima eura)		-311	-471	-429	-834	-1 253	-1 439	-1 319	-1 555	-817	-1 401
Platni bilans tekući račun: trgovinski bilans (u milionima eura)		-2 803	-3 095	-3 000	-3 308	-3 524	-3 671	-3 678	-3 962	-3 406	-4 142

Platni bilans tekući račun: izvoz roba (u milionima eura)		597	781	1 226	1 268	1 169	1 303	1 677	2 060	2 687	3 092
Platni bilans tekući račun: uvoz roba (u milionima eura)		3 400	3 875	4 227	4 577	4 692	4 974	5 355	6 022	6 093	7 234
Platni bilans tekući račun: neto usluge (u milionima eura)		171	168	203	254	232	297	347	402	501	548
Platni bilans tekući račun: neto prihod (u milionima eura)		728	683	641	595	539	473	408	378	326	340
Platni bilans tekući račun: neto tekući transferi (u milionima eura)		1 594	1 773	1 727	1 626	1 499	1 462	1 604	1 628	1 762	1 853
od čega vadini transferi (u milionima eura)		393	458	339	450	347	298	261	251	237	186
Direktne strane investicije (FDI) u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)		60	166	159	133	282	338	567	478	564	1 478

Javne finansije	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Opšti deficit/suficit u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	0.7	1.6	2.4	2.9	1.3
SI: Opšti dug vlade u odnosu na BDP (%)		:	:	37.9	38.1	33.4	27.7	25.5	25.6	21.3	18.3

Finansijski pokazatelji	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bruto vanjski dug cijele ekonomije u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto vanjski dug cijele ekonomije u odnosu na ukupan izvoz (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Priliv novca: M1 (novčanice, kovanice depoziti preko noći, u milionima eura)		159	562	717	1377b	1 538	1 592	1 808	2 098	2 593	3 149
Priliv novca: M2 (M1 plus depoziti sa prispjecom do 2 godine, u milionima eura)		791	1 107	1 262	2387b	2 593	2 810	3 493	4 129	5 150	6 263
Priliv novca: M3 (M2 plus instrumenti koji se mogu plasirati na tržište, u milionima eura)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupni kredit monetarnih finansijskih institucija rezidentima (konsolidovan) (u milionima eura)		1 496	1 422	1 543	1 707	2 189	2 619	3 031	3 857	4 759	6 117
Kamatne stope: dnevna stopa, godišnje (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Kamatna stopa za kredite (1 godina), godišnje (%)	4)	:	:	:	:	12.6	10.9	10.3	9.6	8.0	7.2
Kamatna stopa za depozite (1 godina), godišnje (%)	5)	:	:	:	:	1.4	1.1	0.9	0.7	0.5	0.4
Devizni kurs eura: prosjek za period - 1 euro = ... domaća vauta		1.969	1.956	1.956	1.956	1.956	1.956	1.956	1.956	1.956	1.956
Indeks efektivnog deviznog kursa (2000=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Vrijednost rezervi (uključujući zlato) (u milionima eura)	6)	145	443	525	1 385	1 270	1 428	1 779	2 160	2 787	3 393

Vanjska trgovina	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Trgovinski bilans: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	:	:	:	:	-2 019	-2 667	-3 750	:	:
Vrijednost izvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	:	:	:	:	908	1 299	1 920	:	:
Vrijednost uvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		:	:	:	:	:	2 928	3 966	5 670	:	:
Uslovi trgovine (indeks izvoznih cijena / indeks uvoznih cijena)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Udio izvoza u 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog izvoza (%)		:	:	:	:	:	53.4	54.2	53.8	:	:
Udio uvoza u 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog izvoza (%)		:	:	:	:	:	58.5	53.0	51.9	:	:

Demografija	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Stopa prirodnog priraštaja: prirodna izmjena (broj rođenih minus broj umrlih) (na 1000 stanovnika)	1)	4.4	3.7	2.4	1.9	1.5	0.9	0.6	0.1	0.2	-0.2
Stopa neto migracije: imigranti minus emigranti (na 1000 stanovnika)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Stopa smrtnosti beba: broj umrle djece mlađe od 1 godine na 1000 živorođene djece		11.0	10.1	9.7	7.6	9.2	7.6	7.4	6.7	7.5	:
Očekivani životni vijek pri rođenju: muškarci (godine)		70.5	70.5	71.3	71.3	71.3	71.3	71.3	72.1	72.1	72.1
Očekivani životni vijek pri rođenju: žene (godine)		75.9	75.9	76.7	76.7	76.7	76.7	76.7	77.5	77.5	77.5

Tržište rada	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Stopa ekonomske aktivnosti (15-64): udio stanovništva starosti između 15-64 koje je ekonomski aktivno (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	51.3	52.2
SI: Stopa zaposlenosti (15-64): udio stanovništva starosti između 15-64 koje je zaposleno (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	35.0	36.8
Udio muške radne snage starosti između 15-64 koja je zaposlena (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	46.1	48.7
Udio ženske radne snage starosti između 15-64 koja je zaposlena (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	24.0	25.0
SI: Stopa zaposlenosti starijih radnika (55-64): udio u stanovništvu osoba starosti između 55-64 koji su zaposleni (%)	7)	:	:	:	:	:	:	:	:	30.6	31.9
Zaposlenost prema glavnim sektorima (%)											
Poljoprivreda		:	:	:	:	:	:	:	19.6	20.6b	19.9
Industrija		:	:	:	:	:	:	:	21.4	30.7b	32.6
Građevinarstvo		:	:	:	:	:	:	:	4.9	:	:
Usluge		:	:	:	:	:	:	:	54.1	48.7b	47.5
SI: Stopa nezaposlenosti: udio nezaposlene radne snage (%)	8)	:	39.4	39.7	40.0	41.1	41.6	41.8	43.9	31.1b	29.0
Udio muške nezaposlene radne snage (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	28.9	26.7
Udio ženske nezaposlene radne snage (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	34.9	32.9
Stopa nezaposlenosti osoba starosti < 25 godina: udio radne snage starosti <25 koja je nezaposlena (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Stopa dugoročne nezaposlenosti: udio radne snage koja je dugoročno nezaposlena (%)	9)	:	:	:	:	:	:	:	:	28.4	26.4

Socijalna kohezija	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Prosječne nominalne mjesečne plate i nadnice (domaća valuta)	10)	296.0	343.0	372.0	408.0	446.0	484.0	505.0	538.0b	:	:
Indeks realnih plata i nadnica (indeks nominalnih plata i nadnica podijeljen sa CPI) (2000=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Rano odustajanje od školovanja: udio stanovništva između 18-24 godine koje nije završilo srednje obrazovanje, a trenutno se ne obrazuje niti obučava (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Životni standard	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Broj putničkih automobila na 1000 stanovnika	11)	:	:	:	:	116.4	112.1	116.3	117.2	:	114.5b
Broj pretplata na mobilne telefonske usluge na 1000 stanovnika		7.1	:	:	117.3	196.4	274.1	:	:	:	:

Infrastruktura	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Gustina željezničke mreže (linije koje rade, na 1000 km ²)		:	:	:	:	:	:	20.1	20.1	20.1	20.1
Sužina autoputeva (u hiljadama km)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Inovacije i istraživanja	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SI: Potrošnja na ljudske resurse (javna potrošnja na obrazovanje), u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: bruto domaća potrošnja na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Postotak domaćinstava sa pristupom internetu od kuće (%)		:	:	:	:	:	:	6.6	:	:	:

Životna sredina	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SI: Ukupne emisije stakleničkih gasova, CO2 ekvivalent (tone, 1990=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Energetski intenzitet ekonomije (kg nafte ekvivalent na 1000 eura BDP-a)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Udio obnovljive energije u potrošnji električne energije (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Putni teretni transport kao udio u ukupnom unutrašnjem teretnom transportu (modalna podjela teretnog transporta) (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Energetika	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Primarna proizvodnja svih energetskih proizvoda (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja sirove nafte (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja of čvrstog uglja i lignita (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja of prirodnog gasa (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Net imports of svih energetskih proizvoda (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto potrošnja unutrašnje energije (u hiljadama TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Proizvodnja električne energije (u hiljadama GWh)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Poljoprivreda	Napomena	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (proizvođačke cijene, prthodna godina = 100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupno korišteno agrarno područje (u hiljadama hektara)		:	:	:	2 126	2 122	2 192	2 196	2 187	2 194	2 139
Stočni fond: goveda (u hiljadama grla, kraj perioda)		:	:	:	:	:	:	453	460	515	468
Stočni fond: svinje (u hiljadama grla, kraj perioda)		:	:	:	:	:	:	596	654	712	535
Stočni fond: ovce i koze (u hiljadama grla, kraj perioda)	12)	:	:	:	:	:	:	893	903	1 005	1 103
Proizvodnja i korištenje mlijeka na farmi (ukupno punomasno mlijeko, u hiljadama tona)		:	:	:	:	:	:	580	629	662	724
Proizvodnja usjeva: žitarice (uključujući rižu) (u hiljadama tona, požnjevena proizvodnja)		1 184	1 369	930	1 139	1 309	793	1 439	1 350	1 341	1 000
Proizvodnja usjeva: šećerna repa (u hiljadama tona, požnjevena proizvodnja)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Proizvodnja usjeva: povrće (u hiljadama tona, požnjevena proizvodnja)		274	279	176	190	247	204	276	257	297	254

SI: Strukturalni pokazatelj

e : procjena

f : prognoza

p : privremeno

b : prekid u seriji

Izvor: Eurostat.

- 1 Za 2000-2002, nije uključena vrijednost ekonomskih aktivnosti koje nisu praćene, pa su prema tome vrijednosti procijenjene.
- 2 Do 2006. godine predstavljena je stopa rasta maloprodajnih cijena, a od 2006. godine stopa rasta, ukoliko je korišten indeks potrošačkih cijena (CPI).
- 3 Kamatne stope za kratkoročne kredite u domaćoj valuti privatnim redužecima i zadrugama (ponderisani prosjek).
- 4 Stope sredstava po viđenju u domaćoj valuti za domaćinstva (ponderisani prosjek).
- 5 Podaci od 31. decembra; rezerve ne uključuju zlato.
- 6 Stanovništvo starosne dobi između 50 i 64 godine.
- 7 Prije 2006. godine podaci se zasnivaju na administrativnim izvorima, od 2006. zasnivaju se na anketi radne snage.
- 8 Nezaposlenost u trajanju od 24-59 mjeseci.
- 9 Neto plate za peiod od 1998. do 2004; podaci iz 2005. uključuju i one iz Distrikta Brčko.
Podaci za period od 2002. do 2005. godine odnose se samo na Federaciju Bosne i Hercegovine, i u obzir uzimaju ukupan vozni park (službeni podaci na nivou države nisu dostupni). Podaci iz 2007. godine obuhvataju samo putnička vozila. Radi se o službenim podacima koje je dostavilo Ministarstvo civilnih poslova
- 10 Bez koza.

